

Η ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗ*

Ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς ἀναφέρει «Τότε δὲ τασσομένων τῶν ἀθηναίων ἐν τῷ Μαραθῶνι ἐγένετο τοιόνδε τι· τὸ στρατόπεδον ἐξισούμενον τῷ Μηδικῷ στρατοπέδῳ τὸ μὲν αὐτοῦ μέσον ἐγένετο ἐπὶ τάξιαις ὀλίγαις· καὶ ταύτῃ ἦν ἀσθενέστατον τὸ στρατόπεδον· τὸ δὲ κέραε ἐκάτερον ἔβρωτο πλήθει». Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων νομίζουσιν ὅτι συνέβη τοῦτο οὐχὶ ἐκ προνοίας, κατὰ τινὰς ἐξ αἰτίας τοῦ χώρου τῆς παρατάξεως ποῦ μὲν βραχῶδους, ποῦ δὲ πεδινοῦ, καὶ κατ' ἄλλους διότι παρετάχθησαν εἰς τὸ κέντρον αἱ ἀσθενέστεροι τῶν φυλῶν. Ὁ δὲ H. Stein ἐρμηνεύει ὡς σημαίνουσιν τὸ τυχαῖον τοῦτο τὴν φράσιν τοῦ Ἡροδότου «ἐγένετο τοιόνδε τι». Ἄλλ' ἢ φράσις καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει βεβαίως τοιαύτην ἔννοιαν. Τὸν δὲ λόγον δι' ὃν ἐγένετο τοιαύτη παρατάξις ἐξηγεῖ μᾶλλον ἢ φράσις «τὸ στρατόπεδον ἐξισούμενον τῷ Μηδικῷ». Ὁ Μιλτιάδης δηλαδὴ ὅπως προλάβῃ τὴν κύκλωσιν τῶν ἐχθρῶν ἐξίσωσε τὴν γραμμὴν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν τῶν Περσῶν, συνεπεία δὲ τούτου δὲν ἠδύνατο αἱ τάξεις νὰ ᾧσιν ἐπίσης βραδεία εἰς τὸ μέσον. Ἄλλ' ἢ ἀνάγκη αὕτη συνάμα ὑπηγόρευεν εἰς τὸν στρατηγὸν καὶ τὸ σχέδιον τῆς μάχης· ἐνίσχυσε τὰ κέρατα ὡς ἐφικτόν, ὅπως προσβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ἀκρων, ὑποχωροῦντος ἡρέμα τοῦ κέντρου, μέχρις οὗ συστρεφόμενα ἐπιπέσωσιν ἐκ τῶν νώτων κατὰ τῆς ἐν τῷ μέσῳ ἰσχυροτέρας φάλαγγος τῶν Περσῶν. Ὅτι δὲ ἡ ἀσθένεια τοῦ μέσου τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτο συνέπεια τοῦ ὀλιγωτέρου ὀπλιτῶν ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ μέσῳ ταχθεισῶν φυλῶν, ὡς ὑποθέτει ὁ Stein, πρόδηλον ἐκ τούτου ὅτι ἐκάστη φυλὴ παρέσχεν ἴσον ἀριθμὸν ἀνδρῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐξεστράτευεν εἰς τὸν Μαραθῶνα πανδημεῖ, ἀλλ' ἀπέστειλαν τὸ ἐκλεκτὸν μέρος τοῦ στρατοῦ, τοὺς ὀπλίτας τοὺς ὀποιούς συνεισέφερον ἐξίσου αἱ δέκα φυλαί, μένοντος τοῦ λοιποῦ τῆς δυνάμεως εἰς φρουρῆσιν τοῦ ἄστεως, καὶ βοήθειαν εἰς πᾶν ἄλλο παράλιον ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ὁ ἐχθρικός στόλος.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐξακολουθεῖ ὡς δέ σφι διετέτακτο, καὶ τὰ σφάγια ἐγένετο καλὰ, ἐνταῦθα ὡς ἀπειθήσαν οἱ Ἀθηναῖοι, δρόμῳ ἴεντο ἐς τοὺς βαρβάρους· ἦσαν δὲ στάδιοι οὐκ ἐλάσσονες τὸ μεταίχιμιον αὐτῶν ἢ ὀκτώ. Οἱ δὲ Πέρσαι ὀρέοντες δρόμῳ ἐπιόντας, παρεσκευάζοντο ὡς δεξόμενοι, μακίην τε τοῖσι Ἀθηναίοισι ἐπέφερον, καὶ πάγχυ θληθρίην, ὀρέοντες αὐτοὺς ὀλίγους καὶ τούτους δρόμῳ ἐπειγομένους, οὔτε ἵππου ὑπαρχούσης σφι, οὔτε

* Ὅρα σελ. 253.

τοξευμάτων» Καὶ ὁ Ἰουστίνος τὸ αὐτὸ μεταίχιμιον ἀναφέρων ὑποθέτει ὅτι διέτρεξαν αὐτὸ οἱ Ἕλληνες τροχάδην «cum mille passus inter duas acies essent citato cursu ante jactum sagittarum ad hostes venerint». Ἡ φράσις τοῦ λατινοῦ συγγραφέως φαίνεται ἀποδίδουσα τὴν ἔννοιαν τῆς τοῦ Ἑλληνος ἱστορικοῦ κατὰ λέξιν ἐρμηνευομένης, ὅτι δηλαδή οἱ Ἀθηναῖοι διέτρεξαν δρόμῳ ὅλον τὸ μεταίχιμιον ὀκτὼ σταδίων, ἤτοι ἐνὸς μιλλίου ῥωμαϊκοῦ. Οὕτω δὲ ἐρμηνεύοντες τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου καὶ οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ περιέπεσαν εἰς ποικίλας ἀπορίας καὶ ἀμφισβητήσεις, ἀφορώσας εἴτε εἰς τὸ πεδῖον, εἴτε εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης. Δὲν ἦτο δυνατόν, λέγουσι, νὰ διατρέξωσιν οἱ ὀπλίται τοιαύτην ἀπόστασιν δρόμῳ ἰέντες χωρὶς νὰ διασπασθῶσιν αἱ τάξεις, καὶ νὰ εὐρεθῶσι κεκμηκότες οἱ ἄνδρες ἀπέναντι τῶν πολεμίων. Πρὸς λύσιν τῶν ἐκ τούτου προελθουσῶν ἀποριῶν οἱ μὲν θέτουσι τὴν παράταξιν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν λόφων, ἐξ ὧν καθίστατο εὐχερестτέρα ἡ δρομαία ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ Περσῶν, οἱ δὲ ὑποθέτουσιν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπετέθησαν ἐξαπίνης κατὰ τῶν Περσῶν μήπω ἢ μηκέτι παρεσκευασμένων εἰς μάχην, καὶ ἄλλοι ἀρνοῦνται πίστιν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ἀρχαίου ἱστορικοῦ περὶ τῆς ἐπελθούσης μάχης. Ἀλλὰ νομίζω δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχὴ ἐπὶ τῆς φράσεως, τοῦ Ἡροδότου. ὡς ἀπείθησαν οἱ Ἀθηναῖοι δρόμῳ ἴεντο» Τὸ «ὡς ἀπείθησαν» ἐρμηνεύεται ὅτε ἀφέθησαν ἐλεύθεροι πρὸς ἔφοδον. Τὸ μεταίχιμιον ἦτον ὀκτὼ σταδίων ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῆς παρατάξεως τῶν Ἀθηναίων μέχρι τοῦ στρατοπέδου τῶν Περσῶν. Οἱ ὀπλίται ἐβάδιζον τηροῦντες ἀκριβῶς τὴν γραμμὴν ἕως οὗ ἐδόθη αὐτοῖς τὸ παράγγελμα τῆς ἐφόδου, καὶ τότε δρόμῳ ἴεντο. Ἄρα δὲν διέτρεξαν δρομαίως τὰ ὀκτὼ στάδια. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπετέθησαν μὲ βῆμα τυχὺ ὅτε ἐπλησίισαν τοὺς Πέρσας εἰς τόξου βολὴν ὅπως προλάβωσι τὰ τοξεύματα τούτων, συνάμα δὲ τρέποντες εἰς φυγὴν τὰ κέρκτα τῶν Περσῶν βοηθήσωσιν ἐγκαίρως τὸ ὑποχωροῦν κέντρον τοῦ ἰδίου στρατοπέδου.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀκριβῶς διηγεῖται τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης. «μαχομένων δὲ ἐν τῷ Μαραθῶνι χρόνος ἐγένετο πολλός· καὶ τὸ μὲν μέσον τοῦ στρατοπέδου ἐνίκων οἱ βάρβαροι, τῇ Πέρσαι τε αὐτοὶ καὶ Σάκκαι ἐτετάχατο· κατὰ τοῦτο μὲν δὴ ἐνίκων οἱ βάρβαροι καὶ ῥήξαντες ἐδίωκον εἰς τὴν μεσόγαιαν τὸ δὲ κέρκας ἐκάτερον ἐνίκων Ἀθηναῖοι τε καὶ Πλαταιεῖς· νικῶντες δὲ τὸ μὲν τετραμμένον τῶν βαρβάρων φεύγειν ἔβαν, τοῖσι δὲ τὸ μέσον ῥήξασιν αὐτῶν συναγαγόντες τὰ κέρκα ἀμφοτέρω ἐμάχοντο καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι. φεύγουσι δὲ τοῖσι Πέρσῃσι εἶποντο κόπτοντες, ἐς ὃ ἐς τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε αἴτεον καὶ ἐπελαμβάνοντο τῶν νεῶν.... ἐπτὰ μὲν δὴ τῶν νεῶν ἐπεκράτησαν τρόπῳ τοιῷδε Ἀθηναῖοι τῆσι δὲ λοιπῆσι οἱ βάρβαροι ἐξανακρουσάμενοι περιέπλεον Σούνιον κτλ.» Τοιαύτη καὶ εἰκονίζετο ἡ μάχη ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ «Βοιωτῶν οἱ Πλάταιαν ἔχοντες καὶ ὅσον ἦν

Ἀττικὸν ἔασιν εἰς χεῖρας τοῖς βαρβάροις· καὶ ταῦτα μὲν ἐστὶν ἴσα παρ' ἀμφοτέρων ἐς τὸ ἔργον· τὸ δὲ ἔσω τῆς μάχης φεύγοντες εἰσὶν οἱ βάρβαροι, καὶ εἰς τὸ ἔλος ὠθοῦντες ἀλλήλους· ἔσχαται δὲ τῆς γραφῆς νῆες τε αἱ Φοίνισσαι, καὶ τῶν βαρβάρων τοὺς ἐπίπτοντας εἰς ταύτας φονεύοντες οἱ Ἕλληνες» (Παυσ. Α. 15.) Μὴ πιστεύοντες εἰς τὰ παρὰ τοῦ Ἡροδότου ἱστορούμενα τινὲς ἐκ τῶν νεωτέρων φαντάζονται πάντῃ διαφόρους τὰς περιστάσεις τῆς μάχης, μὴ λείποντες ὅμως νὰ φέρωσιν εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας αὐτῶν ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον τοῦ ἀρχαίου ἱστορικοῦ. Οὕτως ὁ Ρόσσιος μὴ δεχόμενος ὅτι ἐγένετο τακτικὴ καὶ προπαρασκευασμένη μάχη, ὅποιαν ὁ Ἡρ. περιγράφει, ὑποθέτει ὅτι ὑποφωσκούσης τῆς ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι παρετάχθησαν ἐπὶ τῶν λόφων κεκρυμμένοι ὀπισθεν δένδρων καὶ βράχων εἰς ἀπόστασιν ὀκτὼ σταδίων ἀπὸ τῶν Περσῶν, μεθ' ὃ δρομαίως ἐπετέθησαν κατὰ τούτων, οἵτινες ἀπαράσκευοι πρὸς μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν χωρὶς νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας μετὰ τῶν Ἑλλήνων, κατέφυγον δὲ εἰς τὰ πλοῖα, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφθάρησαν ἐμπεσόντες εἰς τὸ μικρὸν ἔλος τῆς Προβαλίνθου. Τοιαύτη ὅμως ὑπόθεσις οὐδεμίαν ἔχουσα βῆσιν ἀρχαίας μαρτυρίας ἀποκρούεται παρ' ὅλων τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, καὶ τῶν διηγήσεων τοῦτε Ἡροδότου καὶ τοῦ Νέπωτος. Ὁ ἔλλην ἱστορικὸς λέγει «οἱ δὲ Πέρσαι δρόντες δρόμῳ ἐπίοντας παρεσκευάζοντο ὡς δεξόμενοι, μανίην τε ταῖσι Ἀθηναίοισι ἐπέφερον καὶ πάγῃ ὀλεθρίην, δρόντες αὐτοὺς ὀλίγους καὶ τούτους δρόμῳ ἐπειγομένους, οὔτε ἵππου ὑπαρχούσης σφι, οὔτε τοξευμάτων· ταῦτα μὲν οὖν οἱ βάρβαροι κατείκαζον. Ἀθηναῖοι δὲ ἐπεῖτε ἀθρόοι προσέμιξαν τοῖσι βαρβάροισι ἐμάχοντο ἀξίως λόγου». Ὁ δὲ ῥωμαῖος βιογράφος λέγει «Datis... in aciem peditum centum, equitum decem milia produxit proeliumque commisit, in quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profugarint, adeoque eos perteruerunt, ut Persae non castra, sed navas petierint· qua pugna nihil adhuc extitit nobilium». Οἱ βάρβαροι λοιπὸν ἐπολέμησαν, καὶ μετὰ πεισματώδη κατὰ τε τὸ μέσον, ἂν οὐχὶ καὶ τὰ δύο κέρκατα, μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ζητοῦντες καταφύγιον εἰς τὰ πλοῖα. Ὁφείλομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ βάρβαροι ἐνέπεσαν εἰς τὸ μεγαλύτερον ἔλος, τὸ πρὸς τὸν Τρικόρυθον, διότι ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη ἡ κατακλληλοτέρα θέσις εἰς προσόρμιαιν τοῦ στόλου ἦτον ὁ παρὰ τὸ ἔλος ἐκεῖνο κόλπος τῆς Κυνοσοῦρας. Βεβαίως οἱ βάρβαροι δὲν προσεδώκων τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπίστευον ὅτι αὐτοὶ θέλουσιν ὀρίσει τὴν ἡμέραν τῆς ἰδίως αὐτῶν ἐπιθέσεως, καὶ εἶδον αἴφνης παρατασσομένους εἰς μάχην τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ Μιλτιάδης ἐπέσπευσε τὴν συμπλοκὴν ὅσον ἦτο δυνατόν ἵνα οἱ πολέμιοι εὐρεθῶσιν ἀπαράσκευοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι εἶχον τοὺς σκοποὺς (τὰ κερκούλια) καὶ τοὺς κατασκόπους αὐτῶν. Ἐμαθον ὅτι οἱ Ἕλληνες κινουῦνται, εἶδον αὐτοὺς παρατασσομένους εἰς μάχην, ἤτοιμάσθησαν, καὶ ἐδέχθησαν αὐτούς·

Ἄνωτέρω ἐμνημόνευσα τὴν γνώμην νεωτέρων τινῶν ἱστορικῶν ὅτι ἐγένετο ἡ μάχη τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν στρατηγῶν. Ἐκ τούτου γεννᾶται ἡ ἀπορία — «Κατὰ τὰς ἑννέα ἡμέρας τὰς διελθούσας ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν Ἀθηναίων ἐκ τοῦ ἄστεος, οὗτοι ἐστρατοπέδευον παρὰ τὴν πόλιν τοῦ Μαραθῶνος... Ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ χρόνου διαστήματι οἱ Πέρσαι διετέλεσαν ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τὸ βορειοανατολικώτερον τοῦ μαραθωνικοῦ πεδίου, πλησίον τοῦ στόλου αὐτῶν. Ἄν μέχρι τινὸς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν διατὶ οἱ Ἕλληνες ἀνέβηκλον ἐπὶ τὸσούτας ἡμέρας τὸν ἀγῶνα, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον νὰ ἐξηγηθῇ διατὶ καὶ οἱ Πέρσαι ἠπράκτησαν ἐπὶ τοσοῦτον» κτλ. (Παπαρρ: ἱστ. Α. σελ. 380). Ἐκ τῆς ἀπορίας δὲ ταύτης ὁρμώμενοι ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ ἄλλως διασκεδάζουσι τὴν ἱστορίαν τῆς μάχης. Ὁ V. Campe ἐν τῇ θέσει de pugna Marathonea ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κ. Νέπωτος ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ μὴ ἀκριβῆ τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου, ἀντικείμενῶν εἰς ταύτην ὅτι κατὰ τὸν Ῥωμαίων ἱστορικὸν ἡ μάχη συνήφθη τὴν ἐπιούσαν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἀθηναίων εἰς Μαραθῶνα· ἐκ δὲ τούτου ἐξάγεται κατ' αὐτὸν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐξῆλθον καὶ κατέλαβον τὰς περὶ τὸν Μαραθῶνα ὑπαιρείας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Περσῶν. Παραδεχόμενος δὲ ὅτι ἡ μάχη συνήφθη τῇ 17 Μεταγειτινῶνος συντάσσει τὸ ἐπόμενον ἡμερολόγιον. 17 ἡ μάχη, 16 ἀποβίβασις τῶν Περσῶν εἰς Μαραθῶνα, 15 ἀναχώρησις ἐξ Ἐρετρίας, 11 ἄλωσις Ἐρετρίας, 5 ἡ πρώτη κατὰ τῆς Ἐρετρίας προσβολή. Διατάσσει λοιπὸν ὁ Campe τὰ τῆς μάχης ὡς ἐξῆς. Πρὸ τῆς 5 Μεταγειτινῶνος οἱ Ἀθηναῖοι πληροφορηθέντες ὑπὸ τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ κληρούχων τὴν ἀφίξιν τῶν Περσῶν καὶ τὸν κίνδυνον τῆς Ἐρετρίας ἀπέστειλον πρῶτον αἰτοῦντες παρὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων βοήθειαν, ἐξελέξαντο δὲ μετὰ τοῦτο δέκα στρατηγούς. Ἐγένετο τὸ πολεμικὸν συμβούλιον ἐν ᾧ διὰ τῆς προσθήκης τῆς ψήφου τοῦ Πολεμάρχου ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ Μιλτιάδου. Οὗτος ἐξελεθὼν ἀμέσως τοῦ ἄστεος ἔθετο φρουράς ὅσον ἦτο φόβος προσορμίσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καὶ δὴ ἔφραξεν δι' ἐκκοπέντων δένδρων τὴν ἐς Μαραθῶνα (Βραναὶ) ὁδόν, ὡχύρωσε δὲ τὸν Μαραθῶνα καὶ ἐστρατοπέδευσε μετὰ τῶν ἀπολειφθεισῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὑπαιρείας τοῦ Βριλλησοῦ, ἔνθα ἠδύνατο νὰ συναγάγῃ ταχέως τὰς εἰς ἄλλα χωρία τοποθετηθείσας φρουράς. Ἀμφίβολον ἂν οἱ Πλαταιεῖς προσῆλθον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Περσῶν, ἢ ἦσαν πρότερον τοποθετημένοι παρὰ τοῦ Μιλτιάδου εἰς φρούρησιν τῶν μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας στενωπῶν. Ἄμα εἰς τὸν Μιλτιάδην ἠγγέλθη ἢ εἰς Μαραθῶνα προσορμίσεις τῶν Περσῶν συναγαγῶν ὁ στρατηγὸς τὰς φρουράς τῶν Ἀθηναίων ἐκ Σουνίου, Ἀλῶν, Φυλῆς, κτλ. καὶ τῶν Πλαταιέων, ἐστρατοπέδευσε ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀργαλικίου. Τὴν ἐπιούσαν δὲ τῆς προσορμίσεως τοῦ στόλου ὁ Δάτις βεβαιωθεὶς ὅτι αἱ εἰς Ἀθήνας ὁδοὶ εἶχον καταληφθῆ, οὐχ' ἔττον περιφρονήσας τὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων, θέλων δὲ

νὰ προλάβῃ τὴν ἐπικουρίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ πεποιθὼς εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ἀπεβίβασε μέρος αὐτοῦ εἰς τὸ Μαραθῶνιον πεδίων δι' οὗ ἔσπευτε νὰ συνάψῃ μάχην, τὴν ὁποίαν ἐξ ἄλλου ἐπέσπευσε καὶ ὁ Μιλτιάδης πρὸ τῆς ἀποβάσεως ὄλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ μάχη ἤρξατο ἀπὸ τῶν κεράτων ἔνθα οἱ βάρβαροι δὲν ἦσαν δυνατώτεροι τῶν Ἑλλήνων· ἀφοῦ ἀπεκρούσθησαν αἱ ἐφοδοὶ τῶν βαρβάρων ἐνεθάρρησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ τότε ἐπετέθησαν δρόμῳ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἡροδότου. Ἐν τούτοις οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι βῆξαντες τὸ μέσον κατεδίωκον τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Μεσόγειον, τοῦτ' ἔστι μέχρι τῆς μεσογαίου πεδιάδος, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Ῥόσσιος ἐρμηνεύει πέραν τῆς παραλίας, πρὸς τὴν ξηράν. Ἀλλὰ κατόπιν συνενωθέντα τὰ κέρατα τῶν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ μέσου τῶν Περσῶν ὑπερχώρησε, καὶ προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ των ἠδυνήθη νὰ ἐπιβιβάσθῃ ἐπὶ τῶν πλοίων διὰ τῆς μικρᾶς ζημίας πέντε μόνον ἐξ αὐτῶν. Ὁ δὲ Δάτις γινώσκων ὅτι ἐν Μαραθῶνι ἀπέτυχεν οὐχὶ ἐξ ἀνδραγαθήματος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἕνεκα τῶν περιστάσεων τοῦ τόπου τῆς ἀποβάσεως καὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀπῆρε μετὰ τοῦ στόλου προτιθέμενος νὰ ἐκτελέσῃ ἄλλοθι τὴν ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ. Τὸ κατασκευάσμα τοῦ διδάκτορος τοῦ Κρίφσβαλδ ἐκ βάρων ἀνατρέπεται διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἱστορικὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδραμον εἰς Μαραθῶνα ἀφοῦ, ἢ ἄμα ἔμαθον ὅτι ὁ ἐχθρικός στόλος προσωρμίσθη ἐκεῖσε. Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ἐπύθοντο ταῦτα ἐδοήθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα. Πρέπει δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Φειδιππίδου ἐς Σπάρτην καὶ ἡ βοήθεια τῶν Πλαταιέων ἀπεφασίσθη μετὰ τὴν εἰς Μαραθῶνα προσορμίσειν τῶν Περσῶν· διότι πρὸ ταύτης ἀβεβαιοῦ ὄντος ἂν οἱ Πέρσαι διενουθῶντο νὰ προσβάλωσι τὴν Χαλκίδα, ἢ τὴν Βοιωτίαν, ἢ τὴν Πελοπόννησον, δὲν ἠδύνατο οἱ Λακεδαιμόνιοι, οὐδὲ οἱ Πλαταιεῖς νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Ἄρα ὁ Περσικός στόλος προσωρμίσθη ἐν Μαραθῶνι τῇ 7 ἢ 8 ἰσταμένου Μεταγειτινῶνος, καὶ τῇ 8 ἢ 9 ἐδοήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλ' ὅμως κατ' αὐτὰ διήλθον ἂν οὐχὶ ἑννέα τοῦλάχιστον ἑπτὰ ἡμέραι ἀφ' ἧς οἱ μὲν Πέρσαι προσωρμίσθησαν οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐφθασαν εἰς Μαραθῶνα μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μάχη συνήφθη. Ἐν τῷ διαστήματι λοιπὸν τῶν ἑπτὰ τούτων ἡμερῶν τί ἔπραττον ἰστάμενοι ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ πολέμιοι στρατοὶ; Δὲν μοὶ φαίνεται ἀποδεκτὴ τοῦ Campe ἡ ὑπόθεσις ὅτι προσορμισθέντος τοῦ στόλου τῇ 16, αὐθημερὸν ἐγένετο ἡ ἀπόβασις τῶν Περσῶν εἰς Μαραθῶνα. Δὲν χρειάζονται γνώσεις τῆς στρατηγικῆς ἐπιστήμης ὅπως πεισθῇ τις ὅτι ἡ ἀποβίβασις στρατοῦ, ἀτάκτου μάλιστα ἐξ ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς πολεμικὰν χώραν ἀπήτει ἐργασίαν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι προέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβόντες τὰς ὑπαιρείας τοῦ Βριλλησοῦ, οὐχὶ μὲν ἡμέρας πολλὰς πρότερον, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Campe, ἀλλὰ πιθανῶς

τὴν ἐπιούσαν ἀπὸ τῆς προσομίσεως τοῦ στόλου, καὶ πρὸ τῆς ἀποβιβάσεως τῶν Περσῶν. Ἡ ἀποβίβασις λοιπὸν δὲν ἠδύνατο νὰ γίνη ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ, ἀνευ προπαρασκευῶν τινων, κατοπτύσεων, καὶ προφυλάξεων· ἐκ πολλῶν δὲ μαρτυριῶν ἀρχαίων βεβαιούται ὅτι ὁ Ἰππίας ἐπεστάτησε καὶ ἐτακτοποίησε τὴν στρατοπέδουσιν τῶν Περσῶν, ἐτήθησαν δὲ σκηναί, καὶ κατεσκευάσθησαν φάτναι διὰ τοὺς ἵππους τῶν στρατηγῶν τῶν Περσῶν κλ. Ἀδύνατον λοιπὸν νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀποβίβασις τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐν διαστήματι βραχυτέρῳ, τῶν τριῶν ἡμερῶν. Ἐν τοσοῦτῳ τί ἐπρακτο οἱ Ἀθηναῖοι; Ὁ Μιλτιάδης, ὑποθέτω, δὲν εἶχε συμφέρον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν τῶν Περσῶν εἰς Μακραθῶνα, διότι δὲν ὑπῆρχεν εὐνοϊκώτερον διὰ τοὺς Ἀθηναίους πεδίον μάχης. Ἀντιστάμενος εἰς Μακραθῶνα ἠνάγκαζε τοὺς Πέρσας ν' ἀποβιβασθῶσιν ἐν μιᾷ νυκτι δλίγον μεσημβρινώτερον, εἰς Μυρρινοῦντα, Φλύας, Ἀλάς Ἀραφηνίδας, εἰς Ἀλιμουῦντα ἢ Φάληρον, ἢ ὅπου ἄλλοσε ἤθελον, καὶ νὰ ματαιώσωσι τὴν ἐν Μακραθῶνι προπαρασκευασθεῖσαν ἀντίστασιν τῶν Ἀθηναίων. Ἀφ' ἐτέρου ὁ Μιλτιάδης κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Ἡροδότου δὲν ἤθελε νὰ ἐπιστεύσῃ τὴν μάχην πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας αὐτοῦ. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς φιλοδοξίαν ἢ κουφότητα τοῦ στρατηγοῦ. Ἐκ τῶν νεωτέρων τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι ὁ Μιλτιάδης ἀνέβαλε τὴν μάχην ὅπως φέρῃ τὴν εὐθύνην τῆς γνῶμης αὐτοῦ. Ἐνῶ ἄλλοι δὲν ἀποδέχονται τὰ παρὰ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα, καθόσον ἡ πρυτανεία ἦτο δικαίωμα τῆς φυλῆς τοῦ ὁποῖου δὲν ἠδύνατο νὰ παραιτηθῇ ὁ στρατηγὸς παραχωρῶν τὴν ἀρχηγίαν εἰς ἄλλον: διὰ τῆς φράσεως ὁμοῦ τοῦ ἱστορικοῦ «ὡς ἐκάστου αὐτῶν ἐγένετο ἡ πρυτανίη τῆς ἡμέρας Μιλτιάδῃ παρεδίδοσαν, ὁ δὲ δεκόμενος οὕτως συμβολὴν ἐποίετο πρὶν γε δὴ αὐτοῦ Πρυτανίη ἐγένετο» ἐννοεῖται οὐχὶ ὅτι διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν ὁμοψήφων συστρατηγῶν ἀνελάμβανεν ὁ Μιλτιάδης τὸ γενικὸν πρόσταγμα· τοῦτο δὲ κυρίως διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ διαφωνήσαντες ἐκ τῶν στρατηγῶν δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δέχωνται, καὶ νὰ ἐκτελῶσι κατὰ τὴν μάχην τὰς διαταγὰς τοῦ Μιλτιάδου, μὴ ἔχοντος τὴν πρυτανείαν τῆς ἡμέρας. Οἱ ὁμόψηφοι λοιπὸν ἐκ τῶν συστρατηγῶν τοῦτο παρεχώρησαν εἰς τὸν Μιλτιάδην, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κανονίσῃ κατ' ἰδίαν κρίσιν τὸ σχέδιον τῆς μάχης, ἐὰν ἀπεφάσιζεν αὐτὴν εἰς ἡμέραν τῆς πρυτανείας τινὸς ἐξ αὐτῶν. Ὁ Μιλτιάδης ὁμοῦ δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ παραχωρηθέντος αὐτῷ δικαίωματος, τοῦτο μὲν ἵνα ἔχῃ αὐτὸς τὸ γενικὸν πρόσταγμα κατὰ τὴν μάχην, τοῦτο δὲ ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς Πέρσας ν' ἀποβιβασθῶσιν ἐκ τῶν πλοίων, καὶ ἀποφασισθῇ ἐπὶ τοῦ μακραθωνείου πεδίου τὸ πέρασ τῆς ἐκστρατείας τῶν Περσῶν. Οὕτω δὲ ἔμεινεν ἀπρακτῶν ἄχρις οὗ ὠχύρωσε τὰ ὄπισθεν τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ, ἐξασφαλίσας ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν παρεμπόδισιν τῆς προόδου τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸ ἄστυ διὰ

τῶν μετογαίων. Διὰ τὴν ὁμοῦ οἱ Πέρσαι ἰδόντες τοὺς Ἀθηναίους κατέχοντες τὰ ὑψώματα τοῦ Μακραθῶνος, ἐπέμεινον ἐν ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν πεδιάδα; Δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Stein ὅτι ἠπατήθησαν ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἐκλαβόντες τὰ ἔλη ὡς λειμῶνας χλοερούς. Ὁ Ἰππίας ὅστις ἐξελέξατο πρὸς ἀποβίβασιν τῶν Περσῶν τὸ μακραθωνεῖον πεδίον ἐγίνωσκε καλῶς αὐτό. Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ δλίγοι δπλιῖται, τοὺς ὁποῖους εἶχεν ἀφίσει ἐν Ἀθήναις, ἠδύνατο ν' ἀμφοισθητῶσι καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν προόδον τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ τῶν Περσῶν· διὸ καὶ οἱ Πέρσαι ὑπέθεσαν τοὺς Ἀθηναίους μκνιακοὺς ὅτε εἶδον αὐτοὺς ἐπιειγομένους πρὸς μάχην. Ἐπὶ τῇ πεποιθήσει λοιπὸν ταύτῃ οἱ Πέρσαι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Μακραθωνεῖον πεδίον, οὐχὶ ὅπως ἐν αὐτῷ συνάψωσι μάχην, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ προχωρήσωσι βεδίξαντες εἰς τὸ ἄστυ διὰ τῆς ἀπὸ Μακραθῶνος (Βρανα) καὶ Προβαλίνθου ὁδοῦ.

Ὁ σοφὸς ὁμοῦ Κούρτιος ἀκολουθῶν τὴν γνώμην τοῦ Ληκίου, ὅτι ἡ μάχην ἐγένετο τῇ δεκάτῃ ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν στρατηγῶν, καὶ ὅτι ἐπὶ ἐννεά ἡμέρας ἔμεινον ἐστρατοπεδευμένοι ἐν Μακραθῶνι Ἑλληνας καὶ Πέρσαι, ἀφ' ἐτέρου δὲ δυσπιστῶν εἰς τὴν φυγάδουσιν τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν δεκακίςχιλίων δπλιτῶν τῆς Ἑλλάδος συνέταξεν ὅπως ἰδίαν ἱστορίαν τῆς ἐν Μακραθῶνι μάχης. Ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας, γράφει οἱ στρατοὶ ἔμεινον ἡσυχάζοντες ἀντιμέτωποι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθίζοντο οὕτως εἰς τὴν θέαν τῶν Περσῶν, οὗτοι δὲ ἐπιβεβηκίουμενοι ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἐσκόπει μόνον νὰ καλύψῃ τὴν διάβασιν ἐκ τῆς παραλίης (διὰ τῆς ὁδοῦ Προβαλίνθου) ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ, καθὸ κύριοι τοῦ πεδίου καὶ τῆς ἀκτῆς· καὶ παρακατιῶν ἀναγινώσκων τις τὰς συντόμους περιγραφὰς τῆς ἐν Μακραθῶνι μάχης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπορεῖ ἐπὶ δύο τινῶν κατὰ πρῶτον. Πῶς εὐρίσκειτο λοιπὸν τὸ ἱππικὸν, ἐφ' οὗ οἱ Πέρσαι ἐξ ἀρχῆς τῶν προπαρασκευῶν αὐτῶν ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίης, ἕνεκα τοῦ ὁποῖου προσωρμίσθησαν εἰς τὸν Μακραθῶνα, καὶ τὸ ὅποῖον ἠδύνατο καὶ μόνον νὰ ματαιώσῃ ὅλην τὴν τακτικὴν τοῦ Μιλτιάδου; Οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ μάλιστα ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἀπῆν κατὰ τὴν μάχην. Ἡ δευτέρα ἀπορία ἀφορᾷ εἰς τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς ἐτελέσθη ἡ ἐπιβίβασις τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἤρχισε διαρκούσης τῆς μάχης, καὶ ἐξετελέσθη τοσοῦτον εὐτυχῶς, ἀνευ ἐμποδίων, ἐὰν αἱ πολέμιοι νῆες καὶ τὰ μεταγωγικὰ πλοῖα δὲν ἦσαν ἤδη ἔτοιμα πρὸς ἀναχώρησιν πρὸ τῆς μάχης. Πολὺ πιθανὸν λοιπὸν ὅτι βλέποντες οἱ Πέρσαι τὴν ἀσφαλῆ θέσιν καὶ τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἀθηναίων ἐγκτελείπον τὸ σχέδιον τοῦ νὰ βεδίσωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Μακραθῶνος. Ἀπεβιβάσθησαν αὐτόσε διότι ὑπέθετον ὅτι ἠδύνατο ἀνεμποδίστως νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἄστυ. Δὲν εἶχον τὸ σχέδιον τοῦ νὰ ἐκβιάσωσι δι' αἰμακτῆρας ἐφόδου στε-

νόν καλῶς ὠχυρωμένον. Τούτου τεθέντος συμπερώτερον ἦτον, ἀφοῦ τὸ ἱππικὸν ἔλαβεν ἀποχωρῶσαν ἀναψυχὴν καὶ περιποίησιν εἰς τὴν πεδιάδα, νὰ προσορμισθῶσιν εἰς σημείον τι τῆς Ἀττικῆς· μὴ ἔχον στενοπορίας, καὶ ἔνθα τὸ ἐν τῇ πάλαι κόμμα τῶν Περσῶν ἠδύνατο νὰ τοῖς χρησιμεύσῃ. Φρονῶ ἐπομένως ὅτι τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μάχη συνήθη, τὰ πληρώματα εἶχον ἤδη ἐπιβασθῆ, ἰδίως δὲ ὅτι τὸ ἱππικὸν εὐρίσκετο ἐπὶ τῶν πλοίων. Ὁ Μιλτιάδης λοιπὸν προσέβαλε τοὺς Πέρσας καθ' ἣν στιγμήν ὁ στρατὸς ἦτο διηρημένος, καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιφοβὸν σῶμα ἦτο μεμακρυσμένον τοῦ θεάτρου τοῦ ἀγῶνος. Ἐπιστέθη δὲ κατὰ τοῦ ὑπολειπομένου στρατοῦ μέναντος εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ προστατεύοντος τὴν ἐπιβίβασιν. Δικτὶ τῷ ὄντι περιέμενε τὴν ἡμέραν τῆς πρυτανείας αὐτοῦ, ἀφοῦ παρητήθησαν ἀπαξ διὰ παντὸς τῆς σειρᾶς τῆς πρυτανείας. Ὁ στόλος διευθύνετο πρὸς τὸ Σούνιον. Ἐρρέθη ὅτι ἀσπίς ὑψώθη ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ, ἦτο δὲ σημείον συμπεφωνημένον πρὸς εἰδοποίησιν τῶν Περσῶν ὅτι ἦτο κατάλληλος ἡ στιγμή ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἄστεος. Ἦτο σημείον τῶν ἐν Ἀθήναις φίλων τῶν Περσῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ στρατοῦ εἶχαν πλειότεραν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Δὲν διευκρινίσθη ποτὲ τὸ μυστήριον. Ἀπέδιδον κυρίως εἰς τοὺς Ἀλκμαϊωνίδας ὅτι διετήρουν μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἐχθρῶν. Οἰοιδήποτε ἦσαν οἱ θάντες τὸ σημείον τῆς ἀσπίδος, δύσκολον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐγένετο τοῦτο διαρκούσης τῆς μάχης ἢ τις συνήθη ἀπροσδοκῆτως, καὶ τόσον ὀλίγον διήρκεσε, ἢ διαρκούσης τῆς φυγῆς τῶν Περσῶν. Καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας τὸ σημείον ἐδόθη μᾶλλον πρὸ τῆς μάχης· οὕτω δὲ δικαιούμεθα ν' ἀνεύρωμεν ἐν αὐτῷ τὸν λόγον δι' οὗ ἀπεφάσισαν οἱ Πέρσαι νὰ ἐπιβιβάσθωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ προδότης συνετέλεσαν ἄκοντες εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Μιλτιάδου. «Ταῦτα μὲν ὁ σοφὸς Γερμανός. Ταῦτα δὲ λαμβάνων ὡς ἀφετηρίαν ὁ ἰταλὸς ἱστορικὸς Casagrandi ἐν μονογραφίᾳ «ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος» (Γενούη 1883) διὰ λογικῶν καὶ βραβίων ἐπιχειρημάτων ἀνατρέπει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κουρτίου ὅτι τὸ σημείον τῆς ἀσπίδος ἐδόθη πρὸ τῆς μάχης, ἀντικαθιστὰ δὲ εἰς τὴν τοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου ἰδίαν ἐξήγησιν τοῦ ἐν Μαραθῶνι δράματος, καθ' ἣν ὑποτίθεται προσυμφωνημένον μετὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ Περσικοῦ στόλου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις μηδίζόντων ἵνα συγχρόνως τὸ ἡμισυ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δάτιδος συνάψῃ μάχην ἐν Μαραθῶνι, ἀπασχολοῦν τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων μακρὰν τοῦ ἄστεος, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρταφέρνης διευθυνθῆ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἅμα διδομένου τοῦ σημείου παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις μηδίζόντων. Ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς τῆς μάχης ὁ Ἀρταφέρνης μετὰ τοῦ ἡμίσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ, εὐρίσκετο ἐπὶ τῶν πλοίων. Ὁ Μιλτιάδης πληροφρορηθεὶς περὶ τοῦ σχεδίου τῶν ἐχθρῶν τὴν 17 λίαν πρωτὴ ἐπετέθη κατὰ

τοῦ ἐν τῷ μακροθωνεῖῳ πεδίῳ στρατοῦ. Καὶ ὁ μὲν Δάτις ἠττήθη, ὁ δὲ Ἀρταφέρνης δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ βοήθειαν διότι περιέμενε ἐπὶ τῶν πλοίων τὸ σημείον τῆς ἀσπίδος ὅπερ ἐδόθη λίαν βραδύως, διότι ὁ Μιλτιάδης ἔλαβε καιρὸν νὰ κατατροπώσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Δάτιδος, καὶ νὰ προφθάσῃ εἰς τὸ ἄστῳ προλαμβάνων τὴν ἀποβίβασιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀρταφέρνηος. Αἱ ἐξηγήσεις αὗται ἀποδεικνύουσι πολὺ πνεῦμα, ἀπέραντον μελέτην, καὶ σοφίαν ἐξαίρετον, ἀλλὰ μένουσιν οὐχ' ἤττον ὑποθέσεις μὴ βεβαιούμεναι ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τούτων ἀναιρούμεναι. Δὲν ἐξηγεῖται διὰ τῆς εἰκασίας τοῦ γερμανοῦ ἢ τοῦ ἰταλοῦ ἱστορικοῦ ἡ σύμπτωσης τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας τοῦ Μιλτιάδου μετὰ τῆς συμφωνηθείσης ὑπὸ τῶν πολεμίων διὰ τὴν προσβολὴν τοῦ ἄστεος, οὐδὲ ἡ ἐν Μαραθῶνι προσόρμις τοῦ στόλου, οὐδὲ ἡ ἐν αὐτῷ ἑνεαήμερος διαμονὴ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ. Ὅτι ὁ περσικὸς στρατὸς ἀπεβίβάσθη μετὰ τῶν στρατηγῶν βεβαιούται ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τὰς ὁποίας ἀναγράφουσι οἱ ἱστορικοὶ· οὕτω λ. χ. ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, βεβαίως οὐχὶ ἐξ ἰδίας ἐπινοίας, ὅτι ὁ Ἴππικὸς ἀκαταγόμενος εἰς τὸν Μαραθῶνα τὰς νῆας ὄρμιζε οὗτος ἐκβάνας τε εἰς τὴν γῆν τοὺς βραβάρους διέτασσε. Ὁ δὲ Παυσανίας ὡς αὐτόπτης μάρτυς γράφει «ὑπὲρ δὲ τὴν λίμνην φάτναι ἐπὶ λίθου τῶν ἵππων τῶν Ἀρταφέρνηος, καὶ σημεῖα ἐν πέτραις σκηνης». Ὅτι δὲ οἱ Πέρσαι ἀφοῦ ἀπεβιβάσθησαν, ἐπεβιβάσθησαν μετὰ ἐνέκ ἡμέρας ὅπως ἄλλοσε ἀνεύρωσι εὐκολωτέραν διόδον πρὸς τὸ ἄστῳ, χωρὶς οὐδὲ νὰ δοκιμάσῃ ἵνα ἐκβιάσῃ τὴν εἰς Ἀθήνας διάβασιν εἶναι εἰκασία ὅπως ἀμάρτυρος, συνάμα δὲ καὶ πάντη ἀπίθανος. Ἡ παραλίχ τῆς Προβαλίνθου προσέφερεν ἀποχωρῶσαν μακρὴν ἔκτασιν ὅπως οἱ ἑκατοντακισχίλιοι Πέρσαι, χωρὶς νὰ καταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μαραθῶνος, ἀποκρούσωσι τοὺς δεκακισχίλιους Ἕλληνας πρὸς κατάληψιν τῆς εἰς Ἀθήνας ὁδοῦ. Ὅτι τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην δὲν ἀποδεικνύει ἀναλήθη τὸν Ἡρόδοτον. Ὁ Νέπως βητῶς βεβαιεῖ τὴν παρουσίαν τοῦ ἱππικοῦ. Πρὸ τοῦ Κουρτίου ὅμως ὁ Φίνλεϋ ἐδέχθη ὡς βεβαίαν τὴν ἀπουσίαν τῶν ἱππέων ἐκ τῆς μάχης, ἐξήγησε δὲ αὐτὴν διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι εἶχον ἀποσταλῆν οἱ ἵπποι πρὸς βόσκησιν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Τρικορύθου. Ἄνευ τοιούτων φανταστικῶν ὑποθέσεων τὸ γεγονός τῆς ἀπουσίας τοῦ ἱππικοῦ ἐκ τῆς μάχης ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ φυσικῆς παρατηρήσεως, ἀπ' ἐνὸς μὲν ὅτι ὁ Μιλτιάδης διὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς θέσεως καὶ διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ στρατοπέδου, sub montis radicibus acie regione instructa non apertissima κατὰ Νέποτα, ἐμπόδισε τὴν χρῆσιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν πρὸ τῆς μάχης, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπροσδόκητος ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἵππους τῶν Περσῶν καιρὸν ἵνα λάβωσι μέρος κατὰ τὴν μάχην, ὅτε μετὰ τὴν τροπὴν τῶν κερμάτων οἱ Ἕλληνες συστραφέντες μετέστησαν εἰς τὴν μεσόγειαν τὴν συμφοκὴν κατὰ τοῦ κέντρου τῶν πολεμίων. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀπαντᾷ εἰς τὴν

δευτέραν ἀπορίαν πῶς ἠττηθέντες οἱ Πέρσαι ἠδυνήθησαν μετ' ὀλίγης ζημίας νὰ ἐπιβιβάσθωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων. Οἱ ἐν τοῖς ἀκροῖς παραταχθέντες βρέβηροι φεύγοντες κατέφευγον εἰς τὰ πλοῖα καὶ τοὶ ἀκαταδίωκτοι, τῶν ἀρχηγῶν ἀγνοούντων τί συνέβαιναν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐξεστηκότων ἐπὶ τῇ ἀνεπίστῳ ἐκβάσει τῆς μάχης. Ἡ ἐπιβίβασις λοιπὸν τοῦ μηκέτι μαχομένου στρατοῦ ἐγένετο ἀκωλύτως, οὐχ' ἤττον ἐν βίᾳ καὶ ἐν τάχει· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ ἢ τῶν φευγόντων ἐπίβασις ἐπὶ πλοίων παρὰ τὴν ξηρὰν προσωμισμένων. Μόνον τὸ μέσον ὑφίστατο ἐκ τῶν νώτων μακρὰν τῆς παραλίας τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν δίωξιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ ἐν τῷ μέσῳ τεταγμένοι Πέρσαι καὶ Σάκαι μετὰ τὴν ἀπώλειαν ἐξακισχιλίων καὶ τετρακοσίων εἶναι οἱ μόνοι τῶν ὁποίων ἡ ἐπιβίβασις καθίστατο δυσχερής. Ἄλλ' ἤδη ἐξακόσκιαι τριήρεις, πλὴν τῶν ἱππαγωγῶν, ἦσαν παρεσκευασμένοι ἵνα δεχθῶσιν τοὺς φεύγοντας εἰσπηδῶντας ἀπὸ τῆς ζῆρας. Πιθανὸν ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἴππίας, ἰδόντες ἀνεπίστως τὰ ὀχυρώματα καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μαραθῶνι, ἐμελέτων τὴν εἰς ἄλλο μέρος ἀπόβασιν τῶν Περσῶν ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, καὶ τοιοῦτο μέτρον ὀριστικῶς ἀπεφασίσθη ἅμα τῇ τροπῇ τῶν κεράτων τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη ἠδύνατο νὰ ληθῆ, καὶ κατὰ πάσσαν πιθανότητα ἐλήφθη ἀφοῦ οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν ἐβεβιαώθησαν περὶ τῆς ἀποτυχίας αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι μετὰ τὴν μάχην, ὁποῖαν ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει συμφώνως πρὸς ἕλας τὰς διασωθείσας ἱστορικὰς παραδόσεις. Ὁ Κ. Νέπως ἀναβιβάζων τὸν στρατὸν τῶν βρεβάρων εἰς 200,000, δέχεται ὅτι παρευρέθησαν εἰς τὴν μάχην 100,000 πεζοὶ καὶ 10,000 ἵππεῖς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Κουρτίου ἢ τοῦ Casagrandi ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς μάχης ἐπιβιβάσθῃ πρὸς ἀπόπλου. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν παρέταξαν τὸ μάχιμον καὶ τὸ ἔτοιμον εἰς συμπλοκὴν μέρος τοῦ στόλου, τοῦ ὁποῖου ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς ἠδύνατο νὰ ᾔνοι διπλάσιος. Τὸ γεγονός τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀσπίδος, ὅπως ἀορίστως καὶ ὑποθετικῶς ἐκτίθηται, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στερεὰ βᾶσις πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἐξιστορήσεως τῆς μάχης καθὰ μετ' αὐτὴν ἐπελθόν, μᾶλλον πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀπόπλου τοῦ στόλου ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Ἡ δὲ δυσαναλογία τῆς δυνάμεως τῶν διαμαχομένων στρατῶν δὲν εἶναι λόγος ἀποχωρῶν ἵνα ἀρνηθῶμεν πίστιν εἰς διήγησιν, τὴν ὁποῖαν ἡ γραφὴ ἀπὸ στόματος τῶν ἀγωνιστῶν παραλαβοῦσα διεφύλαξεν ἀναλλοίωτον ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ οἱ αἰῶνες ἐσεβάσθησαν. Ἄρα ἡ αὐτὴ δυσαναλογία δυνάμεων δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, εἰς τὴν Σαλαμίνα, εἰς τὰς Πλαταιάς; Ἐὰν οἱ ἐπικριταὶ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν δικαιότεροι δὲν εὔρισκον ἀνάλογόν τι πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιμαχομένων ἀνδρῶν; μετὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἀπαραμίλλου

τακτικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ τῆς ἐξικισίας ἰκανότητος καὶ ἀρετῆς στρατηγῶν, ὅς ὁ Μιλτιάδης;

Διηγούμενος τὸ τέλος τῆς μάχης ὁ Ἡρόδοτος λέγει α' Ἀθηναῖοι... φεύγουσι Πέρσαι εἶποντο κόπτοντες ἐς ὃ ἐς τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε αἶτεον, καὶ ἐπελαμβάνοντο τῶν νεῶν· καὶ τοῦτο μὲν ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ ὁ Πολέμαρχος Καλλιμάχος διαφθείρεται, ἀνὴρ γενόμενος ἀγαθός, ἀπὸ δ' ἔθανε τῶν στρατηγῶν Στητίλεως ὁ Θρασύλευς· τοῦτο δὲ Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα ἐπιλαμβανόμενος τῶν ἀσφάλτων νεὸς τὴν χεῖρα ἀποκοπεῖς πελέκει πίπτει, τοῦτο δὲ ἄλλοι Ἀθηναῖοι πολλοὶ τε καὶ ὄνομαστοί. Ἀπαριθμῶν δὲ ἀκολουθῶς τὸν ὄλον ἀριθμὸν τῶν ἐκατέρωθεν φευθέντων λέγει α' Ἐν ταύτῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βρεβάρων κατὰ ἐξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους ἀνδρας, Ἀθηναίων δὲ ἑκατὸν καὶ ἐνενήκοντα καὶ δύο· ἔπεσον μὲν ἀμφοτέρων τοσοῦτοι. Ἡ ἀκριβεία περὶ τὴν μνείαν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν ἀφαίρει πάντα δισταγμὸν περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἱστορικοῦ. Ἐκ τῆς συνδιαλέξεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἐπιζήλου τοῦ Κουφαγόρου βεβαιοῦται ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἔλαβε τὰς πληροφορίας αὐτοῦ ἐκ προσώπων παρευρεθέντων καὶ λαβόντων ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μάχην. Ἐξ ἄλλου βεβαιοῖ ὁ Παυσανίας (Α. λα') ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἐσώζετο τάφος ἐν τῷ πεδίῳ Ἀθηναίων, ἐπὶ δὲ αὐτῷ στήλαι τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων κατὰ φυλὰς ἐκάστων ἔχουσαι, καὶ ἕτερος Πλαταιεῦσι Βοιωτῶν, καὶ δούλοις. Ἄν δὲ ὁ περιηγητὴς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνεύρη τάφον τῶν Περσῶν δὲν ἀμφιβέλλει ὅτι καὶ τούτους ἔθαψαν οἱ Ἀθηναῖοι «Τοὺς δὲ Μήδους Ἀθηναῖοι μὲν θάψαι λέγουσιν ὡς πάντως ὄσιον ἀνθρώπων νεκρὸν γῆ κρύψαι, τάφον δ' οὐδένα εὔρεῖν ἠδυνάμην» οὔτε γὰρ χῶμα οὔτε ἄλλο σημεῖον ἦν ἰδεῖν, εἰς ὄρυγμα δὲ φέροντες σφᾶς ὡς τύχοιεν ἐσεβαλον». Ὡστε οἱ ἀριθμοὶ τοὺς ὁποῖους ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος ἦσαν ἀκριβεῖς ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τοὺς τῶν ταφέντων νεκρῶν. Ἄλλ' ἐν γένει ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ φιλαλήθεια τοῦ ἱστορικοῦ βεβαιοῦται ἐκ τῆς παραθέσεως τῆς διηγήσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τῶν μεταγενεστέρων. Ὁ Ἰουστῖνος περιγράφει τὴν μάχην λέγων «ἐπολέμησαν μετὰ τοσαύτης ἀρετῆς ὥστε ἐνόμιζες ἂν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους ἦσαν ἄνδρες ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τράγοι. Οἱ Πέρσαι ἠττηθέντες κατέφευγον εἰς τὰ πλοῖα, ἐξ ὧν πολλὰ ἐβυθίσθησαν, πολλὰ ἐκυριεύθησαν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην τοσαύτη ἦτον ἡ ἀρετὴ ἐνὸς ἐκάστου, ὥστε δύσκολον φαίνεται εἰς τινὰ πρῶτον πρῆπει ἔπαινος. Διὰ πολλῶν ἐπαίνων τῶν συγγραφῶν ἐφημίσθη ἡ δόξα τοῦ Ἀθηναίου ὀπλίτου Κυνέγειρου ὅστις μετὰ ἀναριθμήτους φόνους τῆς μάχης διώξας τοὺς ἐχθροὺς φεύγοντας εἰς τὰ πλοῖα, φορτωμένον πλοῖον κατέλαβε διὰ τῆς δεξιᾶς χεῖρός, οὐδ' ἀφῆκεν εἰμὴ ἀφοῦ ἀπέβαλε τὴν χεῖρα, καὶ τότε δὲ ἀποκοπέσσης τῆς χεῖρός ἐκράτησε τὸ πλοῖον διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἀφοῦ δὲ καὶ ταύτην ἀπώλεσε ἐπὶ τέλους ἐκράτησε τὸ πλοῖον διὰ τῶν

δδόντων· τοιαύτη δὲ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ ὥστε μὴ ἀποκαμῶν ἐκ τοσαύτης σφαγῆς, μὴ καταβληθεὶς ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν δύο χειρῶν ὁ κορμὸς ἐπὶ τέλους ὡς λυσσασμένον θηρίον ἐπολέμησε διὰ τῶν δδόντων. Διακόσιαι χιλιάδες Περσῶν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην ὡς εἰς ναυάγιον ἀπωλέσθησαν. Ἔπεσε καὶ ὁ Ἰππίας, ὁ τύρκννος τῶν Ἀθηναίων ὁ αὐτουργὸς καὶ ὑποκινητῆς τοῦ πολέμου, ἀποτίων δικαίαν ποινὴν εἰς τοὺς ἐκδικητὰς τῆς πατρίδος θεοῦ». Ἡ διήγησις τοῦ Λατίνου ἱστορικοῦ παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς ἀστεῖον τινὰ γάλλον νὰ ἐπιδείξῃ πνευματικὰ διακωμωδῶν δῆθεν τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοιοῦτου στόλου τοῦ ὁποίου τὰ πλοῖα εἰς ἀνὴρ ἠδύνατο διὰ τῶν δδόντων νὰ κρατήσῃ! Ἡ ἱστορία τοῦ Ἡροδότου οὐδὲν τι περιέχει τὸ ἀπίθανον ἢ ἀναληθές, κηθόσον ὅλα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἱστορούμενα ὡς πρὸς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην συμφωνοῦσι μετὰ τῶν συγχρόνων μαρτυριῶν. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Ἀθηναίων πότερον κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξώτεροι ὀνομάζει ὡς ἥρωα τῆς μάχης Πολύζηλον τὸν δπλίτην Ἐπίζηλον τὸν ὁποῖον ὁ Ἡρὸς ἀναφέρει μετ' αὐτοῦ συνδιαλεχθεὶς· ἐξ οὗ πρὸς πολλοὺς ἄλλοις δῆλον πόσον ὁ πολυγράφος ἱατρός, φιλόσοφος, φυσιοδίφης, εἶναι ὡς ἱστορικὸς ἐπιπόλαιος, καὶ ἀνάξιος πίστεως εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἐπικρίσεις, ὡς καὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν Δημοσθένους καὶ ἄλλων συκοφαντίας αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἡροδότου ἐξάγεται ὅτι αἱ ἀπώλειαι τῶν Περσῶν ἐγένοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν κεράτων καὶ τῆς διώξεως τοῦ μέσου τῶν Περσῶν μέχρι τῆς παραλίας, αἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐπὶ ταῖς ναυσὶ μάχην. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ τὴν προσχεδιασμένην ὑποχώρησιν τοῦ μέσου τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαίρεσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Τὸ μέσον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀριστείδου ἐξετέλεσε προασπιζόμενον ἀνευ μεγάλης ζημίας τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ μέχρις οὗ τὰ κέρα τρέψαντα εἰς φυγὴν τοὺς Πέρσας ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ μέσου αὐτῶν. Ἡ αἰφνιδία τροπὴ τῶν ἄκρων ἐξέπληξε τοὺς στρατηγοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὀρμητικὴν ἐπιβίβασιν τῶν βαρβάρων εἰς τὰ πλοῖα· ἡ τροπὴ καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ μέσου ἐνέπλητσαν θάβρους καὶ τόλμης ἀλογίστου τοὺς Ἕλληνας, ἐπιτεθέντας ἵνα γίνωσι κύριοι καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ νεῶν, ἐξ ὧν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσωσιν ἐπτά. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων, εἴτε ἀνούμενοι ὅτι ἔλαβε χώραν συστηματικὴ μάχη, εἴτε μειοῦντες τὴν ἀξίαν τῆς νίκης, ἀντιπαρθεττοῦσι τοὺς ἀριθμοὺς τῶν πεσόντων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἀπωλεσθεισῶν νεῶν πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν τοῦ περσικοῦ στόλου. Ἀλλὰ πρὸς ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν γεγονότων ὄφειλον ν' ἀντιπαρθεθῶσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου πρὸς τὰς ἐκατέρωθεν ἀντιπαρθεθείσας δυνάμεις, τὸν ἀριθμὸν τῶν πεσόντων Περσῶν πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαχομένων Ἑλλήνων, τὴν ἄλωσιν ἐπτά ἐν τῷ πελάγει καλῶς πεπληρωμένων καὶ ὀπλισμένων νεῶν ὑπὸ πεζῶν ὀπλιτῶν

ἐκ τῆς ξηρᾶς μαχομένων. Ὁ κατὰ τὴν μάχην ταύτην θάνατος τοῦ πολέμαρχου Καλλιμάχου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ Στησίλεω, καὶ τὸ τόλμημα τοῦ Κυναιγείρου ἐνδεικνύουσι τὸν παράφορον ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς νίκης, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν πανικὸν τῆς φυγῆς τῶν βαρβάρων.

Ἡ εἰς τὸν Περσικὸν στρατὸν ἐνσκήψασα δειλία ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ μικραὶ αὐτοῦ ἀπώλειαι ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τοῦ στόλου, ἐξηγοῦσι καθ' ἑαυτὰς διατὶ ὁ στόλος ἀπάρκεις ἐκ Μαραθῶνος περιέπλεε τὸ Σούνιον, ὡσανεὶ συνεζήτου πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατηγοὶ ἂν ἔπρεπε ν' ἀποπειραθῶσι δευτέραν ἄλλοσε ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὴν ὑπόνοιαν τοιαύτης ἀποπειρας ὡς συνέπειαν τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀσπίδος. Ὁ κ. Παπαρρηγόπουλος ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Γροτίου καὶ τοῦ Κουρτίου δέχεται τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἀσπίδος ὡς σημεῖον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Πεντελικοῦ γενόμενον (πρὸς τοὺς Ἀθηναίους) ὅτι ὁ στόλος δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς παραλίας, ἀλλὰ πρὸς τὸ Σούνιον μᾶλλον φαίνεται κωπηλατῶν. Ὁ Ἡρόδοτος ὁμοῦ λέγει σαφῶς ὅτι τὸ σημεῖον ἐδόθη τοῖς Πέρσας «οἱ βάρβαροι ἐξανκρουσάμενοι, περιέπλεον Σούνιον, βουλόμενοι φθῆναι τοὺς Ἀθηναίους ἀπικόμενοι εἰς τὸ ἄστυ· αἰτίαν δὲ ἔσχε Ἀθηναίοισι ἐξ Ἀλκμειωνιδῶν μηχανῆς αὐτοὺς ταῦτα ἐπινοηθῆναι· τοῦτους γὰρ συνθεμένους τοῖσι Πέρσῃσι ἀναδειξάσαι ἀσπίδα εὐῶν ἦδη ἐν τῆσι ναυσὶ». Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἢ τελευταία φράσις ἀναιρεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τε Κουρτίου καὶ τοῦ Casagrandi ὅτι τὸ σημεῖον ἐδόθη ὡς σύνθημα συμπεφωνημένον πρὸ τῆς μάχης περὶ τῆς ἀποβάσεως τοῦ περσικοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ ἄστυ. Ἡ φράσις τοῦ Ἡροδότου σημαίνει μᾶλλον ὅτι ἐνῶ οἱ Πέρσαι ἀπῆραν ἴν' ἀπέλωσι ἐδόθη εἰς αὐτοὺς σημεῖον ὅτι δὲν ἀπώλετο πᾶσα ἐλπίς ἐπιτυχίας· διὸ περιέπλεον ὁ στόλος τὸ Σούνιον ἐπὶ τῇ προδοτικῇ τοῦ νὰ προφθάσωσιν οἱ Πέρσαι πρὸ τῆς ἐπανόδου τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ ἄστυ. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει, εἶναι δὲ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν εἰκασία, ὅτι ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ Πεντελικοῦ ἀνεδείχθη ἡ ἀσπίς· ἐνῶ εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν τὸ σημεῖον ἦτον ἐκ τοιαύτης ἀποστάσεως δρατὸν. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὴν φήμην ὅτι ἀνεδείχθη ἀσπίς ἐκ συνθήματος τῶν Ἀλκμειωνιδῶν διὰ μακρῶν ἀναιρεῖ τὴν κατ' ἐκείνων ὑπόνοιαν, καίτοι βεβαίως τὸ γεγονός «ἀνεδέχθη μὲν γὰρ ἀσπίς, καὶ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἄλλως εἰπεῖν». Ἡδυνάτο τις λοιπὸν ἐκ τῶν κινήματων τοῦ περσικοῦ στόλου νὰ ὑποθέσῃ πιθανώτερον ὅτι ἀθυμήσαντες οἱ στρατηγοὶ ἕνεκα τῆς ἀρετῆς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἀποδειλιάσεως τῶν Περσῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀπωλειῶν αὐτῶν, ἀπέπλεον ἀφιστάμενοι πάσης ἄλλης ἐπιχειρήσεως· ἀλλ' ὁ Ἰππίας δεινῶς φέρων τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἐνέργειαν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ στόλου, καὶ μετὰ τοσαύτῃ χρυσῇ ὄνειρα τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀρχαίας τυραννίδος, τὸ τυχαῖον σύμ-

πτωμικ τῆς ἀναδείξεως ἀσπίδος τινὸς παρέστητεν εἰς τοὺς στρατηγούς ὡς σύνθημα τοῦ νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐτέραν ἀπόβασιν παρὰ τὸ ἄστυ. Πραγματικὴ συνωμοσία ὅμως ἐν Ἀθήναις δὲν φαίνεται, διότι οὐδεμία περὶ ταύτης ὑπόνοια ἀναφέρεται παρὰ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν. Οἱ νεώτεροι φαίνονται πιστεύοντες εἰς αὐτὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λόγων τοῦ Μιλτιάδου πρὸς τὸν Καλλίμαχον αἴην μὲν νῦν μὴ συμβάλωμεν, ἔλπομὲν τινα στάσιν μεγάλην διασεισεῖν ἐμπροσθεῖν τὰ Ἀθηναίων φρονήματα ὥστε μηδίσαι». Διὰ τούτων ὅμως ὁ Μιλτιάδης ἐκφράζει φόβον οὐχί τινος ἐπικειμένης ἀλλ' ἐνδεχομένης ἐν τῷ μέλλοντι στάσεως ἐν Ἀθήναις, ἐὰν φανῶσιν εὐδοκίμοῦντες οἱ Πέρσαι εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἰπτιάς ἀνακτῶν τὴν τυραννίαν ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ τῆς κακοηθείας ἀποκρούων ὡς συκοφαντίαν τοῦ Ἡρόδοτου κατὰ τῶν Ἀλκιμαωνιδῶν τὰ περὶ τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀσπίδος, ἀναγράφει ἐν τῷ βίῳ Ἀρισ. ε'. ἀρχαιοτέραν παράδοσιν ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος παρέπλεε τὸ Σούνιον φερόμενος ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν κυμάτων καὶ τοῦ ἀνέμου. «Ἐπεὶ δὲ (οἱ Ἀθηναῖοι) τρεψάμενοι τοὺς βροχάρους ἐνέδαλον εἰς τὰς νῆας, καὶ πλέοντας οὐκ ἐπὶ νήσων ἐώρων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θλάσεως ἔσω πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποδιβάζομένους, φοβηθέντες μὴ τὴν πόλιν ἐρημον λάβωσι τῶν ἀμυνομένων ταῖς μὲν ἐννέα φυλαῖς ἠπειγοντο πρὸς τὸ ἄστυ καὶ κατήνυσαν αὐθημερόν· ἐν δὲ Μαραθῶνι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς Ἀριστείδης ἀπολειφθεὶς φύλαξ τῶν αἰχμηκλώτων καὶ τῶν λαφύρων οὐκ ἐψεύσατο τὴν δόξαν ἀλλὰ χύθην μὲν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ παρόντος, ἐσθῆτος δὲ παντοδαπῆς καὶ χρημάτων ἄλλων ἀμυθήτων ἐν ταῖς σκηναῖς καὶ τοῖς ἡλιωκόσι σκάφεσιν ὑπαρχόντων, οὗτ' αὐτὸς ἐπεθύμησε θιγεῖν, οὗτ' ἄλλον ἔασε». Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐχὶ βεβαίως ἢ ἀνάδειξις τῆς ἀσπίδος, ἀλλ' ὁ παράπλους τοῦ περσικοῦ στόλου πρὸς τὸ Σούνιον ὑπηγόρευσε εἰς τὸν Μιλτιάδην τὸ μέτρον τῆς ταχείας τοῦ στρατοῦ ἐπανόδου εἰς τὸ ἄστυ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τινος ἐνδεχομένου ἐπιχειρήματος τῶν πολεμίων. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει «Οὗτοι μὲν δὴ (οἱ Πέρσαι) περιέπλεον Σούνιον. Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ποδῶν εἶχον τάχιστα ἐβοήθηον εἰς τὸ ἄστυ, καὶ ἔφθισάν τε ἀπικόμενοι πρὶν ἢ τοὺς βροχάρους ἦκειν καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο ἀπηγμένοι ἐξ Ἡρακλείου τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἐν ἄλλῃ Ἡρακλείῳ τῷ ἐν Κυνοσάργει» Ὁ κ. Παπαρρηγόπουλος δέχεται ὅτι «ὁ Μιλτιάδης ὤρμησε δρομαῖος διὰ τοῦ Ἀφορισμοῦ, τοῦ χωρίου Σταμάτας καὶ τῆς Κηφισίας πρὸς τὸ ἄστυ, ἔπου ἔφθασε περὶ λύχων ἀφῆς». Οὐδαμοῦ ἀναφέρεται παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις ποίειν ὄδον ἐβάδισεν ὁ στρατὸς ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ἄστυ. Ἀλλὰ πλὴν ὅσων πρότερον ἐσημείωσα περὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας, ὡς τῆς ὀμαλωτέρας καὶ συνήθους παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, βέβαιον εἶναι ἢ διὰ τοῦ Ἀφορισμοῦ Σταμάτας καὶ Κηφισίας εἶναι μᾶλλον δύσβατος καὶ μεμακρυσμένη, ἀπεναντίας ἢ

ἐξ Ἀργαλικίου, διὰ Προβαλίνθου καὶ Χαρβατίου εἶναι οὐ μόνον ἢ συντομωτέρα μεταξὺ Μαραθῶνος (Βρακῆ) καὶ Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ ἢ προσφορωτέρα πρὸς ἐπάνοδον τοῦ στρατοῦ, καθὼ πλησιεστέρα πρὸς τὴν παραλίαν, τὴν ὁποῖαν παρέπλεε δὲ περσικὸς στόλος. Εἶναι τολμηρὸν νὰ ὀρισθῇ ὥρα τῆς ἀφίξεως τοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Κυνοσάργες. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς παρὰ ταῖς ναυσὶ μάχης πρὸ τῆς μεσημβρίας, οὐδ' ἠδύναντο νὰ ὀδοπορήσωσιν ἀμέσως χωρὶς νὰ λάβωσι ἀνάπαυσιν τινα καὶ τροφήν. Ἀλλ' ἐὰν μετὰ ἐξάωρον ἀνάπαυσιν ἀνεχώρησαν, καὶ τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐπορεύοντο διὰ τῆς Παλλήνης, ἀφίκοντο εἰς τὸ ἄστυ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν ἦτο ψεῦδος ὅτι ἀφίκοντο αὐθημερόν, διότι αὐθημερόν ἀφῆκον τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀφ' ἐτέρου ἐγκρίως ἔφθασαν πρὸ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν εἰς Σούνιον ἢ ἄλλοθι πού τῆς Ἀττικῆς. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἢ μετὰ τὴν μάχην πορεία τῶν Μαραθωνομάχων ὡς ἢ τῶν ἐπικούρων Λακεδαιμονίων. Δισχιλίοι Λακεδαιμόνιοι ἀναχωρήσαντες ἐκ Σπάρτης τῇ 15 ἔφθασαν ἐν Ἀθήναις τῇ 18 ὑστεραῖα τῆς μάχης. Ἐθαύμασαν δὲ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηναίων, καὶ δικαίως· διότι πρῶτον ἦδη ἐδοκίμαζον οἱ Ἕλληνες τὰ ὄπλα των ἀπέναντι τῶν Περσῶν καὶ ἐμέτρησαν τὰς δυνάμεις δεκακισχιλίων πολιτῶν ἀπέναντι δεκάκις μυρίων στρατιωτῶν· ἦτο δὲ εἰσέτι ἀγνωστος ἢ βῶμη τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐλευθερίας παραβαλλομένη πρὸ τὴν δύναμιν ἀσυντάκτου πλήθους καὶ τὴν δεσποτείαν τοῦ μονάρχου. Ὁ νοῦς καὶ ἢ πεῖρα τοῦ Μιλτιάδου πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον καλῶς ἐκτιμήσει τὰς δυνάμεις ἑκατέρου μέρους. Ὁ μέγας ἀνὴρ ἐν ἐπιγνώσει παρετρεύαζε τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν βροχάρων, ἐνέπνευσε τὸ θάρρος εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, καὶ διεξήγαγε τὸν ἀγῶνα, ὅπως προεσχεδίασε καὶ προσεδόκη τὸ τέλος αὐτοῦ. Μετὰ θάνατον οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἀπέδωκαν δικαιοσύνην. Ἦτο καὶ εἶναι τοῦτο σύνθημα παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Εἰς τὸν Μαραθῶνα ἠγειραν μνημα ἴδιον τοῦ Μιλτιάδου, καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Ποικίλῃ γραφὴν τῆς μάχης ὁ Μιλτιάδης διεκρίνετο ὡς πρωτοεργὸς τῆς νίκης. Ὅρθον νομίζω καὶ δίκαιον ἀντὶ παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης ἄλλης κρίσεως ἐπὶ τοῦ ἔργου τῶν μαραθωνομάχων τελευτῶν νὰ παραθέσω τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ Πλάτωνος ὡς ἐπιτάξιον. «Ἐν τούτῳ δὴ ἀντις γενόμενος γνοίη, οἷοι ἄρα ἐτύγχανον ὄντες τὴν ἀρετὴν οἱ Μαραθῶνι δεξάμενοι τὴν τῶν βαρβάρων δύναμιν καὶ ἠκολασάμενοι τὴν ὑπερφηανίαν ὅλης τῆς Ἀσίας, καὶ πρῶτοι στήσαντες τρόπικα τῶν βαρβάρων, ἡγεμόνες καὶ διδάσκαλοι τοῖς ἄλλοις γενόμενοι, ὅτι οὐκ ἄμικτος εἶη ἢ Περσῶν δύναμις, ἀλλὰ πᾶν πλῆθος καὶ πᾶς πλοῦτος ἀρετῇ ὑπέκει· ἐγὼ μὲν οὖν ἐκείνους τοὺς ἀνδρας φημι οὐ μόνον τῶν σωμάτων ἡμετέρων πατέρας εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς τε ἡμετέρας καὶ ξυμπάντων τῶν ἐν τῇδε τῇ ἡπείρῳ· εἰς ἐκεῖνο γὰρ τὸ ἔργον ἀποβλέψαντες καὶ τὰς ὑστέρας μάχας ἐτόλμησαν διακινδυνεύειν οἱ Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, μαθηταὶ τῶν Μαραθῶνι γενόμενοι».

Η ΠΟΜΠΗΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΜΠΗΙΑΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.*

ΤΟ ΠΡΟΣΤΕΙΟΝ

Τὸ τελωνεῖον. — Τὰ τείχη καὶ αἱ πύλαι. — Αἱ ῥωμαϊκαὶ ὁδοί. — Νεκροταφεῖον Πομπηίας· συνοδεία, πυρά, ἡμέρα νεκρῶν. — Τάφοι καὶ ἐπιγραφαί. — Παραχωρήσεις, ἰσόβιοι. — Τάφοι τῶν πλουσίων, τῶν κτηνῶν, τῶν πτωχῶν. — Αἱ ἐπαύλεις τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Κικέρωνος.

Ce qu'on trouve aux abords d'une grande cité,
Ce sont des abattoirs, des murs, des cimetières ;
C'est ainsi qu'en entrant dans la société,
On trouve ses égouts.

Ἀκριβέστατα θὰ ἀπεικόνιζε τὰ πρόστεια τῆς Πομπηίας ἐν τοῖς ἄνω στίχοις ὁ Alfred de Musset, ἐν εἰς τὴν ἀπαρίθμησίν του προσέθετε τὰ καπηλεῖα καὶ τὸ τελωνεῖον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατάστημα δὲν ἔλειπε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λησμονηθῇ ἐν τῇ μικρᾷ μας ἐμπορικῇ πόλει. Οὕτως εὖρον τὸ μέρος ἐν ᾧ ὁ εἰσπράκτωρ ἀνέμενε τὴν διάβασιν τῶν ἐκ τῶν ἐξοχῶν καὶ τῶν ἐγγύς χωρίων ἐρχομένων ἀμαξῶν. Οὐδὲν ἀπολύτως ἄξιον παρατηρήσεως ὑπάρχει ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ αἰθούσῃ τῇ διὰ ψηφοθετημάτων ἐστρωμένῃ: εὖρον ζυγούς, στατήρας καὶ πληθὺς λιθίνων ἢ μεταλλίνων βερῶν, φερόντων τινων παραδόξως ἐπιγραφὰς ὡς λ. χ: Eme καὶ habbebis (μὲ διπλοῦν h, διπλασιασμὸν λίαν συχνῶς ἀπαντῶντα ἐν τῇ χυδαίᾳ τῶν Νεαπολιτανῶν διαλέκτῳ). Ταῦτα Ἑλληνιστὶ μεθερμηνευόμενα σημαίνουσι: Ἀγόραζε καὶ θὰ ἔχῃς. Εἷς τῶν ζυγῶν τούτων φέρει ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν ὅτι ἐξητάσθη ἢ ἐπεσφραγίσθη ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, ἐπὶ τοιούτων ὑπάτων ἢ αυτοκρατόρων. Ἡ χεὶρ τῆς Ῥώμης.

Ἐκτὸς τοῦ τελωνείου, ἡ εἴσοδος αὕτη τῆς πόλεως περιελάμβανεν ἀμαξοστάσια, σταύλους, καπηλεῖα, θερμοπωλεῖα, ὑποπτα πανδοχεῖα καὶ καταγώγια. Καὶ αὐταὶ αἱ οἰκίαι τῆς συνοικίας ἀμφίβολον ἔχουσιν ὄψιν. Ἀκολουθῶν μακρὰν τινα ὁδὸν, εὐρίτκει τὴν πύλην τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰ τείχη.

Τὰ τείχη ταῦτα ἴστανται εἰσέτι. Βεβχίως δὲν θὰ ἀντίσταντο ταῦτα εἰς τὰ τηλεβόλα μας, διότι ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι ὠκοδόμουν καλλίτερα τῶν ἰδικῶν μας, ἡμεῖς ὅμως κάλλιον αὐτῶν καταστρέφομεν· δικαιοσύνη ἀποδοτέα ἡμῖν. Δὲν δύναται τις ὅμως ἢ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἡφαιστειώδη ταῦτα

* Ὁρα σελ. 273.

τεμάχικα, ὃν τὰ προσαρτήματα λοξοειδῶς ἀνέρχονται καὶ συγκροτοῦνται πρὸς ἄλληλα ἄνευ ἀμμοκονίας. Ἀρχαῖα ὄσον καὶ ἡ πόλις τὰ τείχη ταῦτα κατεστράφησαν ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἀνηγέρθησαν δὲ πάλιν ἀπὸ opus incertum, ἤτοι ἐκ μικρῶν πακτῶς σχήματος καὶ διαφόρου μεγέθους λίθων, ἀτάκτως καὶ ἀκανονίστως, καὶ οἶονεὶ τυχαίως συνηρμοσμένων. Ἡ ἀρχαία οἰκοδομὴ ἐχρονολογεῖτο πιθανῶς ἀπὸ τῆς Πομπηϊκῆς αὐτονομίας, τῶν Ὀσκων ἐπ' αὐτῆς ἐργασθέντων. Ὁ τοίχος τοῦ περιβόλου, παρὰ τοῦ; πόδας τοῦ ὁποίου δὲν ἐσκάπτοντο τάφοι, θὰ ἀπετέλει ὡσεὶ τὴν γραμμὴν 2¹] 2 χιλιομέτρων, ἐὰν δὲ διεκόπτετο ὑπὸ τῶν ὁρέων καὶ τῆς θαλάσσης, μεταξὺ τῆς πύλης τῶν Σταβίων καὶ τοῦ Ἡρακλείου. Τὰ προτειχίσματα ταῦτα συνέκειντο ἐκ δύο τοίχων (κρημνὸς καὶ ἀπόκρημνος) μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐδέσποζεν ἐπίπεδον λιθόκτιστον· ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος, ἐπικλινῆς κατὰ μικρὸν ἐστρέφετο δι' ἐπάλξεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προϋφυλάσσετο ὁ τοξότης ἐν τινι γωνίᾳ τοῦ λίθου, ἅμα ὡς ἔριπτε τὸ βέλος του. Ὁ ἐσωτερικὸς τοίχος, ὑπερέχων τοῦ ἄλλου καὶ ἦττον ἀρχαῖος, ἐσέφετο ὡσαύτως δι' ἐπάλξεων. Τὸ καμπυλόγραμμον προτειχίσμα δὲν εἶχε γωνίας προεχούσας, διότι δὲν ὀκ' ἠδύνετο νὰ ἀνθέξῃ, λέγει ὁ Βιτρούβιος, εἰς τὰς ἐπανειλημμένας τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν προσβολὰς· ἐκόπτετο ὑπὸ ἐννέα τριωρόφων θολωτῶν πύργων, ἀντίτου ἀποστάσεως, ἀναλόγως τῆς ἀπαιτουμένης ὑπερασπίσεως τοῦ ἐδάφους, οἵτινες ἔφερον πολεμίστρας καὶ ἦσαν οὐχὶ πολλοὶ στερεοὶ (ὁ Βιτρούβιος θὰ τὰς ἤθελε στρογγύλας καὶ ἐκ λαξευτοῦ λίθου· οἱ τῆς Πομπηϊκῆς εἰσὶ τετράγωνοι ἐκ μικρῶν χαλίκων καὶ μὲ πολεμίστρας). Ἡ τρίτη ὁροφὴ ἐκάστου πύργου προσήγγιζε τὸ ἐπίπεδον τοῦ προτειχίσματος, μεθ' οὗ συνεκοινωνεὶ διὰ δύο θυρῶν.

Ἄν καὶ ὑπολείπεται μέρος τοῦ τειχίσματος τούτου, τὰ Πομπηϊκὰ τείχη δὲν ἐχρησίμευον πλέον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκρήξεως. Καθαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, διασεισθέντα ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, καὶ διαῤῥαγέντα ὡς εἶπον, ἄφινον τὴν πόλιν ἀνοικτήν. Θὰ ἐχρησίμευον εἰς περίπατον, ὡς οἱ τῶν Γενουησιῶν προμαχῶνες.

Ὅκτὸ πύλαι διηνοίγοντα περὶ τῆς πόλεως (ἴτως δὲ καὶ ἐνάτη, ἐξ ἀφανισθεῖσα σήμερον, ἣτις ἔφερε πρὸς τὴν θάλασσαν). Ἡ περιεργότερα πικρῶν εἶναι ἡ τῆς Nola, ἣς ἡ οἰκοδομὴ φαίνεται ἀρχαιοτάτη. Ἀνευρίσκουσιν ἐκεῖ τοὺς ὠραίους λαξευτοὺς λίθους τοὺς φέροντας τὴν σφραγίδα τῶν πρώτων χρόνων. Κεφαλή τις ἀρκετὰ ἐρθραμένη, ὑπερέχουσα τῆς ἀψίδος, ἔφερεν ὀσκιῆν ἐπιγραφὴν, ἣτις κακῶς ὑπὸ τινος σοφοῦ ἀνγνωσθεῖσα, ἔκαμεν ὥστε νὰ πιστεύσωσι πρὸς στιγμὴν ὅτι οἱ Καμπανοὶ τοῦ Γ'. π. Χ. αἰῶνος ἐλάτρευον τὴν Αἰγυπτίαν Ἴσιν. Ὁ σοφὸς ἐρμηνευτὴς· ἀνέγνωσε: Isis propheta (μεταφράζω λατινιστὶ, ἐνῶ ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο idem probavit.

Ἄς ὑπερβῶμεν τὴν πύλην, ὅπως θαυμάσωμεν τὴν γωνίαν, ἣν ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τοῦ μοναδικοῦ τούτου σημείου τὰ ὀχυρώματα. Ἀμφιβόλλω, ἂν ἡ πόλις προσεβλήθη ποτὲ ἐκ τοῦ μέρους τούτου. Πρὶν ἢ φθῶσιν εἰς τὴν πύλην, οἱ ἐπιτιθέμενοι ὄφειλον νὰ ἔρπωσιν εἰς τὸ βάθος στενῆς τινος διόδου ὅπου οἱ τοξόται, ἐπὶ τῶν τοίχων ἰστάμενοι καὶ διὰ βελῶν καὶ λίθων ὤπλισμένοι, θὰ τοὺς ἠφάνιζον ὄλους.

Ἡ πύλη τοῦ Ἡρακλείου, εἰ καὶ δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀρχαία, εἶναι ὅμως μᾶλλον ἐκείνης καταστραμμένη. Ἡ ἀψὶς κατέρρευσε· δεῖται δὲ προσοχῆς τινος, ὅπως ἀνεγερθῆ. Τρεῖς ἐσχημάτιζεν ἡ πύλη αὕτη εἰσόδους· αἱ δύο πλάγια ἦσαν πιθικῶς προωρισμέναι διὰ τοὺς πεζοὺς· ἡ ἐν τῷ μέσῳ ἐκλείετο διὰ τινος τριβόλου (herse) εἰσαγομένου ἐντὸς κοιλότητος ἔτι καὶ νῦν ὀρατῆς ἀλλ' ὑπὸ μαρμαροκονίας κεκαλυμμένης. Πρέπει λοιπὸν νὰ υποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήξεως ἡ πύλη αὕτη πρὸ πολλοῦ διέκειτο ἐν ἀχρηστίᾳ, καὶ ὅτι ἡ Πομπητικὴ δὲν ἦτο πόλις ἰσχυρά, διότι ἂν τοῦναντίον, ὁ τριβόλος θὰ ἦτο ἐλεύθερος.

Ἡ πύλη τοῦ Ἡρακλείου ἦτο ἀνοικτὴ ἐσωτερικῶς, ὅπως οἱ τοξόται, ὀρθοὶ ἐπὶ τῶν καλυπτόντων τὰς πλαγίας εἰσόδους ὑψομάτων, δύνανται νὰ προσβάλλωσι τοὺς πολιορκουῦντας καὶ μετὰ τὴν τοῦ τριβόλου θραύσιν. Γινώσκωμεν, ὅτι ἐν τῶν στρατηγημάτων τῶν πολιορκουμένων ἦτο ν' ἀφίνωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ εἰσέρχηται, εἴτα δὲ νὰ κλείωσιν ἀμέσως τὸν φοβερὸν τοῦτον καταρράκτην τὸν διὰ σιδηρῶν ἀλύσεων ἀπηρωρημένον· τοὺς ἔσφαζον τότε τυφλοὺς ὄμμασι καὶ ἐπληροῦντο δόξης.

Ἄμυ ὑπερβάντες τὴν πύλην καὶ εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς τῶν ὠραίων λιθοστρώτων ἑδῶν, αἵτινες ἐκ Ῥώμης κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἀναχωροῦσαι, ἀφῆκαν πανταχοῦ ἔγνη ὀρατὰ, ἔτι καὶ νῦν εἰς πολλὰ μέρη, χρησιμεύοντα. Οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν χάριν, οἱ Ῥωμαῖοι τὸ μεγαλείον· οὐδὲν δεικνύει τοῦτο κάλλιον ἢ αἱ μεγαλοπρεπεῖς αὐτῶν ὁδοί, αἵτινες διαπερῶσι τὰ ὄρη, πληροῦσι τὰς χαράδρας, ἀνυψοῦσι τὰς πεδιάδας, διέρχονται τὰ ἔλη, τοὺς ποταμούς, τὰς κοιλάδας, καὶ διατρέχουσιν ἀπὸ τοῦ Ἰγέρητος μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν ἐχάραττον ἐν πρώτοις δύο παραλλήλους αὐλακας, ἀφῆρουν τὸ ἐντὸς αὐτῶν χῶμα, ὅπερ ἀντικαθίστων δι' ὑλῶν ἐκλεκτῶν, ἰσχυρῶς πεπισμένων. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης (ravimentum) ἐπέθετον στρώμα χαλίκων (statumen), εἴτα σωρὸν χαλικῶδους ἄμμου μετ' ἀσβέστου μεμιγμένης (rudus), καὶ τέλος τρίτον στρώμα ἐκ λευκίτου, πλίνθων, ἀσβέστου, χῶματος καὶ ἄμμου, ὅλων ὁμοῦ συμπεφυρμένων καὶ στερεῶν ἀποτελούντων πλάκα· ἦτο ὁ nucleus. Τέλος ἐφ' ὅλων τούτων, ἔθετον τὰ μεγάλα ἐκεῖνα τεμάχια τῆς λάβας, τὰ ἀπαντώμενα εἰς ὅλα τὰ περίχωρα τῆς Νεαπόλεως. Ὡς εἶπον, αἱ ὁδοὶ αὗται, αἱ εἴκοσιν αἰῶνων ἡλικίαν ἔχουσαι, πάντοτε χρησιμεύουσι.

Ἡ τοῦ Ἡρακλείου ἀπετέλει ὠραῖον περίπατον παρὰ τὰς πύλας τῆς

Πομπητικῆς· ὁδὸς ὑπὸ δένδρων καὶ ἐπαύλεων περιβαλλομένη, ὡς τὰ Ἡλύσια πεδία, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν καταρχομένη, ἐν μέσῳ δύο σειρῶν κομφῶν μνημείων, χριέντως κεκοσμημένων, θαλάμων, κιοσκίων καὶ ὑπερώων, ἐξ ὧν ἡ θεὰ ἦτο θυμωσία. Ὁ περίπατος οὗτος ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῆς Πομπητικῆς. Ἄς μὴ λυπῆ ὑμᾶς τὸ τοιοῦτον, τὰ κοιμητήρια τῶν ἀρχαίων δὲν ἦσαν μελαγχολικοὶ τόποι. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἠγάπων τὸν θάνατον, οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομά του προῦφερον· προσεπάθουν πικρῆ τρόπῳ ν' ἀποφεύγωσι τὴν λυπηρὰν ταύτην λέξιν. Ἔλεγον περὶ τῶν ἀποθνήσκοντων: «οἱ ὑπάρξοντες» ἢ οἱ ἀπέλθοντες». Τὴν λύπην αὐτῶν κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς ὑποδεικνύοντες, ἐξέβαλλον τρομερὰς κραυγὰς· ἡ λύπη των ἐξεθύμκινε. Ἀλλὰ τῆς πρώτης ἐκρήξεως παρελθούσης δὲν ἔμενον ἡ ἐπίμονος μελαγχολία καὶ ἡ ἐντύπωσις ἡ διαμένουσα ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἡμῶν χώραις. Οἱ μεσημβριοὶ εἰσὶ κατὰ τε τὴν θρησκείαν καὶ τὸν βίον ἐπικούριοι. Τὰ κοιμητήρια, ἦσαν εὐρύχωροι κοιλάδες καὶ τὰ παιδία ἔπαιζον ἀστραγάλους ἐπὶ τῶν τάφων.

Θέλετε λεπτομερεῖς τινὰς περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν ἀρχαίων; Τοιαῦτα εἴθιζον· λέγει ὁ νομομαθὴς Κλαύδιος Guichard, ἐν τῷ περὶ κηδειῶν συγγράμματι του, τυπωθέντι ἐν Λουγδούνῳ παρὰ τῷ Jean de Tournes, τὸ 1551. αὐτὸς δὲ ἀσθενὴς εὐρίσκειτο ἐν τῷ ἐσχάτῳ κινδύνῳ οἱ συγγενεῖς του ἤρχοντο πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κλίνης του συντροφύοντες αὐτὸν ἕως οὗ ἤρχιζε νὰ ψυχορραγῆ καὶ τὴν χροίαν τοῦ θανάτου νὰ λαμβάνη. Τότε ὁ πλησιέστερος τῶν συγγενῶν προσήρχετο θρητῶν εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἐνηγκαλίζετο αὐτὸν περιπαθέστατα στήθος πρὸς στήθος, καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὅπως παραλάβῃ τὴν ψυχὴν του καὶ δεχθῆ ἐκ τοῦ στόματός του τὸν τελευταῖον λυγμόν. Τούτου γενομένου τῷ ἔσφιγγε τὰ χεῖλη καὶ τὰ βλέφαρα, προσαρμόζων αὐτὰ ἐπιτηδεῖως ἐκ φόβου μήπως οἱ παρευρισκόμενοι ἴδωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀποθνήσκοντος ἀνοικτούς, διότι κατὰ τὰ ἦθη των, δὲν ἐπετρέπετο τοῖς ζῶσι νὰ ἴδωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν νεκρῶν... Μετὰ ταῦτα ἦνοιγον πανταχοῦθεν τὸ δωμάτιον, ὅπως εἰσέλθωσιν οἱ βουλόμενοι τῶν συγγενῶν καὶ φίλων· τότε τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐκάλουν γεγωνοῦν τῆ φωνῆ κατ' ἐκπανάληψιν τὸν μακαρίτην καὶ βλέποντες ὅτι δὲν τοῖς ἀπεκρίνετο, ἐξήρχοντο καὶ διέδιδον τὸν θάνατον... Τότε ὁ ἐγγύτερος συγγενὴς μετέβηκε πρὸς τὴν κλίνην, ὅπως δάσῃ εἰς τὸν ἀποθνήσκοντα τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν· εἴτα παρέδιδεν αὐτὸν εἰς τοὺς θαλαμηπόλους, ἐὰν ἦτο κοινὸς τις ἄνθρωπος· ἐὰν ὅμως ἦτο ἐκ τῶν σημερινόντων, τὸν παρέδιδον εἰς χεῖρας τῶν ἐπὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τεταγμένων, ὅπως πλύνωσι, μυρῶσωσι καὶ ἐνδύσωσιν αὐτὸν κατὰ τὰ νόμιμα, ἀναλόγως τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀξίας τοῦ προσώπου.

Ἰπῆρχον ἐν Ῥώμῃ πολλοὶ λειτουργοὶ καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐπιφορτισμένοι τὰ τῶν κηδειῶν, ὁποῦν ἦσαν οἱ νεκροθάπται (libitinarii), οἱ δια-

θέται (designatores) και οι τοιοῦτοι. «Ὅτι φρονίμως ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Νουμᾶ Πομπηλίου, ὅπως μάθῃ τοὺς Ῥωμαίους νὰ μὴ φοβῶνται τὰ τοῦ θανάτου, οὔτε νὰ τὰ ἀποφεύγῃσι ὡς μαινόντα αὐτοὺς καὶ ὅπως πείσῃ αὐτοὺς ὅτι πᾶν τὸ γεννώμενον ὀφείλει καὶ ν' ἀποθάνῃ, ἦτο ὅτι ἡ γένεσις καὶ ὁ θάνατος διετέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὴν ἰσχὺν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θεοτήτος. Διότι ἐφρόνουσιν ὅτι ἡ θεὰ Λιβιτίνη (ἐπιτυμβία) ἦτο ἡ αὐτῆ, ὡς ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς γενέσεως.» Εἶχον δὲ οἱ δημόσιοι οὗτοι ὑπάλληλοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς των πολλὰς τάξεις δούλων, οὓς ἐκάλουν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ pollinctores (νεκροστόλους), vespillones (νεκροφόρους), sandapilarii (νεκροθάπτας), iustores (νεκροκαύστας), cadaverum custodes (νεκροφύλακας), ἐξ ὧν οἱ μὲν ἤλειπον τὸ σῶμα, ἄλλοι καταβίβαζον αὐτὸ εἰς τὴν γῆν, ἄλλοι δ' ἔκαιον καὶ ἄλλοι ἐφύλαττον.

Ἄφοῦ οἱ pollinctores οὗτοι ἐπλυνον, ἤλειπον καὶ ἐταρίχευον ἐπιμελῶς τὸ σῶμα, κατὰ τὸ ἔθος καὶ ἀναλόγως τῆς δαπάνης, ἣν ἤθελέ τις νὰ καταβάλλῃ, ἐκάλυπτον αὐτὸ διὰ λίνου λευκοῦ, κατὰ τὸν τρόπον τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὕτως ἀπέθετον αὐτὸ ἐπὶ κλίνης κεκοσμημένης διὰ τὸ τιμιώτερον μέρος τῆς οἰκογενείας, εἶτα ἀνήγειρον πρὸ αὐτοῦ μικρὰν κισσοθήκην, ἐν εἴδει βωμοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκαίοντο μύρα καὶ θυμιάματα συνήθη, καὶ ἐφ' ὧν ἐτίθεντο κηρία καὶ λαμπάδες ἀνημμέναι... Ἐὰν ὁ νεκρὸς ἦτο ἐπίσημος ἐφύλαττον τὸ σῶμα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καθ' ἃς οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς μακρὰς φέροντες ἐσθῆτας ἢ εὐρυτάτους χιτῶνας καλουμένους ricinia, μετὰ τῶν θαλαμηπόλων καὶ ἄλλων γυναικῶν ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένων ὅπως θρηνολογῶσι, δὲν ἔπαυον κλαίοντες καὶ κοπτόμενοι, καὶ ἐπαναλαμβάνοντες τοὺς θρήνους, ὁσάκις σημαντικόν τι πρόσωπον εἰσῆρχετο εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ ἔλεγον ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ὁ μακαρίτης ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς, ἦτοι διετηρεῖτο ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐν τῷ οἰκῆματί του, ὅπως τῷ ἑτοίμασθωσι τὰ χρεώδη διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ κήδευσίν του... Τὴν δὲ ὀγδόην ἡμέραν, ὅπως εὐκολώτερον συναθροίσωσι τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ μακαρίτου, καὶ εἰδοποιήσωσι τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ παρευρεθῶσιν ἐκεῖ, ἡ κηδεῖα, τὴν ὁποίαν ἐκάλουν exequia, ἐκηρύσσεται ὑπὸ τοῦ νεκροκήρυκος διὰ σάλπιγγος καθ' ὅλας τὰς κυριατέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως ὡς ἐξῆς: «Ὁ δεῖνα πολίτης ἀπέθανεν, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ συνοδεύσωσι τὴν κηδεῖαν του, ἃς σπεύσωσιν, εἶναι καιρὸς, ὁ νεκρὸς πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἴκου του.»

Ἀπομακρυνθῶμεν ἤδη, ἰδοὺ κηδεῖα διερχομένη. Τίς λοιπὸν ὁ ἀποθνήσκων; Πιθανώτατα ὑπατὴς τις ἢ δῖαρχος, διότι ἀκολουθοῦσι βραβδούχοι· ὅπισθεν αὐτῶν ἀκολουθοῦσιν οἱ αὐληταί, οἱ μῦμοι καὶ θαυμαστοποιοί, αἱ σάλπιγγες, τὰ τύμπανα καὶ αἱ θρηνήτριαι (praeficae) μισθωθεῖσαι ὅπως θρηνοδῶσι, κόπτονται, ὀλοφύρονται, ἐκθειάζουσι τὸν μεταστάντα, περὶ τῶσι τὴν ἀπελπίσαν καὶ διδάσκουσι τοὺς θαλαμηπόλους πῶς νὰ θρηνοδῶσι· διότι αἱ

κηδεῖαι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνωνται ἄνευ θρήνων». Τὸ τοιοῦτον ἀπετέλει γελοιογραφίαν θορυβώδη καὶ θρηνώδη, προσελκύνουσαν τὸ πλῆθος ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν κηδεῖαν, πρὸς μεγάλην τοῦ νεκροῦ τιμὴν. Εἶποντο μελανιμονοῦντες οἱ ἄρχοντες, οἱ δεκαδάρχει εἶτα τὸ φορεῖον δι' ἐλέφαντος κεκοσμημένον· ὁ δῖαρχος Λούκιος Labeo (ὁ κηδεύμενος) κεκλιμένος ἐκτάδην, κεκοσμημένος λευκοῖς σαβάνοις καὶ πλουσίαις ἐκ πορφύρας καλύμμασιν, ἔχων τὴν κεφαλὴν ὀλίγον ὑψωμένην καὶ δι' ὠρχίου στεφάνου περιεκοσμημένην, ἐκ τῆς ἀξίως αὐτοῦ». Ἐν μέσῳ τῶν δούλων τῶν φερόντων βεδίξει ἀνὴρ, οὐτινος ἡ κεφαλὴ κκλύπτεται διὰ λευκοῦ ὑφάσματος ἢ ἀδιὰ κεκυρτάλου εἰς ἐνδειξιν ἐλευθερίας· εἶναι ὁ ἀπελεύθερος μονομάχος, ὅστις ἐπιπλοῦνται καὶ πενθεῖ διὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του. Ἐπονεταὶ αἱ κεναὶ κλίναι, διὰ τῶν αὐτῶν ὑφασμάτων περιεκοσμημέναι, δι' ὁποίων ἡ τὸν νεκρὸν φέρουσα· εἶναι γεγραμμένον, ὅτι ὁ δικτάτωρ Σύλλας εἶχεν ἐξ ἑκατῶν τοιούτων κατὰ τὴν κηδεῖαν του·—εἶτα ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν κηρίων εἰκόνων τῶν προγόνων· οὕτως οἱ ἄρχαυοὶ νεκροὶ ἔθαπταν τοὺς νέους· εἶποντο οἱ συγγενεῖς πενθηφοροῦντες, οἱ φίλοι, οἱ ἄστοι καὶ τέλος ὁ λαός· τὸ πλῆθος ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι περισσότερον ἐφ' ὅσον μᾶλλον ἐπίσημος εἶναι ὁ ἀποθνήσκων. Τέλος ἕτεροι σάλπιγγες καὶ ἕτεροι πηδηταὶ ὀρχοῦμενοι σκώπτοντες καὶ μιμνόμενοι τὸν ἐνταφιαζόμενον δῖαρχον κλείουσι τὴν κηδεῖαν. Τὸ ἄπειρον τοῦτο πλῆθος ἐκβάλλει εἰς τὴν ὁδὸν τῶν τάφων διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἡρακλείου.

Τὸ ustrinum ἦτοι ἡ τῆς καύσεως αἴθουσα εἶναι ἀνοικτή. Γνωρίζετε τὸ ἔθιμον τοῦτο· κατὰ τοὺς μὲν, ἦτο τρόπος πρὸς ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ὕλης ἢ ἀνάλυσις αὐτῆς· κατὰ τοὺς ἄλλους δὲ μέτρον δημοσίας ὑγιεινῆς. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, τὰ σώματα ἐκαίοντο ἢ ἐνταφιαζόντο, ἤρκει μόνον ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν πτωμάτων ἢ τῆς κόνεως νὰ γίνεταί ἕξω τῆς πόλεως. Μέρος τῆς συνοδικῆς εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς καύσεως· πρόκειται λοιπὸν νὰ καύσωσι τὸν δῖαρχον Λούκιον Labeo.

Ἡ πυρὰ συνέκειται ἐκ κλάδων ἐλάτης, κλημάτων καὶ ἄλλων εὐφλέκτων ζύλων. Οἱ συγγενεῖς καὶ ὁ ἀπελεύθερος λαμβάνουσι τὸ φέρετρον καὶ ἐπιτηδεῖας θέτουσιν ἐπὶ τῆς σοροῦ, ἔπειτα ἀνοίγουσιν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νεκροῦ, ὅπως ἴδῃ τὸν οὐρανόν, καὶ τῷ δίδουσι τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Ἐπέχεον τότε ὕλας εὐώδεις ἐπὶ τῆς πυρᾶς, καὶ συνηγον ἐπ' αὐτῆς πάντα τὰ ἐνδύματα, ἔπιπλα καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα πρὸς καῦσιν. Ἦχοῦσιν αἱ σάλπιγγες καὶ ὁ ἀπελεύθερος λαμβάνων λαμπάδα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποστρέφων, θέτει τὸ πῦρ ἐπὶ τῆς σοροῦ. Ἀμέσως ἀρχίζουσι αἱ θυελλοὶ εἰς τὰς σκιὰς τῶν νεκρῶν, αἱ διατυπώσεις, αἱ προσποιήσεις, αἱ τῶν θρηνοδῶν οἰμωγαί, οἱ τῶν μονομάχων ἀγῶνες. Ὅπως κατὰ καθήκον ὀφειλόμενον χυθῆ αἷμα ἀνθρώπινον πέραξ τῆς ἀνημμένης πυρᾶς· οὕτως ὥστε ἐν ἑλλείψει μονομάχων αἱ γυναῖκες ἀπέσπων τὴν κόμην,

ένυσσον τὰς βλεφαρίδας, περιστρέφον καὶ κατέξκινον τὰς παρειὰς διὰ τῶν δυνύων μέχρις αἰμκτος, νομίζουσαι ὅτι διὰ τούτων εὐηρέστου καὶ ἐξημενίζον τοὺς καταχθονίους θεοὺς, οἵτινες κατὰ τὴν ιδέαν τῶν ὠργίζοντο κατὰ τῆς ψυχῆς τοῦ τεθνεῶτος καὶ τὴν μετεχειρίζοντο κακῶς ἐὰν μὴ ἐτελοῦντο ἢ παρεβλέποντο αἱ τελεταὶ αὐταί. Μετὰ τὴν καῦσιν τοῦ σώματος, ἡ μήτηρ, ὁ σύζυγος ἢ ἕτερος τῶν συγγενῶν τοῦ νεκροῦ, ἐζωσμένος καὶ φέρων ἰδιότροπόν τινα μελκνήν ἐνδυμασίαν, παρεσκευάζετο ὅπως συλλέξῃ τὰ λείψανα, ἦτοι τὰ μὴ ὑπὸ τοῦ πυρὸς καέντα ὅστ' ἔτι πρὸ τούτου ὅμως πρρεκάλει τοὺς καταχθονίους θεοὺς καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ μακκρίτου νὰ δεχθῶτιν εὐμενῶς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἣν προσφέρει. Μετὰ ταῦτα νίψκς καλῶς τὰς χεῖρας, καὶ σβέσκς τὴν πυρὰν δι' αἰλου καὶ γάλακτος, ἤρχιζε νὰ ἐξάγῃ τὰ ὅστ' ἔκ τῆς κόνεως, καὶ ἐνέθετεν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ στήθους καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν. Ἄσκαύτως συνέλεγον τοιαῦτα καὶ τὰ παιδία, καὶ οἱ κληρονόμοι, ὡς καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ πρρευρισκόμενοι εἰς τὴν κηδεῖαν. Ἐὰν ὅμως ἦτο μέγας τις ἄρχων, οἱ ἐπιφανέστεροι τῆς πόλεως κάτοικοι, σαγίω ἐνδεδυμένοι, ἀνεζωσμένοι καὶ γυμνόποδες καὶ μὲ τὰς χεῖρας καθκράς, ἐξετέλουν οἱ ἴδιοι τὴν λειτουργίαν ταύτην. Εἶτα ἐνέθετον τὰ λείψανα ταῦτα εἰς χωματίνκς, ὑαλίνας, λιθίνας, μεταλλίνας κάλπκς, τὰ ἔρρακινον δι' ἐλαίου καὶ ἄλλων ῥευστῶν, ἔρριπτον δ' ἐνίοτε καὶ νόμισμά τι, τὸ ὁποῖον ἀρχαιολόγοι τινὲς ἐξέλακον ὡς τὸν ὀβολὸν τοῦ Χάρωνος, λητμονοῦντες ὅτι τὸ κεκαυμένον σῶμα ἐστρεφεῖτο χειρῶν ὅπως τὸ κροτῆ' τέλος ἔθετον τὴν κάλπκν ἐπὶ παστοῦ ἢ ἐπὶ βάρου κατεσκευασμένου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ τάφου. Τὴν ἐνάτην ἡμέραν, ἡ οἰκογένεια ἐπανήρχετο ὅπως συμποσιάζῃ καὶ τῷ μακκρίτῃ, καὶ ἀπέτεινεν αὐτῷ τρεῖς τὸν ἀποχαριστισμὸν: Vale, ale, vale! — προσθέτουσκ τὰ: γὰρ κν ἔχοις ἐλαφράν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς κηδεῖας κατεγίνοντο διὰ τὸ μνημεῖον τὸ τοῦ δίαρχου Labeo, ἀσκημάτατον, ἐξ opus incertum, ὑπὸ μακκροκονίας περιβεβλημένον καὶ κεκοσμημένον δι' ἀναγλύφων καὶ εἰκόνων ἀφιλοκάλων, ἀνηγέρθη δαπάνῃ τοῦ ἀπελευθέρου του μονομάχου. Τῆς τελετῆς περκατωθείσης καὶ τῆς μακκαιότητος ἱκανοποιηθείσης, ὁ νεκρὸς ἐλητμονεῖτο ἐνεθυμοῦντο μόνον αὐτὸν κατὰ τὰ φεράλικ καὶ λεμουράλικα, ἐορτὰς πρὸς ἐξιλκσμὸν τῶν ψυχῶν, αἵτινες διετηρήθησαν ὑπὸ τῶν καθολικῶν, οἵτινες ἔτι καὶ νῦν μεταβακίνουσιν εἰς τὸ κοιμητήριον τὴν ἡμέραν τῶν νεκρῶν. Ἡ ὁδὸς τῶν Τάφων, τεθλιμμένη ἐπὶ στιγμῆν, ἀνελάμβανε τὴν ἀμερικνησίαν καὶ φαιδρότητά της, τὰ δὲ παιδία ἐπκίζον τοὺς ἀστραγάλους τῶν ἐπὶ τῶν τάφων.

Παντοειδῆ ὑπάρχουσι μνημεῖα ἐν τῇ προαστείῳ ταύτῃ ὁδῷ τῇ Πομπηίῃ, ἐν ἣ πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἀπλαῖσθῆλαι ἐν σχήματι Ἐρμῶν. Ἐκ τῶν μνημεῖων τούτων σώζετκ ἐν, ὅπερ ἐκλείετο διὰ μακκρίνης θύρας, οὐ

τὸ ἐσωτερικὸν διορώμενον διὰ θυρίου διετήρει ἐντὸς θαλάμου ἀλκβάττρινον ἀγγεῖον περιέχον ὅστ' ἄ. Ἐτερον μνημεῖον ἐπὶ τινος γηπέδου παρκαχωρηθέντος ὑπὸ τῆς πόλεως, ἀνηγέρθη ὑπὸ τινος ἱερείας τῆς Δήμητρος τῷ συζύγῳ αὐτῆς H. Alleius Luceius Libella, ἀγορανόμῳ, δίαρχῳ καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἐπάρχῳ καὶ τῷ υἱῷ αὐτῆς, δεκκδάρκῳ τῆς Πομπηίας, ἀποθκνόντι δεκκεπταετεί. Δεκκδάρκῳ ἐν ἡλικίῃ 17 ἐτῶν, ταχέως ὁ νεανίας οὗτος προώδευσε. Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι εὐκολώτερον ἦτο νὰ εἶνε τις γερουσιαστῆς ἐν Ῥώμῃ ἢ δεκκδάρκῳ ἐν Πομπηίῃ. Τὸ μνημεῖον εἶναι ὠραῖον, μεγαλοπρεπές, ἀλλ' ἄνευ καλπῶν καὶ σακκοφάγων· πιθανὸν νὰ μὴ ἦτο τάφος, ἀλλ' ἀπλοῦν κενοτάφιον, μνημεῖον τιμητικὸν.

Ταῦτά δύναται τις εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ ὠραιότερου μακκωλείου τῆς ὁδοῦ, τοῦ ἀνθυπάτου Καλθεντίου· μακκμάρινος βωμὸς χακρίεντως ἀρκαβουργήματι καὶ ἀναγλύφῳ· κεκοσμημένος (Οἰδίπους σκεπτάμενος, Θησεὺς ἀναπαύμενος, νεκρὸς ἀνάπτουσκ πυρὰν). Ἐπὶ τοῦ τάφου σώζονται ἔτι γεγλυμένα τὰ τιμητικὰ σύμβολα τοῦ Καλθεντίου, οἱ ἐκ δρυὸς στέφανοι, τὸ bisellium (ἔδρα μὲ δύο θέσεις) ὁ σκόλυθος καὶ τὰ τρεῖς γράμματκ O. C. S. (ob civem servatum) σημάκινοντα ὅτι ὤφειλον τῷ περιφανεῖ νεκρῷ τὸν ἀσπασμὸν Ρωμκίου πολίτου.

Ἡ ὁδὸς τῶν τάφων ἦτο, ὡς βλέπετε, εἰδὸς τι Πανθέου. Ἐπιγραφὴ της εὐρεθείσκ καὶ συχνάκις μνημονευομένη (ἢ ἐπὶ Καρόλου τοῦ Γ' εὐρεθείσκ, καὶ πρώτη τὴν ὑπαρξιν τῆς Πομπηίας μνημονεύουσκ) διδάσκει ἡμᾶς ὅτι κατὰ διακαγὴν τοῦ Οὐσπκσιανοῦ ὁ δῆμαρχος Suedius Κλεμέντιος ἀπέδωκε τῇ κοινότητι τῆς Πομπηίας τὰς ὑπὸ ἰδιωτῶν κατεχομένας θέσεις, ὅπερ ἐσημακνε, ὅτι οἱ ἐπίσημοι μόνον, ὑπὸ τῶν δεκκδάρκῶν ὑποστηρίζομενοι, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ θάπτωνται ἐν τῇ θριαμβικῇ ταύτῃ διόδῳ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπστεροῦντο τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης. . . Πάντοτε ἡ χεῖρ τῆς Ῥώμης.

Ἐτερον μνημεῖον, τὸ εἰς τὸν Σκαῦρον ἀποδιδόμενον, ἦτο περιεργότατον, ἔνεκα τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐγγεγλυμμένων σκηνῶν τῶν μονομάκων, αἵτινες, κατὰ τὴν συνήθειαν πρκιστῶν πρκαμκτικούς ἀγῶνας. Ἐκἀστῇ μορφῇ ἔφερεν ἀνωθεν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ μονομάχου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων του. Γνωστὸν, ὅτι αἱ αἰμκτηραὶ αὐταὶ παιγνικαὶ ἀπετέλουν μέρος τῶν κηδεῖων· οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποθκνόντος πρρεῖχον τὰ θεάματκ ταῦτα τῷ λαῷ, εἴτε πέριξ τῶν τάφων, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἀμφιθεάτρου, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐπισκεφθῶμεν, καὶ ὅπου θὰ περιγράψωμεν τὰ γλυπτικὰ τεχνουργήματκ τοῦ εἰς τὸν Σκαῦρον ἀποδιδόμενου μνημεῖου.

Ὁ τάφος τῆς Νηβοληίας Τύχης, εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον κεκοσμημένος δι' ἀρκαβουργημάτων καὶ ἀναγλύφων πρκιστῶντων τὴν εἰκὸνα τῆς κυρίας ταύτης. Μία θυσία, ἐν πλοῖον (εἰκὸν τῆς ζωῆς, λέγουσιν οἱ εὐκίσθητοι ἀρχαιολόγοι) φέρον τὴν παρὰδοξον ἐπιγραφὴν ἣν μεταφράζω κατὰ γράμμα: «Ἡ

Νηβοληία Τύχη, ἀπελευθερός τῆς Ίουλίης, δι' αὐτὴν καὶ τὸν Γάϊον Μου-
νάτιον Φαῦστον, ἱππότην καὶ δῆμαρχον τοῦ προαστείου, εἰς ὃν οἱ δεκα-
δάρχει τῆ συγκαταθέσει τοῦ λαοῦ, ἀπένειμιν διὰ τὰ προτερήματα του,
τὴν τιμὴν τοῦ bisellium. Τὸ μνημεῖον τοῦτο προσηνέχθη ζῶντος αὐτοῦ ὑπὸ
τῆς Νηβοληίας Τύχης· εἰς τε τοὺς ἀπελευθεροῦς αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς τοῦ
Γ. Μ. Φαύστου.

Βεβαίως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, δὲν ἤθελέ τις
κατηγορήσει τοὺς Πομπηϊκούς ὡς κρύπτοντας τὰς ἀφοσιώσεις των πρὸς
τὸ κοινόν. Ἡ Νηβοληία δὲν ἦτο βεβαίως σύζυγος τοῦ Φαύστου· τὸν ἠγάπα
ὅμως πολὺ, ἀφοῦ συνδιελέγετο μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ. Ἡ βα-
αίλισσα Καρολίνα Murat, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ γλύπτου Canova, εἰσέδυσσε
πρῶτη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιστεραῶνος τοῦτου (14 Ἰανουαρίου 1813).
Ἡνοῖζαν πρὸ αὐτῆς πολλὰς ὑκλίνας κάλπας ἐχούσας κάλυμμα ἐκ μαλύ-
θου, εἰς τὸ βῆθος τῶν ὀπίων ἐπέπλεε κόνις ἐντὸς βρυστοῦ εἰσέτι μὴ ξη-
ρανθέντος, ἄπερ ἦτο κρημν ὕδατος, οἴλου καὶ ἐλαίου. Ἐτεροι κάλπαι
δὲν περιεῖχον εἰμὴ ὄστᾶ καὶ τὸ μικρὸν σολδίου, ὅπερ ἀντὶ τοῦ ὄβαλου τοῦ
Χάρωνος ἐξέλαβον.

Περὶ πολλῶν τάφων ἔχω νὰ εἶπω ἀκόμη. Ὑπάρχουσι τρεῖς τούτων,
οἵτινες εἶναι σκαρφαλοὶ ἀκέραιοι ἔτι, οὐδέποτε ἀνοιχθέντες καὶ ἀποδει-
κνύοντες ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐνεταφίζον τοὺς νεκρούς των, πολὺ πρὶν ἢ ἡ
χριστιανισμὸς ἐμποδίσῃ τὰς πυράς. Αἱ οἰκογένειαι εἶχον τὰ δικαίωμα τῆς
ἐκλογῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων συστημάτων, καὶ ὅμως δὲν ἔκαιον οὔτε
τοὺς ὑπὸ κερανοῦ προσβληθέντας (ἐνόμιζον τὰ σώματά των ἀδιάφθορα)
οὔτε τὰ νεογέννητα, ὧν οἱ ὀδόντες δὲν εἶχαν ἔτι ἀναφυῆ· αὐτῶ δὲν ἠδυ-
νήθησαν ἢ ἀνακαλύψωσι τὴν τέφραν τῶν νεωτέρων τέκνων τοῦ Διομήδους,
ἐνῷ ἡ τῶν πρεσβυτέρων διστηρεῖτο ἐν ὑελίνῃ κάλπῃ, ἥτις περιεῖχετο
ἐντὸς ἀγγείου μολυβδίνου.

Τάφος πρὸς σκοπιὰν ὁμοιάζων, καὶ ὡς φρουρὸς πρὸ τῆς πόλης τοῦ Ἡρα-
κλείου ἱστάμενος, ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν ἔκρηξιν, ὡς καταφύγιον στρα-
τιώτου, οὔτινος τὸν σκελετὸν ἀνεῦρον. Ἐτερον μνημεῖον ἀλλοκότως κε-
κοσμημένον ἀποτελεῖ ἡμικύκλιον ἐστεγασμένον καὶ ἐστραμμένον πρὸς
μεσημβρίαν ἀπέναντι τῆς θαλάσσης, ὡς καταφύγιον διὰ τοὺς κεκοπια-
κότας, καὶ ὑπὸ τοῦ κάμματος καταβεβλημένου· διαβάτας. Ἐτερον κυκλο-
τερές, πρὸς τὴν ἐσωτερικῇ θόλῳ ὑπὸ ἀνθυλλίων κεκαλυμμένον καὶ
ἀναγλύφους κεκοσμημένον, ἐν τῶν ὀπίων παριστᾶ γυναῖκα καταθέτουσαν
στέφανον ἐπὶ τῶν ὄστων τοῦ τέκνου τῆς. Ἐτερα μνημεῖα κοσμοῦνται ὑπὸ
ἀναδέσμων ἀνθέων· ἐν τῶν ἦττον περιέργων περιεῖχε τὸ περίφημον ὑέλι-
γον ἀγγεῖον χρώματος κυανολεύκου, περὶ τοῦ ὁποῖου θὰ ἀναφέρω κατω-
τέρω· τὸ τῆς ἱερείας Μαρίας, κεκοσμημένον δι' ὑπερηφάνου ἐπιγραφῆς
ἀποτελεῖ μέγα κυκλοτερές βῆθρον ἀπολήγον εἰς ὄνουκας λέοντος· οἱ πε-

ριγηταὶ ἀναπαύονται εὐκρῶς ἐπ' αὐτοῦ θεώμενοι τὴν ἀποψιν τῆς
χώρας καὶ τῆς θαλάσσης. Μὴ λησμονῶμεν καὶ τὸ ἐπικήδειον τρικλίνιον,
ἐστιατόριον ἀπλούττατα διασκευασμένον, ἐν ᾧ ἴττανται ἔτι αἱ τρεῖς λιθό-
κτιστοὶ κλίναι, αἱ εἰς τὰ συμπόσια, τὰ χάριν τῶν νεκρῶν διδόμενα, χρη-
σιμεύουσαι· τὰ συμπόσια ταῦτα, ἐν οἷς σχεδὸν μόνον κογχύλια ἔτρωγον
(εὐτελής τροφή, λέγει ὁ Ἰουβενάλιος), ἐτελοῦντο τὴν ἐνάτην μετὰ τὸν
θάνατον ἡμέραν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν novendialia. Ἐκαλοῦντο ἐπί-
σης καὶ cilicernia (περίδειπνα) καὶ διελέγοντο ἐν αὐτοῖς περὶ τῶν κατορ-
θωμάτων καὶ ἀγαθουργημάτων τοῦ μετὰ τὸν θάνατον. Ὁ Πολύβιος ἐπαινεῖ τὰς
ἀνωτέρας ταύτας τιμὰς τὰς ἀποδιδόμενας εἰς τοὺς περιφανεῖς πολίτας·
ἐκεῖ ἐγεννήθη, λέγει, τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης.

Καὶ πράγματι, καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμῃ τῇ Πομπηίᾳ, εἰς τὸ εὐτελεῖς τοῦτο
κοιμητήριον τῆς μικρᾶς πόλεως, ἀπαντῶμεν καθ' ἕκαστον βῆμα τὴν ἀρε-
τὴν ἀνταμιβομένην μετὰ θάνατον διὰ τινος τῶν δεκαδάρχων μεγαλοδω-
ρίας. Ὅτε μὲν αἰωνία παραχώρησις (χάρις δυσκόλως ἐφικτὴ) διὰ τῶν ἐπο-
μένων γραμμῶν δηλουμένη· H. M. H. N. S (hoc monumentum haeredes
non sequitur) καὶ βεβαιούσα τοῖς νεκροῖς τὴν αἰωνιότητα τοῦ τάφου των
ὃν οἱ κληρονόμοι των δὲν ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν! Ἐνίοτε δὲ παραχωρού-
μενος χώρος ἐσημειοῦτο ἐπὶ τοῦ τάφου. Οὕτως ἐν τινι τάφῳ τῆς οἰκογε-
νεῖς τῶν Νιστακιδίων ἀναγινώσκουμεν: «Εἰς τὸν Νιστακιδίων Ἐλενον
δῆμαρχον τοῦ προαστείου Augusto Félix. — Εἰς τὸν Νιστακιδίων Ἰκνουά-
ριον καὶ εἰς τὴν Μεσίοναν Σατούλλαν. — Δεκαπέντε ποδῶν τὸ βῆθος, 15
ποδῶν τὸ μέτωπον.»

Τὸ βῆθρον τοῦτο τῆς ἱερείας Μαρίας καὶ τὸ τοῦ Αἴλου Βετίου (χιλιάρ-
χου καὶ δούρου ἀποδίδοντος τὴν δικαιοσύνην) ἐπίσης κατεσκευάσθησαν
τῆ συγκαταθέσει τοῦ λαοῦ ἐπὶ ἐδάφους ὑπὸ τῶν δεκαδάρχων παραχωρη-
θέντος. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα εἶχον τὰ
μνημεῖά των. Τοῦτο τοῦλάχιστον θὰ σοὶ εἶπωσιν οἱ ὀδηγοί, δεικνύοντες
μέγα τινα τάφον ἐν τινι ὀδῷ τοῦ προαστείου. Καλοῦσιν δ' αὐτὸν sepulcro
dei bestiam, διότι εὔρον ἐν αὐτῷ σκελετοῦς τῶν κύνων. Οἱ ἀρχαιοδῶρα· ἐξ-
νίστανται κατὰ τῆς γνώμης ταύτης· οἱ μὲν στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν γε-
γλυμμένων προσωπίδων, βεβαιοῦσιν ὅτι ἦτο κοιμητήριον κωμῶδων, ἄλλοι
δὲ παρατηροῦτες ὅτι ὁ τοῖχος τοῦ περιβόλου περιέκλειε κτὸν ἀρκούντως
εὐρύχωρον βεβαιοῦσι ὅτι ἦτο κοιμητήριον ἱερέων. Ἐγὼ τοῦλάχιστον
δὲν ἀντικρούω τὴν γνώμην τῶν ὀδηγῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι, τῶν ὀπίων
τοὺς θεοὺς ἰδιοποιεῖτο ἡ Ῥώμη, ἐνεταφίζον μεγαλοπρεπῶς τὸν βοῦν
Ἄπιν. Τὰ ζῶα λοιπὸν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τοὺς τάφους των ἐν τῷ
προαστείῳ τῆς Πομπηίας. Ὅσον δὲ διὰ τὸν κοινὸν λαὸν ἀνεπαύετο

1 Ἀναφέρω τὴν παραδεγεμένην ὑπὸ πλείστων ἀρχαιολόγων ἐρμηνείαν ταύτην, εἰ καὶ δὲν
εἶμαι κατὰ πάντα σύμφωνος πρὸς αὐτήν.

οὗτος ὅπου ἠδύνατο, ἴσως ἐν τῷ κοινῷ κοιμητηρίῳ, commune sepulchrum, ἀρχαία βραβερότης μέχρις ἡμῶν διασωθεῖσιν, — ἴσως ἐν τοῖς κοινοῖς τούτοις περιστερεῶσιν, ὅπου ἠδύνατο ν' ἀγοράσωσιν ἀπλοῦν τινα σηκόν (olla). Οἱ σηκοὶ οὗτοι ἦ αἱ κάλπαι, αἱ ἐναπέθετον, ἦσαν ἐνίοτε ταπεινά ἀλλὰ συμπληθῆ δῶρα, ἅτινα οἱ πτωχοὶ προσέφερον ἀλλήλοις.

Καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ὅπου ὁ θάνατος εἶναι τόσον φοιδρός, τόσον κενόδοξος, τόσον πλουσιῶς διεσκευασμένος, ὅπου τὰ μνημεῖα ἀνηγείροντο μεταξὺ τῶν φυλλωμάτων ἀειθαλῶν δένδρων, εἰς μᾶτην δὲ προσεπάθησαν εἰρήσθω νὰ καταστήτωσι σοβαρὰ καὶ μελαγχολικὰ ὅπου τὰ μυσωλεῖα εἰσὶ σιαῖδες καὶ ἐστιατόρια, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναμνησκουσιν ἱστορίας καὶ ἐρωτικὰς προσέτι πανουργίας, ἀπετέλουν μεγάλα κηδοχεῖα, μεγαλοπρεπεῖς ἐπαυλεῖς, ἰδίᾳ αἱ τῶν Ἀρβίου Διομήδους καὶ Κικέρωνος. Ὁ Ἄρριος Διομήδης οὗτος ἦτον ἀπελεύθερος τῆς Ἰουλικῆς καὶ δῆμάρχος τοῦ προαστείου· πλούσιος ἀστός, ἀλλὰ μοχθηρὰς καρδίᾳς κάτοχος, ἀφῆσας ν' ἀπολεσθῶσιν κατὰ τὴν ἐκροξίν ἐν τῷ οἰωνῷ του ἢ τε σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του, καὶ φυγῶν μόνος μετὰ τινος δούλου καὶ ὄσων χρημάτων ἠδυνήθη νὰ παραλάβῃ. Ἀπέθανεν ὅμως πνιγείς πρὸ τῆς θύρας τοῦ κήπου του· εἴη αὐτῷ βραρεῖα ἢ γῆ! Ἡ ἔπχυλις αὐτοῦ, ἐκ τριῶν ὄροφων ἀλλεπαλλήλων συγκειμένη, καὶ κατερχομένη κλιμακῆδὸν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ λόφου, εἶναι ἀξία μιᾶς ἢ δύο ἐπισκέψεων. Θὰ θεωρήσῃτε ἐκεῖ χαριστάτην αὐτὴν περιβαλλομένην ὑπὸ κιόνων καὶ θαλαμίσκων, εἰς τῶν ὁποίων σχήματος ἐλλειψοειδοῦς, κείμενος πρὸς τινα κήπον, φωτιζόμενος ἐκ τοῦ ἐσπερινοῦ λυκόφωτος. ἀλλὰ προφυλαττόμενος ἀπὸ τοῦ ἡλίου διὰ παραθύρων τῶν ὁποίων τὰς ὑέλους ἀνεῦρον, καὶ διὰ προκπετασμάτων, τῶν ὁποίων ἀνεῦρον τοὺς δακτυλίους, εἶναι τὸ ἐρασιμώτερον καταφύγιον, ὅπερ εὔρον ἐν τοῖς ἐρειπίοις τούτοις. Θὰ σᾶς δεῖξωσιν ἐπίσης τὰ λουτρά, τὰς αἰθούσας, τοὺς κοιτῶνας, τὸν κήπον, πλῆθος δωματίων ὠραιότατα διεσκευασμένων. μαρμαρίνας δεξαμενάς, καὶ τέλος οἰνωνα ἄθικτον ἐστὶ μετὰ τῶν ἀμφορέων ὅπου ὑπελοίποντο σταγόνες τινὲς οἴνου μὴ ἀπεξηραμένου καὶ τὴν θέσιν ἐν ἣ ἔκειτο ἡ δυστυχῆς ἀποπνιγέσσα οἰκογένειά του, δέκα καὶ ἐπτὰ σκελετούς, τοὺς ὁποίους εὔρεν ἀλλήλοις συνηνωμένους. Ἡ λεπτή τέφρα ἢ ἀποπνιγέσσα αὐτοῦς σκληρυνθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ, ἐτήρησε τὸν τύπον τοῦ στήθους νεκρᾶς τινος κόρης· εἶναι ἡ παράδοξος ἐκείνη χοάνη, ἢ διατηρουμένη ἐν τῷ μουσεῖῳ, ἣτις ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Θεόφιλον Gautier, τὴν Arria Marcella, τὸ ἀριστούργημα του ἴσως, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐν ἀριστούργημα.

Ὅσον περὶ τοῦ Κικέρωνος ἀνάβητε, ἐὰν θέλητε, εἰς τὴν ἔπαυλιν του, οὐδὲν ἀπολύτως θὰ ἴδῃτε, αὕτη ἀνεσκάφη. Συνήγαγον ἄλλοτε ἐν αὐτῇ ὠραίας εἰκόνας ἔξοχα ψηφιδωτά, καὶ πλουσίαν συλλογὴν πολυτίμων ἀντικειμένων· δὲν θὰ ἀντιγράψω βεβαίως τὸν κατάλογον αὐτῶν. Ἦτο πράγ-

μάτι ὁ οἶκος τοῦ Κικέρωνος; Τίς τὸ γνωρίζει; Οἱ ἀρχαιολόγοι τὸ θέλωσιν. Ἔττω λοιπόν. Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ὁ Κικέρων εἶχε ἐπαυλιν ἐν Πομπήϊα, διότι συχνάκις ποιεῖται λόγον περὶ αὐτῆς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του, ἀλλὰ ἐὰν ὑπῆρχον ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἠδύνατό τις γράφει πρὸς τὴν ἰδὴ ἐκ τῶν Βακίων ἢ τῆς Μιζένης, ἐὰν εἶχε τὴν ὄρασιν καλὴν, ἀλλ' ἐν εἶχε καλὴν τὴν ὄρασιν, ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τις ὅλον τὸ μέρος τῆς Πομπήϊας τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἀποφεύγω λοιπὸν τὰς ματαιοσχόλους ταύτας συζητήσεις, καὶ ἀναλαμβάνω τὴν μεθοδικὴν ἐκδρομὴν μου. Ἐδειξά εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀρχαίους ἐν τῷ δημοσίῳ αὐτῶν βίῳ, ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ ὁδῷ, ἐν τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς καπηλίοις, ἐν τοῖς περιπάτοις καὶ τοῖς νεκροταφείοις· ἤδη θὰ προσπαθῶσιν νὰ θεωρήσωμεν αὐτοὺς ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, καὶ πρὸς τοῦτο αἱ κατασκοπεύσωμεν αὐτοὺς εἰς μέρος τι ὅπερ ἦτο ὡς τὸ μεταίχμιον, μεταξὺ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ οἴκου: — Θὰ κάμω δηλαδὴ λόγον διὰ τὰς θέρμας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΛΟΥΤΡΑ

Ῥωμαϊκαὶ θέρμα. — Σταβιανὰ θέρμα. — Ἀραὶ κατὰ τῶν ἡλιακῶν ὥρολογίων. — Ἐντελῆς λουτρῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις: αἰθούσαι, δούλοι, ἀλοιφαί, ψήκτρα. — Μία λέξις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. — Γυναικεῖα λουτρά· Ῥωμαϊκαὶ ἐφημερίδες. — Γερμαντικὰ σκευαῖ.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν σχεδὸν ἀμφοβῆτοι. Ἔως ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐλούοντο· οἱ νέοι οἱ εἰδότες τὸ εὔ ζῆν, διήρχοντο μέρος τῆς ἡμέρας, συχνάκις δὲ καὶ μέρος τῆς νυκτὸς ἐν τοῖς λουτρῶσι. Ἐντεῦθεν ἡ σπουδαϊότης ἦν τὰ καταστήματα ταῦτα ἔλκον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὀκτακόσια πεντήκοντα ἐξ δημόσια λουτρά ὑπῆρχον ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Αὐγούστου. Τρεῖς χιλιάδες λουόμενοι ἐδύνατο νὰ συνέλθωσιν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Καρκαλάλα, ἅτινα παρῆχον 1600 βάρη ἐκ μαρμαρίου καὶ πορφυρίτου λίθου. Τὰ λουτρά τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου κείμενα ἐντὸς ἄλσους, κατεῖχον διάστημα 100,000 τετραγωνικῶν ποδῶν καὶ περιεῖχον παντοειδεῖς αἰθούσας: γυμνάσια, ἀκαδημίας, ἐν αἷς οἱ ποιεῖται ἀνεγίνωσκον τοὺς στίχους τῶν, κωνίστρας διὰ τοὺς μονομάχους, καὶ θέατρα. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Ταῦρος καὶ Ἡρακλῆς ὁ Φαρνέζιος οὐς θαυμάζομεν ἐν Νεαπόλει, τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Βατικανοῦ, ὁ Ἐρμῆς τοῦ Belvedere καὶ ὁ Ἀποκόων ἀχρυσέθησαν ἐν τοῖς λουτρῶσι.

Τὰ μεγάλα ταῦτα ἀνάκτορα ἦσαν τοῖς πᾶσι προσιτά. Ἐπλήρωνον δι' εἴσοδον ἓνα κουδράντην· ὁ κουδράντης ἦτο τὸ τέταρτον τοῦ ἀσσαρίου, τὸ δ' ἀσσάριον τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος ἰσοδύναμι πρὸς ἑξ̄ λεπτά. Ἀλλ' ἡ φόρος οὗτος βραδύτερον καταργήθη. Ἀπὸ πρῶις, ὁ ἥχος τῶν κωδῶ-

νων ἀνήγγελλε τὴν ἐννεζὴν τῶν λουτρῶν. Οἱ πλούτιοι μετέβχιον πρὸ πάντων περὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· οἱ ἄστωι μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐναντίον τῶν παραγγελαμάτων τῆς ὑγίεινῆς. Ἐκ τοῦ Ἰουβενκλίου μνησθέντες ὅτι ἐνόησε ἐκ τούτου ἀπέθνησκον. Ὁ Νέρων δ' ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τοῦ μετονοκτιοῦ μένων πρὸς τὴν τράπεζαν, ἐγειρόμενος ἐλάμβανε θερμὸν λουτρὸν τὸν χειμῶνα καὶ παγετῶδες τὸ θέρος.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δημοκρατίας, αἱ ὄρχι καθ' ἃς ἐλούοντο τὰ δύο φύλα ἐχωρίζοντο· τὰ λουτρά κατεῖχοντο ὑπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οὐδέποτε συναντωμένων ἐν αὐτοῖς. Ἐπὶ τοσοῦτον προέβχινεν ἡ αἰδώς, ὥστε ὁ πατήρ δὲν ἐλούετο μετὰ τοῦ υἱοῦ του, οὔτε ἀπὸς μετὰ τοῦ ἐγγόνου του. Βραδύτερον γυναῖκες ἄνδρες, γέροντες καὶ παιδιὰ ἐλούοντο ἀναμῖξ εἰς τοὺς δημοσίους λουτρῶνας· ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ἀνεγνώρισε τὸ ἄτοπον καὶ ἐξήλειψε αὐτό.

Ἡ Πομπηία, ἡ τοῦλάχιστον τὸ ἀνεκκλυρθὲν μέρος τῆς Πομπηίας, εἶχε δύο δημοσίους λουτρῶνας. Ὁ σπουδαιότερος (Σταβιανὰί θέρμαι ἦτον εὐρυχωρότατος καὶ περιεῖχε παντοειδῆ δωμάτια, θαλαμίσκους, στρογγυλὰς καὶ τετραγώνους δεξμενάς, κλιβάνους, ὄλκεια (coulloirs) προδόμους, κτλ. πρὸς δὲ παλίστραν, ἐν ἧ οἱ νέοι Πομπηῖανοὶ ἐγυμνάζοντο· ἦτο ἐν ἄλλοις λόγοις, τέλειον ὑδροθεραπευτικὸν κατὰ τὴν ἐπιπέδον, ὅπερ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταῦταις εὐρέθη, εἶνε ἡλιακὸν ὠρολόγιον, φέρον ἐπιγραφὴν ὁσκικὴν δηλοῦσαν, ὅτι ἀπετελέσθη ὑπὸ τοῦ Ν. Ἀτινίου, υἱοῦ τοῦ ταμίου Μαρτίου, τῆς διαταγῆς τῶν δυνάμεων, ἐκ τῶν χρημάτων τῶν προστίμων. Τὰ ἡλιακὰ ὠρολόγια δὲν ἦσαν σπάνια ἐν Πομπηίᾳ, εὐρέθησαν παντοειδῆ, ὡς καὶ ἐν ἐστημένον ἐπὶ ἰονικοῦ κίονος ἐκ λευκοπρασίνου μαρμάρου. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ὠρολόγια προσεφέροντο συχνάκις παρὰ τῶν ἀρχόντων βωμαίων πρὸς διακόσμησιν τῶν μνημείων, πρῶτον ὑπερὶ λίαν ἀπῆρσε εἰς τινὰ πικρόσιτον τοῦ Πλαύτου: «Εἶθε οἱ θεοὶ νὰ ἐξωλόθρευον τὸν ἐφευρόντα τὰς ὥρας, τὸν πρῶτον ὅστις ἔστησε ἡλιακὸν γινώμονα εἰς τὴν πόλιν· τὸν προδότην ὅστις μοῦ ἐχώρισε, πρὸς δυστυχίαν μου, τὴν ἡμέραν εἰς τεμάχια. Κατὰ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν μόνον ὠρολόγιον ἦτο ὁ γάμαχος, ὅστις εἶναι καὶ τὸ καλλίτερον, τὸ ἀκριβέστερον, ὅπως εἰδοποιῆ ἐν τῇ καταλλήλῳ ὥρᾳ, ἔστω ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ φαγητόν. Nūn ἂν τὸ φαγητόν εἶναι ἔτοιμον, δὲν τὸ ἐγγίξῃ τις, παρὰ ὅταν ἀρέσῃ τῷ ἡλίῳ· Οὕτω ἄφ' ὅτου ἡ πόλις ἐπληρώθη ἡλιακῶν ὠρολογίων, ὁ κόσμος ἤρξατο νὰ ἰσχυραίνῃ καὶ λιμοκτονῆ».

Αἱ ἄλλαι πομπηῖαναι θέρμαι εἶνε μικρότεραι, ἀλλὰ μᾶλλον κεκοσμημένα, καὶ πρὸ πάντων κάλλιον διατηρούμεναι. Θέλετε νὰ λάβετε ἐν λουτρῶν τέλειον κατ' ἀρχαῖον τρόπον; Εἰσέρχεσθε διὰ τινος μικρῆς ὀπισθίας θύρας, καὶ διαπεράτετε δίκυλον, ἐν ᾧ εὐρέθησαν 500 λύχνοι, τρανω-

τάτη ἀπόδειξις ὅτι οἱ Πομπηῖανοὶ διήρχοντο μέρος τῆς νυκτὸς εἰς τὰ λουτρά. Ὁ δίκυλος φέρε ὑμᾶς εἰς τὸ ἀποδυτήριον. Ἐν πρώτοις ἐκπλήττεσθε ἐκδυόμενος ἐν δωματίῳ ἐξ θύρας ἔχον, ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι, μᾶλλον ἡμῶν εἰθισμένοι νὰ διαβρέχωνται, δὲν ἐφοβούντο τὰ βρέματα. Καθ' ἣν στιγμήν εἰς δοῦλος λαμβάνει τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ σαנדάλια σας καὶ ἕτερος, ὁ capsarius (ἱματιοφύλαξ) ἀφαιρεῖ τὰ πολύτιμα κοσμήματα ἅτινα καταθέτει ἐν τινὶ ἐγγύς δωματίῳ, παρατηρήσατε τὴν αἴθουσαν· ἡ κορωνὶς εἶναι κεκοσμημένη διὰ τερπνῶν εἰκονογραφικῶν ἀνωθεν δὲ εἰς τεταγμέναι κατὰ σειρὰν λυχνίαι, ὁ θόλος ἀψιδωτὸς διατέμνεται εἰς φατνώματα λευκά, ἐρυθρὰς ἔχοντα τὰς παρυφάς, τὸ δὲ ψηφιδωτὸν τοῦ ἐδάφους λευκὸν μὲ μελανὴν περιταινίωσιν. Ἴδου λίθινα βῆθρα, ὅπως ἀναπαυθῆτε καὶ πάσσαλοι προσσητημένοι τῷ τοίχῳ ὅπου ὁ δοῦλος κρεμᾷ τὴν ἐκ λευκοῦ λίθου τήθενόν σας καὶ τὸν χιτῶνα σας. Ἄνωθεν μονοῦελος ῥινοπούλη, (vasistas) σιδηρᾷ στεφάνῃ περιβαλλομένη, στρέφεται διὰ δύο στροφίγγων· ἡ ὕψος εἶναι ἡμικυρωμένη ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους, ὅπως ἐμποδίζῃ, ἀπὸ τῶν περιέργων τὰ βλέμματα τὴν αἴθουσαν ἐν ἧ εὐρισκόμεθα. Ἐκατέρωθεν τοῦ παρὰ τοῦ ἀνάγλυφου, λίαν ἐφθαρμένα σήμερον, πικρῶς γιγαντομαχίαν.

Ἴδου ὑμεῖς γυμνὸς ὡς ἀρχαῖον ἀγαλμα. Ἐὰν ἦσθε ἀληθῆς Ῥωμαῖος, ἦδη θὰ μετεβχίνετε εἰς τι παρακείμενον δωμάτιον, ἐλαιοθέσιον (elaiothesium) καλούμενον, ὅπου θὰ σᾶς ἤλειπον δι' ἐλαίου, μετὰ ταῦτα εἰς τὸ σφαιριστήριον κείμενον ἐν τῇ ἀλλῇ, ὅπου ἔφερε στενὴ τις δίοδος, σήμερον περιτεταχισμένη. Ὁ κυανοῦς τούτου θόλος ἐκοσμεῖτο διὰ χρυσοῦν ἀστέρων. Ἀλλὰ δὲν ἦσθε ἀληθῆς Ῥωμαῖος, ἔρχεσθε ἀπλῶς ἐνταῦθα ὅπως λάβετε ψυχρὸν ἢ θερμὸν λουτρόν· ἐὰν θέλητε ψυχρόν, μετέβητε εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον, τὸ κείμενον πρὸς τὸ βῆθος, ὅπου εἶναι τὸ ψυκτήριον.

Τὸ ψυκτήριον (frigidarium ἢ natatio) τοῦτο, εἶναι δωμάτιον στρογγύλον, ὅπερ ἀμέσως προσβάλλει τὴν αἴθουσαν διὰ τὴν καλὴν αὐτοῦ διατήρησιν Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχει εὐρεῖα δεξμενὴ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου (4 μέτρα 5 ἐκκτ. διαμέτρου ἐπὶ 17 ἐκκτ. βῆθος) δυνάμενη νὰ χρησιμεύσῃ καὶ σήμερον, μόνον τὸ ὕδωρ ἐλλείπει, λέγει ὁ Overbeck. Ἐσωτερικὴ τις καὶ κυκλοειδὴς κλίμαξ ἐπέστρεπε τοῖς Πομπηῖανοῖς νὰ λούωνται καθήμενοι. Τέσσαρες πικροὶ λελαξευμένοι εἰς τὰ μέρη ἔνθα θὰ ἦσαν αἱ γωνίαι ἐκ τῶν δωμάτων ἦτο τετραγώνον, περιεῖχον βῆθρα, ἐφ' ὧν ἀνεπαύοντο οἱ λουόμενοι. Οἱ διὰ κιτρίνου χρώματος ἐζωγραφημένοι τοῖχοι ἐκοσμοῦντο ὑπὸ πρασίμων κλάδων· τὸ ὑπόβχθρον καὶ τὸ διάζωμα ὑπὸ λευκῶν ἀναγλύφων κεκοσμημένα ἦσαν ἐρυθρὰ· ὁ θόλος κυανοῦς καὶ ἀνοικτὸς ἀνωθεν παρὶστα ἀποκεκομμένον κῶνον. Ἦτο ζωηρόν, φωτεινὸν καὶ εὐθυμον ὡς ὁ ἀρχαῖος βίος.

Προτιμάτε θερμὸν λουτρόν; Ἐπανεέλθετε ἐπὶ τῶν βημάτων σας, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀποδυτηρίου, ὅπου ἀφήκατε τὸ ἐνδυμά σας, μετέβητε εἰς τὸν

χλιαρὸν λουτρῶνα. Ἡ ἀΐθουσα αὕτη, ἡ ὠραιοτέρα τῶν θερμῶν, εἶναι ἐσρωμένη διὰ λευκοῦ ψηφιδωτοῦ, μελανοῦ περι τὰ χεῖλη, ὁ θόλος εἶναι πλουσίως κεκοσμημένος διὰ μαρμαροκόνιας καὶ εἰκόνων λευκῶν ἐπὶ ἐδάφους ἐρυθροκυάνου· τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα παρίστων ἔρωτας, χίμαιρας, δελφίνας, ἐλάφους ὑπὸ λεόντων διωκομένας κτλ. Οἱ ἐρυθροὶ τοῖχοι κοσμοῦνται διὰ θηκῶν (ἔσως διὰ τ' ἀσπρόρουχα τῶν λουομένων) ἐφ' ὧν ὑπῆρχε κορωνίς ὑποβασταζομένη ὑπὸ Ἀπλάντων ἢ Τελαμώνων ἐξ ὀπτῆς γῆς διὰ μαρμαροκόνιας περιθεβλημένης. Ὡραία στεφάνη ἐξ ἀραβουργημάτων χωρίζει τὴν κορωνίδα τοῦ θόλου. Μέγα παράθυρον εἰς τὸ βῆθος, ἔχον παραπλεύρους δύο μορφάς, ἐφώτιζε τὸν χλιαρὸν λουτρῶνα· ὑπόγειοι σωλῆνες καὶ μέγας χάλκινος κλίβανος διετήρουν τὴν χλιαρὸν τοῦ λουτροῦ τούτου θερμοκρασίαν, ἐξ ἧς ἔλαθε καὶ τὸ ὄνομα tepidarium.

Ὁ χάλκινος οὗτος κλίβανος ὡς καὶ τρία βῆθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου ἐκεῖ ἀνευρεθέντα, σώζονται ἔτι. Ἐπιγραφή τις: M. Nigidius Vaeccula P. S. (pecunia sua) γνωρίζει ἡμῖν τὸν δωρητὴν, ὅστις αἰνιττόμενος τὸ ὄνομα τοῦ Vaeccula, ἐλάξευσεν ἐπὶ τοῦ κλιβάνου τούτου μικρὰν ἀγελάδα· εἰς δὲ τοὺς πόδας τῶν βῆθων τὰς ἀπλὰς τοῦ πρῶτου τούτου ζώου. Τὸ βῆθος τοῦ πολυτίμου τούτου πυράνθου ἀπετέλει μεγάλη ἐσχάρα ἐκ χαλκίνων ῥάβδων, ἐφ' ὧν ἐκείντο πλίνθιοι· ἐπὶ δὲ τῶν πλίνθων στρώμα κισσήρεως, καὶ ἐπὶ τῆς κισσήρεως ἀνημμένοι ἄνθρακες.

Πρὸς τί λοιπὸν ἐχρησίμευε ὁ χλιαρὸς οὗτος λουτρῶν; Ἰκινὰ θὰ μάθετε βραδυτέρον περὶ τούτου· ἀς λεχθῶσιν ὅμως ἀπὸ τοῦδε τινά, ὅπως σᾶς προετοιμάσω διὰ τὴν θερμὴν θερμοκρασίαν τοῦ κλιβάνου εἰς ἣν θὰ εἰσεέλθετε διὰ θύρας αὐτομάτως κλειούσης, ὡς τὸ σχῆμα τῶν στροφίγγων δεικνύει.

Ὁ θερμαντὴς οὗτος λουτρῶν (caldarium) εἶναι μικρὰ ἀΐθουσα, εἰς τὰς ἄκρας τῆς ὁποίας ἀνυψοῦνται ἐτέρωθεν μὲν εἶδος ἐπιστομίου λίθου φρέατος, ἐτέρωθεν δὲ ἀνορύσσεται δεξάμενῃ. Τὸ μέσον τῆς αἰθούσης εἶναι ὁ κυρίως εἰπεῖν κλίβανος. Ὁ ἀτμὸς δὲν ἐκυκλοφορεῖ ἐντὸς τῶν σωλῆνων, ἀλλ' ἐξητμίζετο ἐκ τε τοῦ τοίχου καὶ τοῦ κοίλου φατνώματος εἰς θερμὰς ἀναθυμιάσεις. Τὰ τῶν τοίχων κοσμημὰτα ἦσαν ἀπλὰ μαρμαρίνια σκαφί. Ἡ τετραγώνος δεξάμενῃ (alveus ἢ laptisterium) ἢ χρησιμεύουσα διὰ τὰ θερμὰ λουτρά, ἦτο μαρμαρίνη, ἀνήρχετό τις εἰς αὐτὴν διὰ τριῶν κλιμάκων, εἰσῆρχετο δὲ δι' ἐσωτερικῶν βραθμίδων, ἐφ' ὧν δέκα λουόμενοι ἐδύναντο νὰ κάθηνται ὁμοῦ. Τέλος ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τῆς αἰθούσης, ἐν τινι ἡμικυκλίῳ παστῶ, ἀνυψοῦτο ὁ ἐπιστόμιος λίθος περὶ οὗ ἀνέφερον· ἦτο λεκάνη τις (labrum) δημοσίᾳ δαπάνῃ κατασκευασθεῖσα. Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς μακρόνομεν ὅτι πρὸς οἰκοδομὴν αὐτῆς ἐδαπκνήθησαν 750 σεστέριοι, ἦτοι καὶ τι πλεόν τῶν φράγκων 150,000. Ἡ λεκάνη αὕτη εἶναι

μέγα μαρμαρίνον ἀγγεῖον 2 μέτρων καὶ 340 ἑκατ. διάμετρον ἔχουσα. Τὸ μαρμαρὸν ἐπλειστηριάσθη ἔκτοτε.

Καταλείποντες τὸν κλίβανον, ἢ τὸν θερμὸν λουτρῶνα, οἱ Πομπηϊανοὶ ἔβρεχον τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς εὐρείας ἐκείνης λεκάνης, ἐξ ἧς ἀνέβλυζε διὰ χαλκίνου σωλῆνος ἔτι καὶ νῦν σωζομένης χλιαρὸν ὕδωρ. Ἄλλοι, γενναιότεροι, ἐβυλίζοντο εἰς τὸ παγετῶδες τοῦ ψυκτηρίου ὕδωρ, ἐξ οὗ ἐξήρχοντο, καθὼς ἔλεγον, εὐκαμπτότεροι καὶ ἀκμιοῦτεροι. Προτιμῶ νὰ τοὺς πιστεύω παρὰ νὰ τοὺς μιμηθῶ.

Ἄρκειθε, εἰς ταῦτα; Θέλετε νὰ καταλίπητε τὸν κλίβανον; Ἀνήκετε εἰς τοὺς δούλους οἵτινες σᾶς ἀναμένουσι καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀφίσωσι πλέον. Εἴσθε καθιδρῶς, ὁ δὲ tractator, (δοῦλος τοῦ βλανείου) ὠπλισμένος μὲ ψήκτραν, θὰ σᾶς ξέσει τὸ σῶμα. Καταφύγετε εἰς τὸν χλιαρὸν λουτρῶνα· ἀλλ' ἐκεῖ σᾶς ἀναμένουσιν αἱ σκληρότεραι ἐνέργειαι. Σᾶς εἶπον ὅτι ἀνήκετε εἰς τοὺς δούλους· εἰς σᾶς κόπτει τοὺς ὀνυχας, ἄλλος σᾶς τριχοτομεῖ, τρίτος θέλει νὰ σᾶς τρίψῃ ἀκόμη καὶ ἀποξέσῃ τὸ δέρμα, τέταρτος φρικτὰς προετοιμάζει ἐντρίψεις· ἕτεροι δὲ σᾶς πλημμυροῦσι δι' ἐλαίου καὶ μύρων καὶ σᾶς ἀλείφουσι δι' ἀρωμάτων. Πρὸ ὀλίγου, ἠρωτάτε, πρὸς τί ἐχρησίμευε ὁ χλιαρὸς λουτρῶν, ἤδη τὸ γνωρίζετε, γνωρίζετε τὰ ῥωμαϊκὰ λουτρά.

Μίαν λέξιν περὶ τῶν ἀλοιφῶν ὧν τὰς ἐντρίψεις ὑπέσθητε. Ὑπῆρχον πολλαὶ τοιαῦται· εἶδετε τὰ ἐργαστήρια, ἐν οἷς ἐπωλοῦντο. Ἡρωμακτίζοντο διὰ μύρων, νάρδου κινναμώμου· μετεχειρίζοντο δὲ τὴν αἰγυπτιακὴν ἀλοιφήν διὰ τοὺς πόδας καὶ τὰς κνήμας, τὴν φοινικικὴν διὰ τὰς πικρίας καὶ τὸ στῆθος, τὸ σισύμβριον διὰ τοὺς βραχίονας, τὸ ἐξ ἀμαράκου (μαντζουράνας) μύρον διὰ τὰ βλέφαρα καὶ τὴν κόμην, τὸ ἐρπυλον διὰ τὸν αὐχένα καὶ τὰ γόνατα. Αἱ ἀλοιφαὶ αὗται ἦσαν ἀκριβώταται, διετήρουν ὅμως τὴν νεότητα καὶ τὴν υἰεῖαν. «Πῶς ἠδυνήθης νὰ διατηρηθῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τόσον καλῶς,» ἠρώτα ὁ Αὐγουστος τὸν Πολλίωνα. Ὁ γέρον ἀπεκρίθη: «Χρώμενος οἴνω ἐσωτερικῶς καὶ ἐλαίῳ ἐξωτερικῶς.»

Ὡς πρὸς τὰ σκεύη τῶν λουτρῶν (συλλογὴ τοιαύτη ὑπάρχει ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεαπόλεως) ἀπετελοῦντο ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ψήκτρας, εἶτα ἐκ τῆς φιάλης ἐλαίου καὶ εἶδους τινὸς σινδόνης, ἣν ἀπεκάλουν scaphium. Ταῦτα πάντα ὡς καὶ ἐμβάδες, καὶ δθόναι διὰ τὸ κτένισμα ἀπετέλουν τὴν ἀποσκευὴν, ἣν ἔφερον εἰς τὰς θερμὰς.

Τὸ παραδοξότερον τῶν σκευῶν τούτων ἦτον ἡ ψήκτρα, σχήματος δρεπκνοειδοῦς καὶ κοίλη ἐν εἶδει ὑδρορροῆς, δι' ἧς ὁ δοῦλος σᾶς ἔτριβεν ὄλον τὸ σῶμα. Οἱ πτωχοὶ οἵτινες καὶ οὗτοι ἐπὶ Ῥωμαίων ἐλούοντο (νῦν οὐχί) μὴ ἔχοντες ψήκτρας, ἔτριβον τὴν ῥάχην των ἐπὶ τῶν τοίχων. Ἡμέραν τινὰ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς, ἰδὼν ἕνα τούτων τριβόμενον οὕτω πως, τῷ ἔδωκε χρήματα καὶ δούλους ὕπὸς τὸν τρίψωσι. Ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα

ἐπιστρέφων δ' Ἀδριανὸς εἰς τὰ δημόσια λουτρά, εἶδεν ὄμιλον γηραιῶν πτωχῶν οἵτινες ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ἔτριβον τὰς ῥάχεις των ἐπὶ τῶν τοίχων. εἰς τούτους εἶπε «Τρίβεσθε ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου».

Παρὰ τὰ περιγραφέντα δωμάτια ἔκειντο ἕτερα σχεδὸν ὅμοια, ἀπλοῦστερα ὅμως κατὰ τὴν διακόσμησιν. Τὰ ταπεινὰ ταῦτα λουτρά ἐχρησίμευον κατὰ τινεὶς μὲν διὰ τοὺς δούλους, κατ' ἄλλους δὲ διὰ τὰς γυναῖκας ἢ τελευταία αὕτη γνώμη στερεῖται λεπτότητος. Πρὸ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, παρὰ τὴν κυρίαν τῶν θερμῶν εἴσοδον, ὑπῆρχεν αὐτὴ προωρισμένη διὰ τὴν σφαιρίστραν, περιβαλλομένη ὑπὸ κιόνων καὶ περιέχουσα κρύπτειν καὶ ἀΐθουσαν. Οἱ τοῖχοι ἐκοσμοῦντο διὰ πολλῶν ἐπιγραφῶν, σὺν τοῖς ἄλλαις ὑπῆρχε καὶ εἰδοποιήτις τινεὶς ἀγγέλουσα θεάματα θήρας σκηνῶν καὶ ῥαντισμοῦ δι' εὐώδους ὕδατος. Ἐκεῖ προσήρχοντο οἱ Πομπηϊανοί, ὅπως πληροφορηθῶσι περὶ τῶν θεαμάτων καὶ τῶν νέων τῆς ἡμέρας. Ἀνεγνώων τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐφημερίδας. Οὐδὲν ὅμως φίλε ἀναγνώστη, εἶναι ἀναχρονισμὸς τὸ τοιοῦτον, αἱ ἐφημερίδες ἦσαν γνωσταὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (βλέπε τὸ σύγγραμμα τοῦ Le Clerc) ἐκάλουν δ' αὐτὰς *ducines*· πράξεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ· *diurnes* καὶ ἐφημερίδες εἰσὶ λέξεις συνώνυμοι. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα φύλλα ὁμοίουν πρὸς τὰ ἰδικὰ μας, ἀνέφερον περὶ τῶν συριχθέντων ἠθοποιῶν, τῶν ἐπιτηδεῶν τελευτῶν, περὶ βροχῆς γάλακτος καὶ αἵματος καταπεσοῦσης ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Μ. Ἀκιλίου καὶ τοῦ Κ. Πορκίου· περὶ θαλασσοῦ ὄρωσος... ἀλλὰ τί λέγω, ὁ θηλάσσιος ὄφις εἶναι νεώτερος. Ἀνεγίνωσκον διάφορα ὡς τὸ ἐξῆς, συμβὰν τὸ 28 μ. Χ. καὶ ὑπερ θὰ συνέβη εἰς τοὺς εἰς τὰς θερμὰς συνηγμένους Πομπηϊανούς. «Ὅτε ὁ Τίτος Σαβῖνος κατεδικάσθη μετὰ τῶν δούλων του, ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Γερμανικοῦ, ὁ κύων ἐνὸς τούτων δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς φυλακῆς, ἀλλ' ἐσυνώδευσε τὸ σῶμα εἰς τὸν τόπον τῆς καταδικῆς, ὠρυόμενος πρὸ τοῦ πλήθους. Τῷ ἔρριψαν τεμάχιον ἄρτου, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἔφερε εἰς τὸ στόμα τοῦ κυρίου του· ὅτε δὲ τὸ πτώμα ἐρρίφθη εἰς τὸν Τίβεριν, ἐρρίφθη καὶ ὁ κύων, προσπαθῶν νὰ τὸ κρατήσῃ ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἐνῶ τὸ πλήθος ἐθαύμαζε πανταχόθεν τὸ πιστὸν τοῦτο ζῶον.»

Ἄγνοοῦμεν ἐὰν αἱ Ῥωμαϊκὴ ἐφημερίδες ὑπέκειντο εἰς ἔλεγχον, ἐπισφράγισιν καὶ ἐγγύησιν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ ὅλως ἐλευθέραι. Ἰδοῦ, περὶ τούτου ἐν ἀνέκδοτον ὑπὸ τοῦ Δίωνος ἀναφερόμενον. Ἄγνωστόν, λέγει, ὅτι ἀρχιτέκτων τινεὶς ἐπεσκεύασε μεγάλην τινὰ στοὰν τῆς Ῥώμης καταβῆσθαι, στερεώσας ἐν πρώτοις ὅλα τὰ θεμέλια τῆς στοᾶς, ὅπως μὴ κλονῶνται· περιβαλὼν εἶτα τοὺς τοίχους διὰ μαλλίου καὶ στρωμάτων, κατάρθων τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐργατῶν, νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὴν προτέραν των θέσιν. Ἄλλ' ὁ Τιβέριος ἐκ φθόνου, δὲν ἐπέτρεψεν ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου τούτου δημοσιευθῇ ἐν ταῖς ἐφημερίσαις.

Ἦδη ἀφοῦ ἐλάβετε πληροφορικὰς περὶ τῶν βιωτικῶν πράξεων τοῦ Ῥω-

μαϊκοῦ λαοῦ, δύνκαθε νὰ ἀφήσητε τὰς θερμὰς ἀφοῦ ῥίψητε πρῶτον βλέμμα ἐπὶ τῶν ἔτι καὶ νῦν σωζομένων θερμαντικῶν συσκευῶν, εἷς τινεὶς ἐκεῖ παρκαμμένην μικρὰν αὐλὴν, εἰς ἣν μεταβαίνει τις ἐκ τοῦ ἀποδυτηρίου διά τινος μικροῦ διαύλου. Ἐκεῖ ἵσταται τὸ ὑπόκαυστον, μεγάλη στρογγύλη ἐστία, δι' ἐσωτερικῶν σωλήνων, διεβιδάζει τὸν θερμὸν ἀέρα εἰς τὸν κλίβανον καὶ ἐθέρμαινε δύο λέβητας λιθοκτίστους ὑπὸ δεξιάμενης πληρουμένους. Ἐκ τῆς δεξιάμενῶς ταύτης τὸ ὕδωρ ἔπιπτε ψυχρὸν ἐντὸς τοῦ πρώτου λέβητος. ὅστις μετεβιδάζει αὐτὸ εἰς τὸν δεῦτερον, οὗτος δέ, ἐγγύτερον κείμενος τοῦ πυρός, τὸ καθίεται ζέον. Σωλὴν ἔφερε τὸ ζέον ὕδωρ ἐκ τοῦ δευτέρου λέβητος εἰς τὴν τετραγώνων λεκάνην τοῦ θερμαντηρίου, ἕτερες δὲ τὸ θερμὸν ὕδωρ ἐκ τοῦ πρώτου λέβητος εἰς τὴν μεγάλην λεκάνην. Ἐν τῇ ἐστίᾳ ταύτῃ εὗρον ποσότητα ῥητίνης, ἣν οἱ Πομπηϊανοὶ μετεχειρίζοντο πρὸς ζωογόνησιν τοῦ πυρός. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ θερμὰ μικρὰ Ῥωμαϊκῆς πόλεως.

(Ἔπειτα συνέχεια)

Μετάφρασις Ἀλεξ. Καράλη

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΥΠὸ Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ *

Ἔχομεν δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους νὰ καταλέξωμεν παρκαμμέναι τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως καὶ ἐκ τοῦ Θεοφράστου, οἷον

Ἄριστοτ. Τόμ. Α', σελ. 606, 26 Διδ. «ὁμοίως δὲ καὶ πόλις ἢ μὲν ἐξ ἐλίγων λίαν οὐκ αὐτάρκης· ἢ δὲ πόλις αἰταρκεῖ· ἢ δὲ ἐκ πολλῶν ἄγαν κτέ.» Τόμ. Β', σελ. 91, 12 «αἰκίον ἄπικ ἀνθρώπος ἀνθρώπῳ καὶ φίλον». σελ. 100, 12 «φύτει τε γὰρ ἀρχικὸν πατήρ υἱῶν καὶ πρόγονος ἐκγόνων καὶ βσιλευς βσιλευσόμενων». Τόμ. Γ', σελ. 56, 42 «τὸ μὲν μακρότερον ἐστὶν ἢ τευθίς, ἢ δὲ σηπίκ πλατύτερον». σελ. 58, 51 «ὁ δὲ κερκίος μόνος τῶν τοιούτων ἀνοροπέγιον». σελ. 92, 49 «ἔστι δὲ καὶ ὁ τευθός καὶ ἡ σηπίκ βραχύλιον». σελ. 153, 27 «ὁ δὲ λέων σαρκοφάγον μὲν ἐστὶν, κτέ.» σελ. 154, 11 «αὕτη δ' ἦμιστε ποηγάγον καὶ καρπογάγον ἐστὶ». σελ. 172, 22 «διόπερ γυνὴ ἀιδρὸς ἐλεημονέστερον καὶ ἀρίδακρυ μῆλλον, ἔτι δὲ φθορεώτερον καὶ μεμψιμοιρότερον καὶ φιλολοιδόρον μῆλλον καὶ πλεγκτικώτερον». σελ. 620, 20 «κρύτταλλος δὲ καὶ λίθος θραυστὸν — κέρκιος δὲ καὶ θραυστὸν καὶ κατακτόν». Περβ. καὶ Ἀθῆν. σελ. 303 δ' α' Ἀριστοτέλης δ' ἐν τῷ περὶ ἰχθύων ἀγελαιῶν καὶ ἐκτοπιστικῶν εἶναι τὴν Οὐνίδην. Φέ-

* Ὅρα σελ. 310.

ρεται δὲ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ ἄεστι δὲ ἡ φήνη τὸ μέγεθος ἀετοῦ μείζων, τὸ δὲ χρῶμα σποδοειδής» καὶ ἔστι δὲ γαλῆ καὶ ὑπολίμιον — καὶ αἰσάτων ἀλώπεκι πολέμιος» καὶ «ὁ δὲ πολύπους ἀνθρώπων μὲν ἔστι — οἰκονομικός δ' ἔστιν» καὶ «ἡ δὲ τεθνηδῶν προσεμφεής μὲν ἔστι τῇ ἀνθρώπῳ, ποικίλιον δὲ καὶ τὸ πλάτος ὁμοίον τῇ μελίττῃ» (Τόμ. Γ', σελ. 150,37 καὶ 174,12 καὶ 192,35 καὶ 203,13) ἔτι δὲ «καὶ αἰσάτων αἰγυπιῶ πολέμιος — καὶ σίττη καὶ τροχίλος ἀετῶ πολέμιος» καὶ «ἔστι δ' ὁ μὲν ἐρίθακος χειμερινόν, οἱ δὲ φοινίκουροι θερινοί» (Τόμ. Γ', σελ. 173,45 καὶ 207,3). Παρατηρητέον δ' ὅτι τὸ ἐν Τόμ. Γ', σελ. 150,41 κεῖμενον ἄεστι δ' ὁ βύας τὴν μὲν ἰδέαν ὁμοίος γλαυκί, τὸ δὲ μέγεθος ἀετοῦ ἐλάττων» ἀναγινώσκεται καὶ κατ' οὐδέτερον γένος, καθάπερ καὶ τὸ ἐν Τόμ. Β', σελ. 6,20 «ἐπειδὴ φύσει πολιτικός ἄνθρωπος» (Ἴδ. Κρενζήρον Μελετ. Τόμ. Β', σελ. 85. Πρβ. καὶ Σπέγγελον Ἀριστοτ. Ῥητορ. Τόμ. Β', σελ. 80). Ἐν Τόμ. Γ', σελ. 298,53 ἀπαντᾷ ἔτι τῶν ὀρνίθων οἱ μὲν πτηνικοί — οἷον οἱ γαμψώνυχες καὶ ὠμοφάγοι· ἀνάγκη γὰρ πτηνικοί εἶναι διὰ τὸν βίον· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ πτηνικοῦ καὶ πτηνικῆ.

Θεόφραστ. σελ. 12,4 Σνειδ. αὐτὸ μονοστέλεχος δ' ἂν δόξειεν οὐδὲ ἡ μήλα οὐδὲ ἡ βόα οὐδὲ ἡ ἄπιος εἶναι. σελ. 59,19 «ἔστι δὲ ὁ φοινίξ — μονοστέλεχος καὶ μονοφύεος». σελ. 61,10 «οἷον ἡ κυπάριστος οὐ μόνον οὐ φιλόκοπρον οὐδὲ φιλότρονον ἀλλὰ καὶ κτέ.». σελ. 176,30 «ἔστι δὲ καὶ μακρότατον ἡ ἐλάτη καὶ ὀρθοφύεστατον». σελ. 190,6 «ἰγρότατον δὲ μέλι καὶ δξύνη». Πρβ. καὶ σελ. 532,19 «καὶ γὰρ ὁ κονιορτός θερινόν, ἄτε ξηρόν ὄν». Κεῖται δὲ παρὰ τῷ Θεοφράστῳ καὶ σελ. 57,9 «μετὰ μὲν τοῦ ὕδατος ὠφέλιμον ἡ κόπρος, ἀνευ δὲ τούτου βλαβερὰ» καὶ σελ. 92,30 «ὀρθοφύεστος δὲ καὶ εὐανθής καὶ ὁμοίᾳ τῇ ἐλάτῃ, πλὴν οὐχ ὑψηλόν οὕτω, πολυμάχαλον δὲ μᾶλλον» καὶ σελ. 97,2 «μείζων δὲ καὶ μακροτέρα ἡ βουμελίκα διὸ καὶ ἤττον οὐλίον» καὶ σελ. 794,9 «σπίνος στρουθός· σπίζων ἔωθεν χειμερινόν — κορώνη, ἐὰν ταχὺ δις κρώξῃ καὶ τρίτον, χειμερῖα». Πρβ. καὶ σελ. 16,15 «ὁ μὲν γὰρ κάλαμος γοατῶδής, ὁ δὲ βῆτος καὶ ὁ παλιούρος ἀκαρθώδης» καὶ μετ' ὀλίγα «ἡ μὲν γὰρ ἰτέα ἀναθήσεια μόνον κούρη — ἡ δὲ πύξος καὶ ἡ ἔβενος οὐδ' ἀναθήσεια».

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Ψευδοπλάτωνι Ἴππ. Μείζ. σελ. 283 β' «θήλεια δ' ἵππος καλὴ οὐ καλόν;» καὶ «φῶμεν καὶ τὴν ἵππον καλόν εἶναι, τὴν γε καλήν;» καὶ μετ' ὀλίγα «χύτερα καλὴ οὐ καλόν ἄρα;» καὶ Ἀζιόχ. σελ. 369 α' «ἄθλος γὰρ — ἀχάριστος, ἀψίκορος, ὠμόν, βάσκατος, ἀπαιδευτός» καὶ ἐν τοῖς Ἴπποκρατείσις Τόμ. Α', σελ. 8 «πτυσλισμός κακόν» καὶ σελ. 13 «πνιγμός ἐν τούτοις πάνυ κακόν» καὶ σελ. 40 «ἀλλ' οὐδὲ γουνάτων πόνος κρήνη» καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια.

Λέγει δὲ καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος Τόμ. Β', σελ. 172 «παροικουσα δὲ

πόλις ἐχθρὰ καὶ δυσμενὴς λυπηρὸν πάντα τρόπον καὶ δυσμίλητον» καὶ ὁ Λουκιανὸς Βί. Πράσ. 26 «ἄνθρωπος μὲν γελαστικός, ὄνος δὲ οὐ γελαστικός» καὶ Φιλοφειδ. 7 «ὡκὸν γὰρ ἡ ἔλαφος καὶ ἔρωται μάλιστα ἐν τῶν ποδῶν· καὶ ὁ λέων ἀλκιμὸς μὲν, κτέ.» καὶ ὁ Αἰλιανὸς περὶ Ζῴ. Β', 10 «ἔστι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὁ ἵππος γαῦρον — μάλιστα δὲ κομῶσα ἵππος ἀβρότατόν τ' ἔστι καὶ θρυπτικώτατον» καὶ Ζ', 19 «λαγνίστατον δὲ καὶ ὁ πέρδιξ καὶ μοιχικόν» καὶ «ἀσβεστάτον δὲ ὁ ποτάμιος ἵππος» καὶ Ζ', 22 «κακώθετος δὲ ἄρα καὶ ὑκίνα ἦν» καὶ Ι', 29 «ἔστι δὲ τὴν φύσιν θερμώτατον ἡ ἴβις» καὶ ὁ Χρίτων Α', 4 «γυνὴ εὐάλωτος ἔστι» καὶ Γ', 2 «εὐκαταφρόνητόν ἔστι γυνὴ μόνη καὶ ξένη» (Πρβ. καὶ Νεβήρον Μνημοσ. 1878, σελ. 197) καὶ Σέξτος ὁ Ἐμπεϊρικὸς σελ. 746,4 «ἀλκιμον καὶ ἀρρενωπὸν ἔστιν ὁ λέων» καὶ ὁ Γαληνὸς Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 206 «σπίρος δὲ σπληνὸς ἀλθροῦν τε καὶ χρόνιον». Πρβ. καὶ Στῶβ. Ἐκλ. Τόμ. Β', σελ. 58,10 Μειν. «ἀστέιον ἄρ' ἔστιν ἡ πόλις» καὶ σελ. 74,15 «ἐπειδὴ καὶ ἡγεμονικώτερον καὶ αἰρετώτερον ψυχῆ σώματος» καὶ Πλούταρχ. Ἀριστ. καὶ Κλάτ. Συγκρ. Δ', 4 «εἰ μὲν ἀπολαυστὸν ὁ πλοῦτός ἔστι» καὶ Ἡθικ. σελ. 800 γ' «οὐ γὰρ εὐμεταχειρίστον οὐδὲ φρόνιμον ἄλλωνι τὴν σωτήριον ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ τυχόντος ὁ δρχλος». Ἐγράφη δὲ ὁ δρχλος ὑπὸ τοῦ Κεσῆτου (Μνημοσ. 1878, σελ. 31) ἀντὶ τοῦ ἀναρμόστου δρχλον.

Πᾶς τις εἰς τὸ πλῆθος ἀποβλέπων τῶν περὶ αἰματῶν, τῶν ἐκ δοκίμων μάλιστα ποιητῶν καὶ συγγραφέων παρατεθέντων, ἐν οἷς ἀρσενικῶν καθόλου ὀνόματι ἢ θηλυκῶν δηλοῦντι πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα εἶνε συντεταγμένον οὐδέτερον ἐπίθετον, σφόδρα θὰ ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῇ εὐχερείᾳ, μετ' ἧς ὁ σοφώτατος Ἕλληνας ἀπεφάνητο ὅτι «εἰς ἀφρηνημένα θηλυκὰ ἐνικοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ πληθυντικοῦ, ἀριθμοῦ ἐπάγεται κτηγορούμενον οὐδετέρου γένους καὶ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ», ἀποξενῶν τῆς τοιαύτης συντάξεως τὰ τ' ἀρσενικὰ πάντα καὶ τῶν θηλυκῶν ὅσα δὲν εἶνε ἀφρηνημένα.

Εὐρίσκειται δ' ἐνίοτε τὸ κτηγορούμενον, ἐπίθετον ὄν, κατ' οὐδέτερον γένος προσηνεγμένον, καὶ ὅταν τὸ ὑποκείμενον εἶνε πληθυντικόν, οἷον εἰθ' ἡδὲν βροτοῖς εἴτ' ἀνιάρων παῖδες τελέθουσι. Εὐριπ. Μηδ. 1095.

δεινὸν γὰρ ἐχθροῖς βλαστάνοντες εὐγενεῖς γενναῖαι τε καὶ πατὴρ μεμνημένοι λύμης. Εὐριπ. Ἡρακλ. 468.

δυσάρεστον οἱ ροσοῦντες ἀπορίας ὑπο καὶ δεινὸν οἱ πολλοί, κακούργους ὅταν ἐχθροὶ προστάτας. Εὐριπ. Ὀρ. 232 καὶ 772.

σπᾶντιον ἄρ' ἦν θαυοῦσιν ἀσφαλεῖς φίλοι. Εὐριπ. Ἀποσπ. 736,3.

ὡς χαλεπὸν εἰσιν οἱ φίλοι οἱ φαινόμενοι παραχρημ', ὅταν πράττη τις εὔ. Ἀριστοφ. Πλ. 782.

οἰκοῦν ὑπόλοιπὸν ἔστιν οἱ στρατηγοί. Δημοσθέν. σελ. 940,48.

τοὺς δὲ ποταμούς ἀπορὸν νομίζετε εἶναι. Ξενοφ. Ἄν. Γ', β', 22.

οἰκτιρὸν μὲν οἱ παρόντες ἐν μέσῳ λόγοι. Εὐριπ. Ἐλ. 944. Εἶπε δ' ὁ Εὐριπίδης καὶ «δῆλον οἷ γ' ἐμοὶ λόγοι» (Φοιν. 962).

καλὸν οἱ νόμοι ἀφ' ὧν εἰσίν. Μένανδρ. Ἀποσπ. 608. Πρβ. καὶ Δημοσθέν. σελ. 774, 15 αἰοὶ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον καὶ ταῦτ' ὅπασιν».

μῶρον μὲν οὖν γυναῖκες. Εὐριπ. Ἥλ. 1035.

κακὸν γυναῖκες. Σουσαρ. Ἀποσπ. στίχ. 3. Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Θεσμ. 789 «εἰ κακὸν ἐσμεν, τί γαμεῖθ' ἡμεῖς, εἴπερ ἀληθῶς κακὸν ἐσμεν;» Σημειωτέον δ' ὅμως ὅτι τὸ οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου κακός ἐλαμβάνετο συχνάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀντὶ προσηγορικοῦ ἐνὸς κακός ἔθεν λέγεται καὶ μέγα κακόν, ἐμφανές κακόν, ἀτηρὸν κακόν, κτλ. Εὐριπ. Ἰππολ. 616 «ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν γυναῖκας ἐς φῶς ἡλίου κατ' ὤκισας;» καὶ 627 «τούτῳ δὲ δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα· προσθεῖς γὰρ ὁ σπειράς τε κἀκθρέψης πατρὸς φρονάς ἀπόκλις, ὡς ἀπαλλαχθῆ κακοῦ». Ἀνδρομ. 273 «τοσοῦτόν ἐσμεν ἀνθρώποις κακόν» καὶ 353 «εἰ γυναῖκας ἐσμεν ἀτηρὸν κακόν». Μηδ. 330 «βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα». Φοιν. 597 «δειλὸν δ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν». Ἀποσπ. 57 «διαβολαὶ δειλὸν ἀνθρώποις κακόν». Ἀριστοφ. Θεσμ. 394 «τάς λάλους, τὰς οὐδὲν ὑγιές, τὰς μέγ' ἀνδράσιν κακόν». Λυσιστρ. 261 «γυναῖκες ἄς ἐτρέφομεν κατ' οἴκων ἐμφανές κακόν». Μένανδρ. Ἀποσπ. 518, 16 «ἀνάγκη γὰρ γυναῖκα εἶναι κακόν, ἀλλ' εὐτυχής ἐσθ' ὁ μετριώτατον λαβὼν» καὶ 642 «πολλῶν φύσει τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κακῶν ὄντων, μέγιστόν ἐστιν ἡ λύπη κακόν». Πίνδαρ. Πυθ. Β', 76 «ἄμαχον κακὸν ἀμφοτέροις δικιβολοῖεν ὑποφάτις». Ὀδ. Μ, 118 «ἡ δὲ τοι οὐ θνητὴ, ἀλλ' ἀθάνατον κακὸν ἐσθι, δεινὸν τ' ἀργαλέον τε καὶ ἄγριον οὐδὲ μαχητόν» καὶ Δ, 697 «αἶ' γὰρ δὴ, βραδεία, τόδε πλεῖστον κακὸν εἴη, ἀλλὰ πολὺ μείζον τε καὶ ἀργαλειώτερον ἄλλο μνηστῆρες φράζονται» (Πρβ. καὶ τυκτὸν κακόν, ἐπίσπαστον κακόν, αἰνότερον κακόν, κακῶν φέτατον). Λυσ. Δήμ. Καταλ. Ἀπολ. 21 «ἡγοῦμενοι τὴν ἡμετέραν ὁμόνοιαν μέγιστον κακὸν εἶναι τῇ ὑμετέρῃ φυγῇ». Ὁ Ἀθήναιος γράφει σελ. 72 α' «Καλλίμαχος δὲ γραμματικὸς τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγε εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ». Περίφημον δὲ κατέστη καὶ οὐδενὶ ἄγνωστον ὑπάρχει τὸ «ὀλέσασθαι καὶ πῦρ καὶ γυνὴ τρίτον κακόν (ἢ: κακὰ τρία)» τὸ κείμενον ἐν ταῖς εἰς τὸν Μένανδρον ἀναφερομέναις Μονοστίχοις Γνώμαις σ. 231. Ἐλέχθη δὲ καὶ «ἐμὸν κακόν, οὗ τοι ἀδέσκα» ; ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου Δ', 36 καὶ «ὡς πάντες ἐσμεν κακὸν ἀνθρώποις» καὶ «Α. μικρός γε μᾶκος οὗτος. Β. ἀλλ' ἄπαν κακόν» ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Θεσμ. 787 καὶ Ἀχαρν. 909. Ἄλλα παραδείγματα κρίνομεν περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν. Παρατηροῦμεν δ' ὅτι ὁμοίᾳ χρῆσις γίνεται καὶ τοῦ οὐδετέρου τοῦ ἐπιθέτου ἀγαθός, οἷον παρὰ τῷ Ἡροδότῳ Γ', 156 «ἐγὼ ὑμῶν ὦν, Βαθυλώνιοι, ἤκω μέγιστον ἀγαθόν, Δαρείῳ δὲ καὶ τῇ στρατιῇ καὶ Πέρσῃσι μέγιστον κακόν» καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Ε', γ', 20 «ὦ μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κύρε» καὶ παρὰ

τῷ Μενάνδρῳ Ἀποσπ. 770 «μέγιστον ἀγαθὸν ἐσθι μετὰ νοῦ χρηστότης» καὶ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει πρὸς Δημόν. 33 «ἡγοῦ τὴν παιδείαν τοσοῦτον μείζον ἀγαθὸν εἶναι τῆς ἀπαιδευσίας». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Τίτ. Φλαμιν. ΙΑ', 2 «σπανιώτατον δὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὁ δίκαιος» καὶ ἄλλα παρ' ἄλλοις ὅμοια τοῖς καταλεχθεῖσι παραδείγματι. Οὐδέναν δὲ τῶν περὶ τὰ γράμματα διατριβόντων λανθάνει τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ Θεμιστοκλεῖ (Β', 2) γεγραμμένον «ὅθεν εἰώθει λέγειν πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος ὡς οὐδὲν ἔση, καὶ σὺ μικρόν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν» (Ἴδε καὶ Φρίσχιον Ἀριστοφ. Βατρ. σελ. 31 καὶ Κόβητον Nov. Lect. σελ. 310). Ἐν Ἰλιάδῳ Σ, 128 ἀναγινώσκειται «ναὶ δὴ ταῦτά γε, τέκνον, ἐτήτυμον» οὐ κακόν ἐστι τειρομένοις ἐτάροισιν ἀμυνόμενον αἰπὺν ὄλεθρον», περὶ οὗ λέγει ὁ Εὐστάθιος σελ. 1135, 1 «Τὸ δὲ ἐτήτυμον ἐπιρρηματικῶς κεῖται· ἄλλως δὲ γε κοινότερον ἀκόλουθον ἦν εἶπειν· ναὶ δὴ ταῦτά γε, τέκνον, ἐτήτυμα». Ὁ Νάικιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος ἔγραψεν ἐτήτυμα, ὁ δὲ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνη (1875, σελ. 88) ἔτρεψε τὸ ταῦτα εἰς τὸ τοῦτο, ὁ δὲ Λαρώχης ἔττιξε «ναὶ δὴ ταῦτά γε, τέκνον, ἐτήτυμον οὐ κακόν ἐσθι, τειρομένοις ἐτάροισιν κτέ.» (Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 154, 20 Δινδ.). Ἡμεῖς προστιθέμεθα τῇ γνώμῃ τοῦ Κόβητου·

πότερον ἀκριδὲς ἤδιον ἐσθι ἢ κίχλαι; Ἀριστοφ. Ἀχ. 1116.

κακὸν ἐν θαλάττῃ τριήρεις ὀπλίταις παρεστώσαι μαχομένοις. Πλάτ. Νόμ. σελ. 707 α'.

Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Αἰνεΐῳ Πολιορκ. ΑΘ', 8 «αἰ γὰρ ἀλύσεις πρὸς τὰ τοιαῦτα πραγμάτων ὄντες καὶ δυσμεταχειρίστον, ἄμα δὲ καὶ ἀλυσιτελεῖς» καὶ παρὰ τῷ Αἰλιανῷ περὶ Ζῴ. Ζ', 20 «ἀγριώτατον δὲ λύκοι». Ἐν τοῖς τοῦ Θεοφράστου σελ. 794, 7 κεῖται «χῆνες βοῶντες μᾶλλον ἢ περὶ σῆτον μαχόμενοι χριμέριον», ἀλλ' ἐν τοῖς ἐξῆς ἀπαντᾷ «καὶ κορώνη καὶ κόραξ καὶ κολοῖς ὅψ' ἄδοντες χριμέριοι» καὶ «κολοῖοι ἐκ νότου πετόμενοι καὶ τευθίδες χριμέρια». Ἐν τῷ Ζεῦξιδι τοῦ Λουκιανοῦ § 4 ἀνεγινώσκειτο ἄλλοτε «οἶον εἰσιν ἵπποι πειρώμενοι ἀναπηδᾶν» (Πρβ. Ρεῖτιζιον Λουκιαν. Τόμ. Δ', σελ. 512 Λεμμ.). Ἄλλ' ἐν ἐνὶ τῶν κωδίκων εὗρεθῆ τὸ πληθυντικὸν οἶοι, ὅπερ πολλοὶ ἐνέκριναν. Ἴνα δ' ὑγιῶς ἔχη ἢ ῥῆσις, ἐπάναγκες εἶνε νὰ τραπῆ ἢ ὀνομαστικῇ ἵπποι πειρώμενοι εἰς γενικὴν ἵππου πειρωμένου. Ὁ Λουκιανὸς ἔγραψεν «οἶοι εἰσιν (οἶοὶ πάδες δηλ.) ἵππου πειρωμένου ἀναπηδᾶν» (Ἴδε Κόβητον Var. Lect. σελ. 243). (ἀκολουθεῖ).

Σελ. 307, 27 γραπτέον: Γρ. ἀπορώτατόν τοι κἀμαθέστατον χροῖον Σα.

Η Χ Η Ρ Α

ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Γ.*

Καθ' ὄλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ' ἐπεζήτησε τὴν μό-
νωσιν. Ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν της· ἔπειτα περιεπάτησεν ἐπὶ μακρὸν
ὑπὸ τὰς δενδροστοιχίας — Τί ὄνειροπόλει; τί ἐμελέτα ἡ νεκρὰ αὐτῆ
γυνὴ ἐν τῇ κρυψίνῳ καὶ βαθείᾳ αὐτῆς ψυχῇ; Μήπως ὁ μετὰ τοῦ ἐξαδέλ-
φου της γάμος, ἀρ' οὐ τῇ ἐχρησίμευσεν ὡς μέσον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς μυστι-
κὸν τινα σκοπὸν, τῇ ἐφκίνητο κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ἀνωφελῆς καὶ ὀχλη-
ρῆς; Μήπως ἐσκέπτετο νὰ τὸν διαλύσῃ; Ἄλλ' ὁ γάμος αὐτὸς καθ' ὅλους
τοὺς κανόνας καὶ τὰς συνθηαίας ἦτο σχεδὸν τετελεσμένος· ἐπρόκειτο νὰ
γίνῃ ἐντὸς ἐξ ἑβδομάδων· εὐρίσκοντο εἰς τὰς τελευταίας προετοιμασίας,
τὸ χρηματικὸν ζήτημᾶ εἰχε τακτοποιηθῆ καὶ ἡ ἡμέρα αὐτῆ τοῦ γάμου
εἶχεν ὀρισθῆ. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, πῶς νὰ διαλύσῃ; μὲ ποίαν λα-
γικὴν καὶ ἐντιμὸν πρόφασιν; Πῶς νὰ διαλύσῃ ἀνευ σκανδάλου, χωρὶς νὰ
παρουσιάσῃ φαινομενικούς τινας λόγους, χωρὶς νὰ προσέβλη τὴν κοινὴν
γνώμην, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς πρὸς τὸν κόσμον ὀφειλομένης λε-
πτότητος.

Ἄν ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ' ἔθεσε πράγματι εἰς ἑαυτὴν τὸ πρόβλημα
τοῦτο ἢ λύσις θὰ τῆς ἐφάνη βεβχίως δυσκολοτάτη, διότι ἐφάνη παραι-
τουμένη ὅλως αὐτῆς. Ἐδείχθη μάλιστα κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας περι-
ποιητικωτέρα καὶ φιλοφρονεστέρη παρὰ ποτε πρὸς τὸν μνηστῆρά της.
Ἦρχισε μάλιστα νὰ τὸν πειράζῃ φιλικῶς διὰ τὴν ὡς καρδιοκατακτητοῦ
φήμην του καὶ τὰς κακὰς γνωριμίας του. Ἐπειτα τὸ ἑσπέρας κατὰ τὸ
γεῦμα παρατηρήσασα ὅτι ἡ κυρία δὲ Κομπαλέ, κατὰ τὴν συνήθειάν της
ἐπετήρει τὸν Γεράρδον κατὰ τὰς σπονδάς του καὶ τοῦ ἔρριπτε βλέμματα
τρομερὰ ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι τιμᾶ ὑπὲρ τὸ δέον τοὺς ἐξαισίους τῆς ἐξα-
δέλφης του οἴνους:

— Θεέ μου, θεία μου, εἶπε, μὴ βασανίζετε λοιπὸν τὸν Γεράρδον καὶ
ἀφήσατε τὸν πτωχὸν νὰ πῆρ ὅσον θέλει!... Εἶμαι ἐνθουσιασμένη ὅτι ἔχει
καλὸν στόμαχον καὶ ἰσχυρὰν κεφαλὴν. Οὐδὲν ἀηδέστερον ἀνδρὸς γυναικό-
φρονος... Ἰδέτε τοὺς προγόνους μας... ἔπινον ὑπερβολικὰ καὶ ὅμως τοῦτο
δὲν τοὺς ἐμπόδιζε ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι ἀνθρωποὶ διακεκριμένοι... Νὰ, ἀνε-
γίνωττα κατ' αὐτὰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Βασσομπιέρ. Λοιπὸν! ἀναμ-

* Ἰδε σελ. 326.

φιλέκτως ὁ Βασσομπιέρ ἦτο ὠραιότατος τύπος εὐπατρίδου... καὶ ἤξεύ-
ρατε πῶς ἀντεμετώπιζε τοὺς μεγαλειτέρους τῆς Γερμανίας πότας... Ἰδέτε
ἐπίσης τοὺς θελκτικὸς ἐκείνους καὶ γενναίους ἱππότες τῆς ἐποχῆς τῶν
Στούαρτ, ἔπινον ἐπίσης καλὰ, ὅπως καὶ ἐμάχοντο... Κατ' ἐμὲ μεταχει-
ρίζονται σήμερον ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο λεπτότητα ὑπερβολικὴν,
ἣτις μαρτυρεῖ ἀπλούστατα ἔκπτωσιν τῶν δυνάμεων — Ὡστε, φίλτατε
ἐξαδέλφε, μὴ πίνετε τόσο ὅσον νὰ μεθύσητε, τοῦτο θὰ μὲ ἐλύπει, ἀλλὰ
πίνετε ὅσον θέλετε, τοῦτο μὲ εὐχαριστεῖ!

— Ἄ! ἐξαδέλφη μου, εἶπεν ὁ καλὸς Γεράρδος βεβχίως συγκινηθεὶς,
εἶναι εὐγενές! εὐγενέστατον! Δὲν θὰ καταχρασθῶ τῆς ἀδείας σας, ἐστὲ
βεβχίως, ἀλλὰ θὰ ὑποταχθῶ εἰς αὐτήν. Εἶμαι ἄλλως τε τῆς αὐτῆς μὲ
ὕμᾳ, ἰδέεσ ὡς πρὸς τὸν Βασσομπιέρ... ὅστις ἦτο ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἐκεί-
νους ἀνθρώπους.. καὶ πίνω εἰς ὑγείαν σας ἐκ βάλθους καρδίας, τὸ ποτήριον
αὐτὸ τοῦ θελκτικοῦ σας πόρτο.

Εἰθισμένος μᾶλλον εἰς τὰς κακὰς παρὰ τὰς καλὰς συνκναστροφάς, ὁ
Γεράρδος δὲ Κομπαλέ δὲν εὐρίσκετο ποτὲ ἐν ἀνέσει ἐνώπιον τῆς ἐξαδέλ-
φης του τῆς ὁποίας ἡ εὐχαρὶς σεμνότητος καὶ ἡ ὑψίστη εὐγένεια ἐπεδύλλοντο
εἰς αὐτόν. Ἄλλὰ μικρὰ τινες τοιοῦτου εἶδους φιλοφρονήσεις συνετέλεσαν
ὥστε νὰ λάβῃ περισσοτέρων εἰς ἑκυτόν ἐμπιστοσύνην. Ἀπέβαλε κατὰ τι
τὴν ἀμηχανίαν τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείπῃ ὀλοτελῶς ἐνώπιόν
της. Μὲ ὄλας τὰς κατὰ τι προστύχους ὀρέξεις του, ἀπέτρε πολὺ τοῦ νὰ
εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὴν λεπτὴν καὶ ἐπαγωγὸν ὠραιότητα τῆς νεκρᾶς
χάρης· ἦτο μάλιστα ἰσχυρῶς κατ' ἴδιον αὐτῆς τρόπον ἐρωτευμένος· ἀλλ'
ὁ φόβος του, τὸν ὁποῖον ἐλευθέρως ἐξωμολογεῖτο μετὰ πόσιν εἰς ἐκλεκτοὺς
τινας φίλους, ὁ φόβος του ἦτο μήπως ἡ μνηστῆ του εἶναι σεμνότυφος,
καὶ ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ, προσέθετεν ἐμπιστευτικῶς ἀν ἤξεύρω πῶς
πρέπει τις νὰ μεταχειρισθῆ αὐτὰς τὰς γυναῖκας!...

Ἠδύνατό τις πράγματι νὰ ὑποπτευθῆ ὅτι ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ' ἐνόησε
τοὺς φόβους καὶ τοὺς ἐνδοκισμούς τοῦ μνηστῆρος καὶ ὅτι ἐφρόντιζεν εὐγενῶς
νὰ τοὺς ἀνακουφίξῃ. Κατεδέχετο, διὰ νὰ φανῆ πρὸς αὐτὸν ἀρεστή, νὰ
ἐξέρχεται τῆς ἀλαζόνος συττολῆς της. Ἐκαμνε μετ' αὐτοῦ παίγνια στοργῆς
καὶ οἰκειότητος καὶ περιπλοκῶσα μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς κήπους της ἔθετεν
ἄθη ἐπὶ τῆς κόμης του· ἔκοπτε κεράσια καὶ τὰ ἔδιδε διὰ τῆς χειρὸς της
νὰ τὰ φάγῃ· εὐρίσκει προφάσεις διὰ νὰ πλησιάζῃ εἰς τὸ πρόσωπόν του
τὰς ὠραίας καὶ εὐώδεις χεῖράς της ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὸν μαγεύσῃ διὰ τοῦ
μύρου των.

Ἐνώπιον τοῦ τρόπου της τούτου ὁ Γεράρδος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρα-
τήσῃ τὴν ὑστάτην δειλίαν ἣτις ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν τὸν εἶχεν ἀναχαιτίσει
παρὰ τῆ ὠραία ἐξαδέλφη του. Ἄλλ' ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται ἀμηχανίαν
ἄλλου εἶδους· ὀλίγον ἔμπειρος εἰς τὴν τέχνην τῶν ἐντίμων ἐρώτων, ἠρώτα

ἐαυτὸν ἀν θέλων νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς θελητικὰς τῆς ἐξαδέλφης του θωπεΐας, — ὅπερ ἐρρίκετο εἰς αὐτὸν ἀπκρίτητον — ἐξετίθετο νὰ ὑπερβῆ τὰ ὄρια καὶ νὰ δυσκρεστήσῃ πρόσωπον τόσον ἀξιολάτρευτον. Αἱ σκέψεις δ' αὐταὶ τὸν καθίσταν ὄνειροπόλον καὶ ἀδεξιότερον ἔτι.

Κατὰ τινὰ τῶν ἐφ' ἵππου περιπάτων τῶν ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ ἀποροῦσα βεβαίως ὀλίγον διότι ἔβλεπε τὰς θωπεΐας τῆς τόσον ψυχρῶς δεκτὰς γιγνομένων ἀπεφάσισε νὰ τοῦ εἴπῃ αἴρνης.

— Καλέ μου Γεράρδε, πράγματι ὑπῆρξατε τόσον κακὸν ὑποκειμένον ὅσον σὰς λέγουν ;

— Θεέ μου ! ἐξαδέλφη, ἀπήντησεν ὁ κύριος δὲ Κομπιλέ, ἠξέστε... ὑπῆρξα νέος ὅπως ὁλος ὁ κόσμος.

— Καὶ εἴθε πάντοτε, χάρις τῷ Θεῷ !... Ἄλλ' ὅμως, σὰς ἐσυκοφάντησαν πολὺ, δὲν εἶναι ἀληθές ;

— Πολὺ πιθανόν, ἐξαδέλφη μου.

— Ἡ μάλλον ἴσως, ἐξηκολούθησεν ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ ἐγὼ ἠπατώμην... διότι φυσικῶς ἡμεῖς ἔχομεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώσεις πολὺ ἀσφαεῖς... καὶ κατὰ τι χριμαίρικῆ. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους μοὶ ἐπανελάθον τοςάκις, ὅτι εἴθε κακὸν ὑποκειμένον, ὥστε ἐσχημάτισα τρομερὰν περὶ ὑμῶν ιδέαν' σχεδὸν σὰς ἐφοβούμην... καὶ ὅμως ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἴθε ποσῶς φοβερός.

— Εἶμαι εὐτυχέστατος, ἐξαδέλφη μου, ὅτι ἀπεβάλατε τὴν κακὴν αὐτὴν ιδέαν.

— Ἄλλ' ὄχι... δὲν πρέπει νὰ εἴθε τόσον πάλιν εὐτυχής... Βεβαίως κατὰ βάθος εἶμαι πολὺ εὐτυχής ὅτι δὲν ὁμοιάζετε μὲ τὴν ιδέαν τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισα περὶ κακοῦ ὑποκειμένου.. ἀλλ' ἐξ ἄλλου μέρους ὑπάρχει καὶ τις δυσχερῆς... Γνωρίζετε πόσον αἱ γυναῖκες εἶναι περίεργοι — αἱ γυναῖκες τοῦ ἰδικοῦ μας κόσμου πρὸ πάντων !... Δι' αὐτὸ ἐν κακὸν ὑποκειμένον εἶναι εἰδός τι προσώπου μυστηριώδους, φοβεροῦ, τοῦ ὁποίου μόνη ἢ ἀνάνησις προξενεῖ φρικιάσεις τρόμου.. ἀπὸ τὸ ὁποῖον περιμένει τις πράγματα πρὰδόξ... εἶναι εἰδός τι τέρας ἀνθρωποφάγου τὸ ὁποῖον φοβεῖται τις νὰ ἀπαντήσῃ.. ἀλλὰ καὶ ἐλπίζει ἐν τοσοῦτῳ νὰ δαμάσῃ... ἰδοὺ πῶς φανταζόμεθα περίπου τὰ κακὰ ὑποκείμενα.

— Ἐπὶ τέλους, χάρις τῷ Θεῷ ! ἐξαδέλφη μου, εἶπεν ὁ Γεράρδος χάρις τῷ Θεῷ ἡσυχάσατε ;

— ὦ ! ἐντελῶς ! εἶπεν ἡ νεκρὰ γυνὴ μὲ τόνον ξηρόν.

Καὶ ἔφυγε καλπάζουσα.

Ἐν ᾧ ἠκολούθει αὐτὴν ἐπίσης καλπάζων ὁ Γεράρδος ἐγκατελείφθη εἰς σκέψεις θλιβεράς. Εἶχε δέρμα χονδρὸν, ἀλλ' ὄχι ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ μὴ αἰσθανθῆ τὸ τρύπημα τῶν βελῶν τὰ ὁποῖα τοῦ ἔρριψεν ἡ ἐξαδέλφη του Ἐπείθετο ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον ἔτι ἐβάδισεν ἐσφαλμένην ὁδὸν ἐξαντλού-

μενος ἀπὸ μηνῶν ἤδη εἰς ἀγνάς καὶ πλήρεις σεβασμοῦ δικήσεις πρὸς τῇ Μαρριάννῃ καὶ καταπνίγων τὰς ἱπποτικὰς ἐν τῷ ἔρωτι συνηθείας του.

Εἶναι σύνηθες πρὸς τοῖς ἀνθρώποις τοῦ εἴλους του νὰ ἀποδίδωσι καὶ εἰς τὰς ἐντιμότερας γυναῖκας μυστικὴν τινὰ κλίσιν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τολμητὰς καὶ θαρραλέους. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατὰ τὸ μάλλον ἠῆττον βάζιμον, ἐπῆλθεν εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ ὑπῆρξε εἰς αὐτὸν νέα ἀκτις φωτὸς ἣτις ἐξήγησεν εἰς αὐτὸν θυματικῶς τὴν δυσχερῆσκειαν αὐτὴν καὶ τὸ πείσμα τοῦ ὁποίου ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήτῃ τὴν ἐκχυσιν. Ἦτο φανερόν, ὅτι κρινούσα ἐκ τῆς ὡς κακοῦ ὑποκειμένου φήμης του περιέμεναν ἀπ' αὐτὸν ὄχι βεβασίως χονδρότητα ἀλλὰ τρόπους ζωηρωτέρους ἐκφραστικώτερους, πρᾶγμα τι τέλος τὸ ὁποῖον νὰ τῆς προξενήτῃ τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν φόβον τοῦ κινδύνου.

Ναί, πράγματι, ἐφάνη βλάξ. Χάριν σεβασμοῦ ὑπῆρξεν ἀνούσιος καὶ ἀνοστος. Περιεφρονήθη ὑπὸ τῆς θελητικῆς αὐτῆς γυναικὸς, ἣτις βραζομένη ἐπ' αὐτοῦ ἤλπισε νὰ ἐξέλθῃ πρὸς στιγμὴν, ἀπὸ ἐπὶ ζωῆς τῆς τῆς πεζότητος τοῦ συμπεφωνημένου ἔρωτος.

— Καὶ ὑπῆρξα τόσῳ μάλλον ζῶν, προσέθετε, καθ' ὅσον εἶναι γυνὴ ἰσχυροτάτη, διὰ τὴν ὁποίαν τρελλαίνομι, καὶ διότι ἡ μεγάλη μου πρὸς αὐτὴν ψυχρότης ὑπερβολικὰ μὲ ἐκοπίαζεν.

Ὁ κύριος δὲ Κομπιλέ ἐσκέπτετο ἀκόμη ταῦτα ὅταν ἐκάθησεν εἰς τὸ γεῦμα καὶ διὰ νὰ διαλευκάνῃ τὰς ιδέας του ἐνόμισε πρέπον νὰ ἐπωφεληθῆ τοῦ δικαιώματος τὸ ὁποῖον ἡ ἐξαδέλφη του τοῦ ἔδωκε ἐπὶ τῶν οἴνων τοῦ οἴνου τῆς. Ἐδείχθη ἐπομένως, ἐκφραστικώτερος τοῦ συνήθους, καὶ ἐγκατελείφθη ὀλοσχερῶς εἰς τὴν χονδρὴν εὐθυμίαν ἣτις ἦτο ἴδιον τοῦ χαρκατῆρός του καὶ ἣτις τοσάκις διέσεισε τὰς ὑέλους τῶν ἰδικιτέρων τῶν ξενοδοχείων δωματίων. Ἡ κυρία δὲ Κομπιλέ ἔτρεμεν ἀλλὰ τὸ ἦθος τῆς ἀνεψίχας τῆς τὴν ἠτύχασεν. Ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ, πράγματι, μόνον ὅτι προσήλου κατὰ τι ἐκπεπληγμένη τὸ βλέμμα, ἐφάνετο πολὺ ἀρροσκομένη εἰς τὴν ὀργαστικὴν αὐτὴν εὐθυμίαν, ἣτις βεβασίως κατὰ πρῶτον ἔπληττε τὰ λεπτὰ αὐτῆς ὄτα.

Μετὰ τὸ γεῦμα μετέβησεν εἰς κομψὴν τινὰ ἀθήουσαν ὅπου ὁ θριαμβεύων Γεράρδος ἔλαθεν ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς ἐξαδέλφης του, σιγάρον καὶ κηρίον διὰ νὰ τὸ ἀνάψῃ καὶ ἔπειτα κυμβίον καφέ καὶ ποτῆριον σαρτρέζ. Ἐν ὅσῳ ἡ Μαρριάννα πρεῖχε αὐτῷ τὰς μικρὰς αὐτὰς περιποιήσεις, ὁ Γεράρδος ἔκυπτε μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς κόμης τῆς διὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ, προσβλέπων αὐτὴν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν μὲ ὕφος μελαγχολικὸν καὶ ψιθυρίζων διὰ φωνῆς θερμοτάτης φιλοφρονήσεως αἰτίνας ἐπροκάλουν τὸ μειδίαμα ἢ τὸ ἐρύθημά τῆς. Μετὰ παρέλευσιν λεπτῶν τινῶν ἡ κυρία δὲ Κομπιλέ βλέπουσα αὐτοῦς τόσον φιλικῶς διακειμένου, ἐθεώρησε καλὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν κήπον νὰ ἀναπνεύσῃ καθαρὸν ἀέρα.

Μείνας μόνος του μετὰ τῆς ἐξαδέλφης του, ὁ Γεράρδος, ἔπεσεν ἐπὶ ἀνακλίντρου ὅπου ἐκείνη πρὸ δλίγου εἶχε καθῆσαι καὶ κύπτων πρὸς αὐτὴν μὲ ὀφθαλμούς ὑγρούς, μὲ παρειὰς πυρεσσούσας τὴν ἐθεώρησεν ἐκ νέου ἀτκροδαμυκτί, ἔπειτα χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν ὑψωσεν ἐπανειλημμένως τὴν κεφαλὴν ὡς ἄνθρωπος ὅστις δὲν εὐρίσκει ἐκφράσεις καταλλήλους νὰ δηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του.

Διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλειψιν αὐτὴν τοῦ λόγου, ἐδράξατο τῶν ὠραίων χειρῶν τῆς νεκρᾶς γυναικὸς καὶ προσεκόλλησεν ἐπ' αὐτῶν τὰ χεῖλη του μετὰ θερμότητος ἐκτάκτου.

— Μοὶ φαίνεται ἐξαδέλφε, εἶπεν ἀποσύρουσα αὐτὰς ἡσύχως, ὅτι εἴσθε εὐθυμότατος ἀπόψε καὶ προχωρεῖτε κατὰ τι... Μήπως διότι σὰς κατηγόρησα ὅτι δὲν εἴσθε ἀρκετὰ κακὸν ὑποκείμενον;

— Ἐξαδέλφη μου, σὰς ὁμολογῶ ὅτι ποτὲ δὲν μὲ κατέλαβε τσαυτὴ ἐπιθυμία νὰ γίνω τοιοῦτος ὅσον κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν... καὶ πόσον θὰ ἐθυμῶνατε... ἀλλ' ὅμως μὲ ἐνεθαρρύνετε κατὰ τι.

Καὶ ἐδράξατο πάλιν τῶν χειρῶν τῆς.

— "Ἄ! ἐννοήσατε καλῶς, ἐλπίζω, εἶπεν ἡ νεκρὰ γυνή — ἥτις ἐφαίνετο πολὺ τεταραγμένη καὶ ἦτο πράγματι — ἐννοήσατε καλῶς ὅτι ἀστειεύομαι!

— Πῶς, φιλτάτη μου ἐξαδέλφη, ὠρῖκα καὶ ἀξιολόγητος Μαριάννα... εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρισκόμεθα δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιθέσω ἐν φίλημα ἐπὶ τοῦ θελκτικοῦ αὐτοῦ μετώπου;

Ἐδίστασεν — ἔπειτα ἔκλινε βραδέως, μετὰ δειλίας τὸ ὦχρον μέτωπόν τῆς — καὶ τὸ προσέφερεν εἰς αὐτόν.

Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐπιτυχία τὸν ἐνεθάρρυνε δυστυχῶς παραπολύ· ἠθέλησε νὰ προχωρήσῃ καὶ τὰ χεῖλη του ἐζήτησαν μὲ εἶδος τι βικσμοῦ φίλημα ἤττον πλατωνικόν.

Κατὰ τι ὠργισμένη κατὰ τι γελῶσα τὸν ἀπώθησε ψιθυρίζουσα ἀσαφεῖς τινὰς λέξεις.

— "Ἐλα, φίλε μου!... Ἦσυχάσατε, σὰς παρακαλῶ!... σπουδαίως, ἡσυχάσατε!

Ἀνεμνήσθη δυστυχῶς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τοῦ ἀξιώματος τοῦ λέγοντος ὅτι αἱ γυναῖκες ἀγαπῶσι τοὺς τολμητῖας — ἢ μάλλον δὲν ἀνεμνήσθη βεβαίως οὐδενός, καὶ ὑπακούων τυφλῶς εἰς τὴν μέθην τῆς ἡδονῆς ἐξαφθείσης ὑπὸ τοῦ οἴνου καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἐνηγκαλισθῆ ἀποτόμως τὴν νεκρὰν γυναῖκα — Ἡ Μαριάννα ἀνεσκίρτησεν: ἀφῆκε φωνὴν ἀγανακτήσεως ἥτις δὲν ἦτο προσπεποιημένη τὴν φωνὴν ταύτην· διότι πράγματι ὠργίσθη βλέπουσα ὅτι φέρονται πρὸς αὐτὴν ὅπως οὔτε ἐφέρθησαν ποτὲ οὔτε ἐφαντάσθη ποτὲ ὅτι δύνανται νὰ προσενηχθῶσιν. — Ἀλλὰ τὴν ἐκράτησε τὴν ἐπακέρφε ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου καὶ τὴν ἐδάμασεν ἐν

μέσῳ τῶν βραχιόνων του φοβίζων αὐτὴν διὰ τῶν ἀγρίων τρόπων του.

— "Ἄ! ἐπὶ τέλους ἐφώνησεν, εἴσθῃ ἄθλιος! — καὶ διαφυγοῦσα αὐτοῦ δι' ἀπελπιστικοῦ κινήματος ἔφθασε πρὸς τὴν ἐστίαν καὶ ἐκτύπησεν ἐπανειλημμένως τὸν κωδωνίσκον.

Σχεδὸν πρερυθὺς ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ ἡ κυρία δὲ Κομπαλέ παρουσιάσθη ἀκολουθουμένη ὑπὸ δύο ὑπηρετῶν. Εἶδε μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἀνεψιάν τῆς ὀρθίαν, μὲ λελυμένην τὴν κόμην, μὲ πρόσωπον ἐξηγριωμένον — καὶ εἰς γωνίαν τιὰ τὸν υἱὸν τῆς πελιδὸν, ἄφωνον, περιφοδόν.

— Θεῖα μου, εἶπεν ἡ νεκρὰ γυνή, θέλω νὰ σὰς ὀμιλήσω.

Οἱ ὑπηρετῆται ἀπεσύρθησαν.

— Θεῖα μου, ἐπανελάβην ἡ κυρία δὲ λα Πάβ, ὁ υἱὸς σας ἐφέρθη πρὸς ἐμὲ ὡς πρὸς ἐσχάτην ὑπηρετρίαν ἢ πόρνην... Οὐδέποτε ἄνθρωπος τοιοῦτος θὰ γίνῃ σύζυγός μου, οὐδέποτε! Οὐδὲ λέξιν θεῖα μου... σὰς ὀρκίζομαι ὅτι εἶναι ἀνωφελές! — Ἔχετε νὰ κάμντε τὰς προτομασίας σας... Σὰς παραχωρῶ ὅλον τὸν κατὰλληλον καιρόν... ἀλλὰ, ἀπ' αὐτῆς τῆς στιγμῆς ἢ συμβίωσός μας εἶναι ἀδύνατος... Πηγαίνω νὰ μείνω δύο ἡμέρας εἰς Ἀλανσὸν παρὰ ταῖς ἐξαδέλφαις μου!

Ἄφ' οὗ ὀμίλησεν οὕτω, ἐτακτοποίησε προχείρως τὴν κόμην τῆς διήλθε τὴν αἴθουσαν μὲ τὴν τραγικὴν ὑπερφοβειάν τῆς καὶ ἐζήλησε.

Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀφ' οὗ ἠρνήθη πᾶσαν μετὰ τῆς θεῖας τῆς συνεννόησιν ἐπέβη τῆς ἀμάξης τῆς καὶ ἀνεχώρησε δι' Ἀλανσόν.

Κατόπιν τκκτικῆς ἀνακρίσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέβλεπε τὸν υἱὸν τῆς ἡ κυρία δὲ Κομπαλέ ἐβεβαίωθη ὅτι ὁ ἀθῶος αὐτὸς ἀκόλατος ἔπεσεν εἰς παγίδα στηθεῖται ὑπὸ πικνουργότερου αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ κυρία δὲ λα Πάβ εἶχε προσχεδιάσει τὸ νὰ λείψῃ ὁ μνηστήρ τῆς τοῦ πρὸς αὐτὴν ἀνήκοντος σεβασμοῦ διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ γάμου ὅστις ἔπαυσε νὰ τῇ ἀρέσκῃ. Ἡ μήτηρ τοῦ Γεράρδου εὐκόλως συνέδεσε τὴν ἀπρόοπτον αὐτὴν ῥῆξιν μὲ τὴν πρόσφατον ἔλευσιν τοῦ ταγματάρχου δὲ Φρεμέζ πρὸς τὸν ὁποῖον, ὑπαπτεύετο ὅτι ἡ ἀνεψιὰ τῆς ἠσθάνετο ἰσχυρὰν κλίσιν. Προσετίθετο δὲ εἰς τὴν φρικὴν τοῦ δυστυχήματος ὅπερ τὴν προσέβαλε καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ καταστροφή αὐτῆ ἥτις διέλυεν ὅλας τὰς ἐλπίδας τῆς θὰ ἐστρέφετο πιθανῶς πρὸς ὄφελος τῆς γείτονος καὶ μισαρᾶς ἐχθρᾶς, τῆς κυρίας δὲ Φρεμέζ. Μόλα ταῦτα ἀπέφυγε νὰ δείξῃ τὰς ὑποψίας τῆς ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ τῆς ἐννοοῦσα ὅτι ἀπρονότης τις λέξις ἠδύνατο νὰ ῥίψῃ τὸν ἐξευτελισθέντα καὶ ἀπηλιπισμένον αὐτὸν νέον ἐνώπιον φοβεροῦ ἀντιπάλου. — "Ἄστε δὲν τῇ ἔμμενεν ἄλλο παρὰ νὰ κατατρώγῃ ἐν σιωπῇ τὴν λύσσαν τῆς· ἔκαμε δ' ἐν σπουδῇ τὰς προτομασίας τῆς καὶ ἐγκατέλιπε τὸν πύργον τὴν ἐσπέραν τῆς ἐπαύριον.

θήσω λοιπόν ἐξ ὅλης καρδίας νὰ γίνω ὁ φίλος καὶ τὸ στήριγμα τὸ ὁποῖον ὄνειροπολήσατε.

— Εὐχαριστῶ ! εἶπε τείνουσα πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα καὶ ἡ χεὶρ ἐκείνη ἔλαβε τότε ὀριστικῶς τὴν κατοχὴν τοῦ εἰλικρινοῦς ἐκείνου στρατιώτου.

Ἄπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς, πράγματι, ἀνῆκεν αὐτῇ καὶ ἦτο δύσκολον νὰ φαντασθῆ ὅτι δύναται νὰ ἀπαλλαγθῆ δεσμῶν διὰ τῶν ὁποίων τόσοι ἐπιτηδεῖως καὶ τόσοι ἰσχυρῶς πλεχθέντων τὸν περιέβαλεν. Ἀναμιγνύουσα εἰς τὰς μεμελετημένας αὐτὰς δολοπλοκίαις εἰλικρινεῖαν τινὰ πάθους ὅπερ ἦτο καὶ ἡ δικαιολογία, εὔρε τὸ μέσον νὰ καταστήσῃ καθῆκον εὐγνωμοσύνης, γενναίαν ὑποχρέωσιν καὶ σχεδὸν ζήτημα τιμῆς τὴν φιλίαν αὐτὴν ἣτις ἦτο σχεδὸν ἔρω· — τὸν ἔρωτα αὐτὸν ὅστις ἦτο σχεδὸν ἐγκλημα.

Ὁ Μαυρίκιος λοιπὸν ἦτο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ὑποχρεωμένος εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν σχέσιν τῆς ὁποίας κατ' ἄλλους καιροὺς τόσοι ζωηρῶς προησθάνθη τὸ θέλημα καὶ τὸν κίνδυνον. Ἡ πείρα δὲν ἠπάτησε τὰ προκασθήματά του. Ἐγνώρισε τὸ θέλημα ἄλλ' ἐγνώρισεν ἐπίτης καὶ τὸν κίνδυνον. Ἐνόησε κάλλιστα πόσον ἦτο δύσκολον νὰ κρατήσῃ εἰς τὰ ὅρια τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς τιμῆς, τὰς σχέσεις αὐτὰς τῆς καθημερινῆς φιλικῆς μετὰ γυναικὸς τόσοι κινδυνώδους. Διότι ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ δὲν ἦτο μόνον πλάσμα ἰδεώδους χάριτος προκαλοῦσα πρὸ τῆς φαντασίας ὅλα τὰ θέλητρα τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία καὶ ἡ ποίησις διετήρησαν τὸ ὄνομα ἦτο ἐπίσης ἀπὸ τὴν δλεθρίαν τῆς Κίρκης γενεάν· εἶχε τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ὠραιότητος ὅπερ λαλεῖ εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εὐρίσκει ἡλὼ παρ' ἀπάσιν. Ἦτο μία τῶν μαγισσῶν ἐκείνων αἵτινες φκίνονται κρύπτουσαι ἐν τῇ παραδόξῳ αὐτῶν λαλιᾷ, ἐν τῇ θυμικῇ αὐτῶν μορφῇ, ἐν τῇ εἰρωνικῇ αὐτῶν μειδιάματι τὸ μυστήριον τῶν ἀγνώστων ἐρώτων. Ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων δὲν ὑποφέρει τις τὴν ἰδέαν νὰ μείνῃ μόνον φίλος καὶ τῶν ὁποίων ἡ κατὰκτησις καθίσταται μακρῶς ἐπιθυμία ἢ πικρὰ θλίψις παρακολουθοῦσα ὑμᾶς μέχρι τάφου.

Λέγουσιν ὅτι ἡ βασκανία ὄφρων τινῶν βοθίζει τὸ θυμὸν αὐτῶν εἰς εἶδος τι θάμβου; τὸ ὁποῖον ἀν καὶ θανατηφόρον δὲν εἶναι ἀλγεῖνόν καὶ δὲν εἶναι ἴσως ἀμοῖρον μυστικῆς τινος ἡδονῆς. Οὕτω καὶ ὁ Μαυρίκιος ἐνώπιον τῆς νεαρῆς χήρας ἠσθάνετο ἑαυτὸν ὡς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν θελήστρου τὸ ὁποῖον δὲν ἠθελε νὰ διαλύσῃ καὶ τὸ ὁποῖον τὸν ἔκαμε νὰ λησμονῇ τὰ πάντα. Ἀλλὰ μόλις δὲν ἀνέπνεε πλέον τὸ ἄρωμά της, μόλις δὲν ἤκουε τὴν μελωδικὴν φωνὴν της τὸ θέλημα διελύετο καὶ ἔβλεπε τὰς χαλινούσας ἀβύσσους. Ποῦ ἐπορεύετο; ποία συνέχεια, ποῖον τέλος, ποία δυνατὴ διέξοδος εἰς τὴν ἀνεύνομος αὐτὴν σχέσιν, ἀθῶν ἀκόμη ἀναμφιδόλως ἀλλ' ὑποπτον ἤδη εἰς τὸ κοινόν, καὶ ἐκθέτουσαν ἐκείνην τῆς ὁποίας ἡ ὑπόληψις ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς αὐτὸν ὅσον καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἰερά; — Καὶ ἔπειτα ὁποῖον τι θὰ ἦτο τὸ μέλλον; Ἄμν ἐτελείωσεν ἡ ἀδειά του θὰ

ἔφευγε; Ἐὰν τὸν ἄφινε νὰ ἀπομακρυνθῆ αὐτῆς τώρα; Καὶ αὐτὰς λοιπὸν θὰ ἠρνεῖτο τὸ στάδιόν του, θὰ καθίστατο ἐνοχος τῆς ἀδυναμίας ἐκείνης τὴν ὁποίαν τόσοι κατηγόρησε παρὰ τῷ Ροβέρτῳ;... Καὶ διὰ τὴν αὐτὴν γυναῖκα!... ἀλλ' ἀνευ τῶν αὐτῶν δικαιολογιῶν! Διότι ὁ Ροβέρτος τοῦλάχιστον εἶχε τὸ πρόσχημα τοῦ γάμου. — Ἀλλὰ νὰ καταθέτῃ τὰς ἐπαμίδας του, νὰ θραύσῃ τὸ ζῖφος του διὰ νὰ προσκολληθῆ εἰς γυναῖκα, ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸν ἄλλο παρὰ φίλη, δὲν ἦτο παραφροσύνη; δὲν ἦτο αἰσχος; Καὶ ἀν ὅμως τοῦτο ἐζήτει, δὲν ἦτο τόσοι πρὸς αὐτὸν ἐκτεθειμένος, ὥστε νὰ μὴ δύναται τίποτε νὰ τῆς ἀρνηθῆ;... Καὶ ἔπειτα, καὶ πρὸ πάντων, φεῦ!... τὴν ἐλάτρευεν!...

Ἐξήρχετο ἐσπέρην τινὰ τοῦ πύργου νύκτα πλέον καὶ ἐπέστρεφε περὶ τῆς παρὰ τῇ μητρὶ του. Εὐρισκόμενος μακρὰν τῆς μαγίσσης ἔπεσε πάλιν ὅπως πάντοτε εἰς τὰς σκληρὰς αὐτοῦ ἀμφιβολίας, εἰς τοὺς φόβους του, εἰς τὰς ἀγωνίας του. Ἐν ᾧ διήρχετο ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ μικροῦ ρύακος, ὅστις ἔβρεχε τὸν κῆπον τοῦ ἐφημερίου παρατήρησεν ὅτι ἐν τῶν παραθύρων τοῦ πρεσβυτερίου ἦτο φωτισμένον ἦτο τὸ παράθυρον τοῦ γραφείου ὅπου εἰργάζετο ὁ γηραιὸς ἱερεὺς. Τὸ φῶς αὐτό, διαλάμπων ἐν μέσῳ τῶν δένδρων ἐν τῇ ἡσυχῳ ἐκείνῃ κατοικίᾳ, τοῦ ἐνέπνευσεν αἰσθήματα γαλήνης, ἀπερ τῷ ἐφάνησαν θεῖα. Ἐφθόνησε τὸν γέροντα, ὅστις ἐφέρετο ἡσυχῶς πρὸς τὸ τέμαχος τῆς ζωῆς του ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ ἐκείνῳ. Ἐστάθη, ἔπειτα αἶφνης ὑπῆγε καὶ ἐκτύπησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ πρεσβυτερίου.

Ὁ ἀββᾶς Δεμοστρε κρατῶν μικροσκοπίον ἐζήτησε νομίματα ὅταν τῷ ἀνῆγγειλαν τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ νεαροῦ ταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ γέρθη παρυσυθὺς καὶ τὸν ὑπεδέχθη μὲ τὴν συνήθη ἀγαθότητά του, ἀλλ' ὄχι ἀνευ νέφους τινος ἀμηχάνου ἀνησυχίας.

— Σὰς ζητῶ συγγνώμην, πάτερ, εἶπεν ὁ Μαυρίκιος, διότι σὰς ἐνοχλῶ κατὰ τοιαύτην ὥραν· ἀλλὰ πράγματι εἶμαι τόσοι τεταραγμένος, τόσοι δυστυχῆς, ὥστε ἠθέλησα καὶ πάλιν νὰ σὰς συμβουλευθῶ.

Ὁ γέροντος προσέκλινεν ἐλαφρῶς.

— Ἡ μήτηρ μου, ἐπανέλαβεν ὁ Μαυρίκιος, θὰ σὰς ἔκαμε βεβαίως ἐνήμερον τῶν συμβάντων καὶ τῶν συμβαινόντων μετὰ τῆς κυρίας δὲ λὰ Πάβ καὶ ἐμοῦ.

Ὁ ἱερεὺς ἔκλινε καὶ πάλιν τὴν λευκὴν αὐτοῦ κεφαλὴν.

— Ἡδυνάμην βεβαίως νὰ λάβω τὰς συμβουλὰς τῆς μητρός μου, τῆς ὁποίας γνωρίζω τὴν φρόνησιν... ἀλλ' ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, δὲν ἔχει ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀπροσωποληψίαν. Ἐρχομαι λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς, πάτερ, ἐν κρίσει τῆς ζωῆς μου περιστάσει, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς τίμιον ἄνθρωπον καὶ συγχωρήσατέ μοι νὰ εἶπω ὅς πρὸς φίλον... ἔρχομαι ἐπίτης πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς ἱερεῖα οἰκεῖον πρὸς τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀ-

γίγνεσθε, καὶ σὰς ζῆτῶ συμβουλήν, διότι ἐλόκληρος ἡ ἠθικὴ ζωὴ μου εὐρίσκεται ὑπὸ δοκιμασίαν.

— "Ἰδωμεν, τέκνον μου.

— Ἐμάθατε ἀπ' ἐμὲ τὸν ἴδιον, πᾶτερ, ὅτι ἐπεφορτίσθην νὰ διαβιβάσω εἰς τὴν κυρίαν δὲ λὰ Πάβ τὰς τελευταίας τοῦ συζύγου της θελήσεις καὶ ἐνθυμεῖσθε ποῖκα ἦσαν αἱ τελευταῖαι αὐτὰς θελήσεις. Τὴν διέτακτε μετὰ τραγικῆς ἐπισημότητος νὰ μὴ νυμφευθῆ ἐκ νέου. Σήμερον γνωρίζετε τὴν ποιότητα τῶν μετὰ τῆς κυρίας δὲ λὰ Πάβ σχέσεων μου. . . γνωρίζετε ποῖκα εἶναι ἡ ἀμοιβὴ καὶ θέσις μου, πόσον δ' ἐκείνη εἶναι λεπτή, ἀμφίβολος καὶ πείσμων! . . Λοιπὸν! ἐν ὄνοματι τοῦ Θεοῦ, τί δύναμι, τί πρέπει νὰ κάμω διὰ νὰ μείνω τίμιος ἄνθρωπος;

— Τέκνον μου, εἶπεν ὁ γηραιὸς ἱερεὺς, γνωρίζω πράγματι πάντα ταῦτα καὶ πάντα ταῦτα μὲ βεβαιῶσιν πολὺ. . . διότι τῆ ἀληθείᾳ, τὸ ζήτημα, ὅπερ μοι καθυποβάλλετε εἶναι κἄπως δύσλυτον. . . Δὲν κατηγορῶ μήτε τὸν ἑνα, μήτε τὸν ἄλλον. . . διότι δὲν ἐπρομελετήσατε ταῦτα. . . περιστάσεις ἀναπόδραστοι ἐπλησίον ὑμᾶς, καὶ σὰς ἔθεσαν εἰς σχέσεις φιλικὰς ἐμπιστευτικῆς. Ἠγαπήθητε. . . εἶναι δυστύχημα, μέγα δυστύχημα! . . ἀλλ' ἐπὶ τέλους τοιαῦτα εἶναι τὰ συμβάντα. . . δὲν δύναται τις νὰ τὰ μεταβάλῃ, καὶ πρόκειται μόνον νὰ εὐρωμεν τὸν καλλίτερον τρόπον διὰ νὰ ἐξέλθωμεν. Κατὰ πρώτην ὄψιν τὸ καθήκον σας φαίνεται καθαρῶς προδιαγραφόμενον' νὰ συναθροίσθητε ὅλον τὸ θάρος σας, νὰ καταπνίξητε τὰ αἰσθηματικά σας, νὰ υπερνικήσητε τὰ πικράποννα, τὰ δάκρυα, καὶ τὸ γελῶν αὐτό. . . καὶ νὰ φύγητε διὰ νὰ μὴ ἐπκνέλητε ποτέ.— Ἀλλὰ καθ' ὅσον γνωρίζω τὴν κυρίαν δὲ λὰ Πάβ, ἂν πράξητε τοῦτο, αὕτη εἶναι γυνὴ κατεστραμμένη! Διὰ νὰ ἐκδικηθῆ σὰς, ἐμέ, ὅλους ἡμᾶς, τὸν Θεὸν αὐτὸν, θὰ ριφθῆ-εἰς τὴν ἀκολασίαν. . . θὰ γίνῃ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της ἐκδεδιητημένη. . . καὶ ἐξ αἰτίας σας θὰ γίνῃ πόρνη.

Ὁ Ἀββᾶς Δεμορτρε διεκόπη πρὸς στιγμὴν, ἔπειτα βλέπων ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἔκλινε τὴν κεφαλὴν χωρὶς νὰ ἀποκρίνηται, ἐπανέλαβε:

— Καὶ τώρα ἐπιτρέψατέ μοι, κύριε, νὰ λησμονήσω πρὸς στιγμὴν, ὅτι εἶμαι ἱερεὺς καὶ νὰ σὰς ἐμιλήσω καθαρῶς ὡς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. ἂν δὲν ἀναχωρήσητε, ἂν ἐξκολουθήσητε ἔχων μετὰ τῆς κυρίας δὲ λὰ Πάβ τὰς σχέσεις τῆς νομιζομένης αὐτῆς φιλικῆς, ἐντὸς ἐνὸς ἢ ἐξ μηνῶν, ἢ φίλη αὐτῆ, ἢ χήρα τοῦ φίλου σας θὰ γίνῃ ἐρωμένη σας. — Τὸ βλέπετε καὶ σεῖς ὅπως καὶ ἐγώ. . . — Λοιπὸν, εἶναι ἐντιμότερον νὰ γείνη σύζυγός σας.

Ὁ Μαυρίκιος ἀφῆκε κραυγὴν.

— "ὦ! ἠξέυρω! ἐπανέλαβε μετὰ σπουδῆς ὁ γέρον, ἠξέυρω. . . ἐνοῶ τὰς ἐναντιότητάς σας καὶ εἶναι φοβερά! — Νὰ νυμφευθῆτε τὴν γυναῖκα ταύτην ἐν ᾧ ἔχετε ἀκόμη πρόσφατον τὴν ἀνάμνησιν τῆς τελευταίας τοῦ

συζύγου της θελήσεως, ἐν ᾧ τὰς θελήσεις ταύτας εἰς ὑμᾶς τὸν ἴδιον ἐνεπιστεύθησαν, ὦ! τοῦτο εἶναι σκληρὸν καὶ θλιβερόν! Ἀλλὰ σὰς τὸ λέγω καὶ πάλιν κατὰ τὴν ὥρην ταύτην εἶναι τὸ μόνον μέσον, τὸ ὅποτον δύνασθε νὰ μεταχειρισθῆτε διὰ νὰ ἐμποδίσθητε τὴν χήραν τοῦ κυρίου δὲ λὰ Πάβ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνῃ ἡμέραν τινα γυνὴ ἄτιμος!

— Ἀλλὰ, Θεέ μου! ἐφώνησεν ὁ Μαυρίκιος διὰ νὰ ἐμποδίσω αὐτὴν νὰ γίνῃ γυνὴ ἄτιμος πρέπει λοιπὸν νὰ ἀτιμασθῶ ἐγώ;

— Τέκνον μου, ἴσως ἀπατώμι, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἂν ἀνῆκον εἰς τὸν κόσμον καὶ μοὶ παρουσιάζετο τοιοῦτόν τι θέλημα θὰ ἐρριψοκινδύνευον μᾶλλον μέρος τῆς τιμῆς μου πρὸς νὰ θέσω εἰς κίνδυνον τὴν τιμὴν τῆς γυναικός, τὴν ὁποῖαν ἤθελον ἀγαπήσει.

Ὁ Μαυρίκιος ἐστένχξε παρατεταμένως· ἔπειτα ἐγειρόμενος:

— Μὲ συγχωρεῖτε, πᾶτερ, πράγματι καταχρῶμι· σὰς εὐχαριστῶ καὶ ἀποσύρομαι.

Καὶ παρὰ τὴν θύραν κρατεῖ τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος:

— Συνέβη λοιπὸν ὅπως τὸ προείπατε: ἐχθρὸς ἢ συνένοχος! . . ἰδοὺ ἐγὼ συνένοχος!

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνευ ὕπνου νυκτὸς ὁ ταγματάρχης δὲ Φρεμέζ ἔλαβε τὴν ἀπόφασίν του: — Θὰ ἐλάμβανε χώραν ἐξήγησις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κυρίας δὲ λὰ Πάβ· θὰ ἔθετε τέρμα διὰ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τρόπου εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν. Ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτὸν νὰ τὴν παρατείνῃ ἐν ὅσῳ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἀπατᾷ ἑαυτὸν ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἰδίων του αἰσθημάτων, καὶ ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν σχέσεων αὐτῶν· ἀλλὰ τῶρα καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἐφημέριον συνομιλίαν του οἱ ὀφθαλμοὶ του ἠνεώχθησαν. Ἄν ἐξηκολούθει ἐπὶ πλέον τὴν ζωὴν αὐτὴν, θὰ ἦτο ζωὴ ὑποκριτοῦ καὶ ἀνδρῶν. — Καὶ προὔτιμα πᾶν ἄλλο τούτου.

Ἡ ἐπικύριον ἦτο ὠραία θερινὴ ἡμέρα, ἥτις μετὰ μεσημβρίαν κατέστη βραεῖα καὶ συννεφώδης. Ὅταν ὁ Μαυρίκιος διηυθύνετο πρὸς τὸν πύργον, χρυσοῦς ἥλιος κατέκλιζεν ἀκόμη τὴν πεδιάδα, ἀλλὰ ζῶνη κυανῆ εἶχε σχηματισθῆ ἤδη πρὸς τὸ δυτικὸν τοῦ ὀρίζοντος μέρος καὶ κατελάμβανε μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος τὴν ἑκτασιν τοῦ οὐρανοῦ. Ἠπλόνετο ἤδη εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς διόδους ἢ σιωπῆ ἐκείνη καὶ ἡ ἀνήσυχος ἡρεμία ἢ προηγουμένη τῆς κατκιγίδος.

Εἶπον εἰς τὸν Μαυρίκιον ὅτι ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ ἦτο εἰς τὸν κήπον καὶ πιθανῶς εἰς τὴν δενδροστοιχίαν. Ἐκεῖ πράγματι τὴν εὗρε καθημένην ἐπὶ λιθίνου καθίσματος καὶ ἀναγινώσκουσαν. Ἠγάπων ἀμφοτέρω τὴν γηραιάν αὐτὴν δενδροστοιχίαν, ὅπου ἔλαβε χώραν μεταξὺ αὐτῶν σκηνή, ἥτις ἦτο ἐπίσης ἀγαπητὴ ἀνάμνησις καὶ εἰς τοὺς δύο. Ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ ἐζήτησεν ἐκεῖ καταφύγιον ἐναντίον τῆς μεγάλῃς τῆς ἡμέρας θερμότη-

τητος· ἀλλὰ πρὸ ὀλίγου ὁ οὐρανὸς ἐκαλύφθη διὰ τῶν νεφῶν τῆς καταιγίδος· ὁ ἥλιος δὲν ἔρριπτε πλέον τὰς ἀκτῖνάς του διὰ μέσου τῶν δένδρων καὶ ἡμίφως ἐθασίλευεν εἰς τὴν μακρὰν δενδροστοιχείαν, σκοτεινὴν καὶ σιωπηλὴν ὡς ἐκκλησίαν.

Τὸ χάριεν μειδίμακ τὸ ὁποῖον διηνώφεε τὰ χεῖλη τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἐπὶ τῇ θῆξ τοῦ Μαυρικίου ἐσβέσθη παραχρῆμα, μόλις ἠδυνήθη νὰ διακρίνη τὴν αὐστηρὰν τοῦ προσώπου του ἔκφρασιν. Ἠγέρθη.

— Ἐχετε νὰ μοὶ εἰπῆτε τίποτε, φίλε μου; ἠρώτησε μετὰ δειλιάς.

— Ναί, Μαριάννα.

Ἐκάθησε πλησίον της καὶ ἐν ᾧ προσήλωνεν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς μαύρους καὶ πλήρεις ταραχῆς ὀφθαλμούς της.

— Μαριάννα, εἶπεν, ἡ ζωὴ τὴν ὁποίαν διάγομεν δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ. Ἡ ὑπόληψίς σας κινδυνεύει... καὶ ἐπὶ πλέον παίζω ἐδῶ πρόσωπον ταρτούφου, τὸ ὁποῖον μὲ κινεῖ εἰς ἀγανάκτησιν, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι σὰς ἀγαπῶ ὡς ἐραστὴς καὶ ὄχι ὡς φίλος... ἄλλως δὲν θὰ ἀρῆγητε νὰ μὲ περιφρονήσῃτε ὅπως ἀρχίζω νὰ περιφρονῶ ἐγὼ ἐμαυτόν. — Δὲν ἤθελα νὰ σὰς ἐγκαταλείψω ἐκτὸς ἂν μοὶ τὸ διατάξῃτε· ἀλλ' ἂν μείνω, πρέπει νὰ μοὶ κάμητε τὴν τιμὴν νὰ δεχθῆτε τὸ ὄνομά μου, νὰ μὲ νυμφευθῆτε τέλος... Γνωρίζω τί κάμνω, πιστεύσατέ το... γνωρίζω τί σὰς προτείνω. — Εἶναι ἐγκλημα!... ἀλλ' ἐφθάσαμεν ἐκεῖ... Ἦρῆπει νὰ ἐκλέξωμεν... Ἐγὼ εἶμι εἰς τὰς διαταγὰς σας· ἀποφασίζετε!

Τὴν κατέλαβε θλίψις ἄνευ δακρύων καὶ ἐστήριζεν ἰσχυρῶς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν δύο χειρῶν, ἔπειτα μετὰ τινα δευτερόλεπτα:

— Ἐγὼ, εἶπε, σὰς ἀγαπῶ πολὺ ὥστε νὰ τὸ κάμω... ἀλλὰ σεῖς... ἐπειδὴ σὰς γνωρίζω, θὰ ἦσθε τρομερὰ δυστυχῆς.

— Τρομερὰ! εἶπεν ὁ Μαυρικίος.

Ἡ Μαριάννα ἠγέρθη αἶφνης:

— Λοιπὸν! ἀνέκραξε μὲ φωνὴν βραχεῖαν, ἀποφασιστικὴν, ἐπιβállουσαν, — μὴδὲ λέξιν πλέον... μὴδὲ συλλαβὴν... τίποτε! Ἀναχωρήσατε!... ἀναχωρήσατε! τὸ θέλω! σὰς ὀρκίζομαι ὅτι τὸ θέλω!... σὰς διατάττω! — Χάριστε.

Ἐδράξατο τῶν δύο αὐτοῦ χειρῶν καὶ ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὸ μέτωπον.

Ὁ Μαυρικίος ἠσπάσθη αὐτὴν ψυχρῶς ἐπὶ τῆς κόρης.

Ἐρρίφθη εἰς τοὺς πόδας του καταπεπονημένη, ἐγγίζουσα σχεδὸν τὴν ἄμμον τῆς δενδροστοιχείας διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐψυθίρισεν ἀπκῆ ἔτι.

— Χαῖρε!

Τὴν ἤρπασε βιαίως, τὴν ἤγειρε καὶ τὴν ἔσφιξεν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν χειλέων του — τὰ πάντα ἐλέχθησαν. Ἦσαν μεμνηστευμένοι.

Ε'.

Ἡ κυρία δὲ λὰ Παβ δὲν κατεγράσθη τοῦ θριάμβου της. Κατῶρθωσεν ἀρεστά, δὲν ἐζήτηε περισσότερα, δὲν ὠμίλησε ποσῶς περὶ παραιτήσεως. Ὁ Μαυρικίος ἐζήτησε μόνον, χάριν τοῦ γάμου του, πρῶτασιν ἀδείας ἥτις τοῦ παρεχωρήθη.

Μετὰ τοῦ αὐτοῦ φρονίμου καὶ λεπτοῦ πνεύματος, ἡ νεαρὰ γυνὴ ἐφρόντισε νὰ γνωστοποιήσῃ ἐν τάξει τὸν προσεχῆ γάμον των· ἠθέλησε μάλιστα νὰ τὸν περιβάλλῃ δι' ἑορτασίου τινος χροιάς, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ, εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Μαυρικίου, τὸν ἀπόκρυφον ἐκεῖνον καὶ ἔνοχον χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἦτο διατεθειμένος νὰ τοῦ ἀποδώσῃ. Ἀφῆκαν μέχρι νεωτέρας διαταγῆς τὸν Μαυρικίον εἰς τὸ κτήμα του· ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς στιγμῆς ἡ κυρία δὲ Φρεμέζ, τῇ ἀπικιτήτει τῆς μελλούσης νύμφης της ἠναγκάσθη νὰ κατοικήσῃ παρ' αὐτῇ. Ταῦταχρόνως ἡ κυρία δὲ λὰ Παβ περιποιεῖτο ἐνεργητικώτερον τὰς γειτονικὰς σχέσεις της· ἐξένιζε τοὺς ἐν Ἀλανσὸν συγγενεῖς της μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ δύο ἢ τρεῖς νεαραὶ γυναῖκες, καὶ ἐκράτει φίλους τινὰς οἵτινες διήρχοντο ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὰς ἱπποδρομίας τοῦ Κἄν καὶ τοῦ Δωβέλ. Χάρις εἰς τοὺς μόνιμους ἢ παροδικοὺς αὐτοὺς ξένους ὁ πύργος ἀνέλαβεν ὄψιν ὅπως ταραχώδη. Ἡ ζωηρότης αὐτῆ, τῆς ὁποίας ἠναγκάζετο νὰ συμμετέχῃ καὶ ὁ Μαυρικίος, δὲν ἄφινε νὰ καταλαμβάνηται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς στενοχωρίας καὶ ἀπήλλασεν αὐτῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῶν ἀποκρύφων τύψεων τῆς συνειδήσεώς του. Ἴσως καὶ ἐσυνείθισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀπ' ὅτου τὸ ἀπεφάσισεν, εἰς τὴν ιδέαν τοῦ γάμου αὐτοῦ, ἀναμνησκόμενος ἐν ἀνάγκῃ τοὺς ἀκαταμχητήτους σχεδὸν λόγους τοῦ γηραιοῦ ἐφημερίου καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀνάγκην εἰς ἣν ὑπέκειτο. Ἐγκατελείπετο δέ, διὰ νὰ καταπραύνη τὴν ταραχὴν του, εἰς τὴν ἄφρονον εὐτυχίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔβλεπε καταχομένην τὴν μητέρα του. Ἐπὶ τέλους ἐμεθύετο ὑπὸ τοῦ βελῆος καὶ πυρίνου ἔρωτος ὅστις ἐκυρίευσεν τὴν καρδίαν του. Εὕρισκεν ἄλλως τε εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν τόσον ἐμπαθῶς ἠγάπα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐθυσίαζε τόσα πράγματα εὐγνωμοσύνην τόσον ζωηράν, τόσον μαχευτικὴν, τόσον χαριτομένην, ὥστε αἱ θλίψεις του, καὶ αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως ἀκόμη τῷ ἐφαίνοντο γλυκεῖαι εἰς τοιαύτην τιμὴν.

Ἡ κυρία δὲ λὰ Παβ ἦτο πολὺ βελθύνουσα γυνὴ ὥστε νὰ μὴ ἐνοῶσθαι ἐντελῶς τὰ αἰσθήματα τὰ ὅποια ἐπέπνεεν ὥστε δὲν ἀμφίβηλλε περὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Μαυρικίου. Ἐν τοσοῦτῳ, ἀπ' ὅτου τῇ ἔδωσεν ἐν παραφορᾷ πάθος ἀκατανικήτου, τὸν ἀσπασμὸν τῶν ἀρραβῶνων παρετήρησεν ὅτι ἀπέφευγεν, ἐξ ἱπποτικῆς σεβασμοῦ πᾶσαν προσέγγισιν ἢ καὶ φιλοφροσύνην τριούτου εἰδούς. Ἐφκίνετο ὅτι ἀπὸ ἔχνος τι ἀνασκοπῆς καὶ ἀναμνήσεως

ήργοπύρει ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ χήρα τοῦ Ροβέρτου θὰ ἦτο δι' αὐτὸν πλέον τι ἢ φίλη. Ἡ κυρία δὲ λὰ Πάβ, μόνον ὅτι τὸν ἐλάτρευε, ἐμειδία μυστικὰ διὰ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ περιέμενε μετὰ περιεργείας τὸ τέλος μὲ μίγμα τι ἀνυπομονησίας, γυναικείας πονηρίας καὶ ἀσφροῦς ἀνησυχίας. Ἐβδομάδες τινὲς παρῆλθον οὕτως. Ὁ γάμος ὠρίσθη διὰ τὴν τελευταίαν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου. — Ἡ ἡμέρα αὕτη ἔφθασεν. Ἡ διπλῆ τελετὴ τοῦ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ γάμου ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν αὐτὴν πρώϊαν. Ἐξῆλθον τῆς ἐκκλησίας περὶ τὴν μίαν μετὰ μεσημβρίαν. Ἰπῆρχε μέγας ἀριθμὸς συγγενῶν καὶ προσκεκλημένων τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ περιποιηθῶσι κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἡμέρας. Μετὰ περίπατον εἰς τοὺς κήπους, ἐχόρευσαν διὰ κλειδοκυμβάλου καὶ ἔφθασαν ὄχι ἀνευ κόπου, ὅπως συμβαίνει εἰς παρομοίαις περιστάσεις, εἰς τὴν ὥραν τοῦ γεύματος.

Τὸ γεῦμα τεσσαράκοντα περίπου συνδαιτυμόνων, δοθὲν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ πύργου ἐν μέσῳ ἀνθέων καὶ φυτῶν παρετάθη μέχρι τῆς νυκτός. Κατὰ τὸ γεῦμα, ὅπως καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας τὸ ἀμοιβαῖον ἦθος τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας δὲ Φρεμέζ ὑπῆρξε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου. Δὲν εἶναι πρέπον οἱ νεοῦπανθροὶ, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν καλὸν κόσμον νὰ ἀποσύρωνται λαθραίως εἰς τὰς γωνίας μετὰ τὴν ἐπίσημον τελετὴν, μήτε νὰ ἐπιδεικνύωσιν εἰς τὸν κόσμον ὅτι βιάζονται. Ὁ ταγματάρχης δὲ Φρεμέζ καὶ ἡ νεαρὰ σύζυγός του καὶ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀγωγῆς των, ἦσαν, ἦττον παντὸς ἄλλου διατεθειμένοι νὰ λείψωσι τῶν καθηκόντων των, καὶ νὰ κάμωσι τὸν κόσμον γνώστην τῶν αἰσθημάτων των. Ὡστε οὐδεὶς ἐξεπλάγη διὰ τὴν ἐπιφύλαξιν τὴν ὁποίαν μεταξὺ των διετήρουν. Κατὰ τι ὠχρὸς καὶ σοβαρὸς φέρων μετὰ κομπῆς ἀξιοπρεπείας τὴν σοβαρὰν τοῦ ὄπλου του στολῆν, ὁ κύριος δὲ Φρεμέζ ἐφαίνετο πρὸς ὄλους τοὺς ξένους τοῦ πύργου ὡς τύπος ἰδεώδης συζύγου θελκτικοῦ καὶ ἀρρενωποῦ. Ἐφέρετο ἐν γένει πρὸς τὰς γυναῖκας μετ' εὐγενείας ἄλλης ἐποχῆς· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδικὴν του ἔβλεπέ τις ὅτι ἐλεπτολόγει, ὅτι ἡ καρδίκα καὶ ἡ συγκίνησις τὸν ἐκυρίουον, ὅτι καὶ αἱ ἀσημότεραι λέξεις του ἦσαν λέξεις ἔρωτος καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ σιωπὴ του ἦτο λατρεία. Καὶ αὐτὴ ἡ Μικριάννα ἔβλεπε ταῦτα κάλλιον παντὸς ἄλλου, καὶ ἦτο μαγευμένη.

Κατὰ τὴν πρώτην ταραχὴν ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν μετάβασιν τῶν συνδαιτυμόνων ἀπὸ τὸ ἐστιατόριον εἰς τὴν αἴθουσαν ἡ νεαρὰ πυργοδέσποινα καταγινομένη εἰς μυρία, ἔχασε πρὸς στιγμὴν τὸν σύζυγόν της. Ὅταν τὸ παρετήρησε δὲν τὸν εἶδε πλέον καὶ ἠρώτησε τοὺς ὑπηρετάς. Τῆς εἶπον ὅτι ὁ ταγματάρχης ἐκάπνιζεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πύργου. Ἡ ἐσπέρα ἦτο ψυχροτάτη καὶ ἀνησύχησεν· ἀλλὰ τὴν ἐβεβαίωσαν ὅτι ὁ κύριος δὲ Φρεμέζ πρὶν ἐξέλθῃ ἐφόρσε τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ μανδύαν.

Ὁ Μαυρίκιος βαρυνθεὶς κατὰ τὰ φαινόμενα τὸν θόρυβον καὶ τὸ πλῆθος,

ὑπῆγε πράγματι, νὰ καπνίσῃ ἡσύχως εἰς τὴν αὐλὴν, ἔπειτα μετέβη εἰς τὸν κήπον. Ἐγκαταλειφθεὶς εἰς τὰς σκέψεις του προὐχώρησεν ἐν τῷ σκότει μέρει τοῦ ἄκρου τοῦ κήπου ὅστις φέρει εἰς τὸν δημόσιον δρόμον. Ἦτο νύξ ἀπέληνος ἀλλ' ἀστροφεγγῆς καὶ καθαροτάτη. Ἀφ' οὗ ἐβιάσθη βήματα τινα ἀκόμη εὐρέθη ἀπέναντι παλαιοῦ ἐκ γρανίτου σταυροῦ ὅστις ἠγείρετο εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο ὁδῶν. Ἀπέφευγεν ἀπὸ τινος καιροῦ νὰ διέλθῃ φκειθὲν ἢ ἐρημία ἐκεῖνη, ὁ μαῦρος ἐκεῖνος σταυρὸς τῷ ἀνεπλόου θλιβεδὰς ἀναμνήσεις.

Τὴν ἐσπέραν ἐκεῖνην ἀντιμετώπιζε κατὰ τύχην τὰς ἀναμνήσεις αὐτὰς ἢ τὰς ἐπεζήτησε ;

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τρομερὰν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν. Τί συνέβη τότε ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ συνειδήσει του ; Κατὰ μεγάλην πιθανότητα, κατὰ τὴν ὀλεθρίαν στιγμὴν εἰς ἣν εὐρίσκειτο, καθ' ἣν ὥραν τὸ ἔγκλημα του ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐπίσημον καὶ ἀνεπανόρθωτον, ἀνεμνήσθη μετ' αἰφνιδικῆς καὶ τρομερᾶς σαφηνείας — ὡς ἄνθρωπος ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου — ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ἀτιμίας του. Ἐπανείδεν ἐν τῷ παρελθόντι, ἐνώπιον τοῦ σταυροῦ ἐκεῖνου, δύο παιδία ἐνηγκαλισμένα τὰ ὁποῖα ὠρρίζοντο πίστιν καὶ ἀγάπην αἰώνιαν. Ἐπανείδεν ἐπίσης, ἐν τῷ μέσῳ καλύβης κεκαλυμμένης ὑπὸ τῆς χιόνος τὸν φίλον τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας του αἱματόφυρτον καὶ θνήσκοντα ἠρωτικῶς. Ἦκουε τὴν ἱερευτικὴν φωνὴν του, τὴν ἀπηλπισμένην καὶ γοερὰν φωνὴν του καὶ ὄλας τὰς λέξεις μεγάλης καὶ ἐγκαρδίου φιλίας.

— Μοὶ τὸ ὑπόσχεσαι, Μαυρίκιε ;

— Ναί !

— Εἰς τὴν τιμὴν σου ;

— Εἰς τὴν τιμὴν μου !

Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐτάρακτε τὸν ὕπνον τοῦ θανάτου, αὐτὸς τὸν ἠτίμαζεν ἐν τῷ τάφῳ του !

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀναμφιδόλως ὁ νεαρὸς ἀξιομακτικὸς ἔρριψε μακρὰν αὐτοῦ μετὰ περιφρονητικῆς ὄλα τὰ σοφίσματα, ὄλας τὰς ματαιὰς δικαιολογήσεις δι' ὧν προσεπάθησε νὰ καλύψῃ τὸ σφάλμα του εἰς τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς του· δὲν ἔβλεπε πλέον παρὰ τὴν τιμὴν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ λατρεία τῆς ζωῆς του καὶ τὴν ὁποίαν παρέδωκε, τὴν τιμὴν τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἐτόλμα πλέον ἐν ὅσῳ ἔζη νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα, τὴν τιμὴν ἢ ὁποῖα δὲν ἀνέχεται μήτε ἀμφισβολίας μήτε ἀντιλογίας — τὸν δοθέντα λόγον σέβεται τις ὅταν εἶναι ἄνθρωπος τίμιος καὶ ἀθετεῖ ὅταν εἶναι ἀτιμος ! — Καὶ δὲν ἤθελε βεβαίως νὰ φανῇ ἀτιμος

Τὴν ἐπαύριον ἔγραψεν ἐφημερίς τις τῆς ἐπαρχίας :

« Τρομερὸν συμβεβηκὸς, περιστοιχούμενον ὑπὸ τῶν δραματικωτέρων

περιστατικῶν ἐβύθισεν εἰς πένθος δύο ἐντιμωτάτας οἰκογενείας τῆς ἐκ παρχίας μας. Προχθές 29 Σεπτεμβρίου, ὁ ταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ δὲ Φρεμέζ ἐνυμφεύετο εἰς τὸν πύργον λὰ Πάβ, τὴν κυρίαν δὲ λὰ Πάβ. Περὶ τὴν δεκάτην τῆς ἐσπέρας, ἐνῶ ἡ νύμφη ἐπεριποιεῖτο ἀκόμη εἰς τὴν αἴθουσαν ταῦς προσκεκλημένους, ἠκούσθη διὰ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων ἐκπυρσοκρότησις. Ἡ κυρίκ δὲ Φρεμέζ παρατηρήσατα ὅτι ὁ σύζυγός της ἀπὸ τινῶν στιγμῶν ἦτα ἀπὼν ἀνησύχησε. Προσεπάθησαν καὶ τὴν πείσωσιν, ὅτι ἡ ἐκπυρσοκρότησις θὰ προῆλθεν ἀπὸ τινος κυνηγόν. Ἀλλὰ τὰ προαισθήματα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἦσαν δυστυχῶς βέβαια. Ἡμίσειαν ὥραν κατόπιν εἰς χωρικὸς ἦλθεν εἰς τὸν πύργον. Ὅλιγον ἀπὸ τοῦ δρόμου εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν ὁποῦ ὑπάρχει παλαιὸς λίθινος σταυρὸς γνωστότατος εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, εὗρέθη ὁ ταγματάρχης δὲ Φρεμέζ νεκρὸς καὶ πλέων εἰς τὸ αἷμά του. Πλησίον αὐτοῦ χαμαὶ ἔκειτο μικρὸν πολύκροτον τὸ ὁποῖον ἐσυνείθιζεν, ὡς εἶπεν ὁ ὑπὸ κρητῆς του, καὶ φέρῃ εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ μανδύου του. Ἡ σφίρα διεπέρκεσε τὴν καρδίαν του. Ἐγκλημὰ οὐδὲ κἄν δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις. Εὕρισκόμεθα λοιπὸν ἐνώπιον αὐτοχειρίας ἀνεξήγητου, διότι ὁ κύριος δὲ Φρεμέζ, ἀξίωματικὸς λαμπροῦ μέλλοντος, νυμφευμένος ἀπὸ τῆς πρώτης μετὰ γυναικῆ τὴν ὁποίαν ἐλάτρευε, πλούσιος καὶ ἄρ' ἐαυτοῦ καὶ ἐκ τῆς γυναικὸς του εἶχε μυρίουσ λόγους συνδέοντας αὐτὸν πρὸς τὴν ζωὴν. Ὑποτίθεται ὅτι πληγὴ τις εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὴν μάχην τῆς Μάν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὑποφέρειν, τῷ ἐπέφερεν αἴφνης ἐγκεφαλικὴν διατάραξιν. Δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν θλίψιν τῆς κυρίας δὲ Φρεμέζ μητρὸς καὶ τῆς δυστυχοῦς νύμφης της.

Μετάρρασις Δ. Π. Λάμπρου

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ

συγτεθεισα παρ' Ἐπιφανίου Δημητριάδου ἐκ νήσου Σκιάθου.

Τὸ ἐπικὸν τοῦτο ποίημα, ἡ Παγκόσμιος Πανήγυρις, εἶνε ἔργον τοῦ ἐκ Σκιάθου λογίου Ἐπιφανίου Δημητριάδου, ἀκμάσαντος ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων. Ἀργότερον ἴσως γράψωμεν βιογραφικὰς τινὰς σημειώσεις περὶ τοῦ ἀνδρός, λογιωτάτου ἐπικληθέντος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν γνώσεών του. Αὕτη δὲ ἡ ἐπωνυμία καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη σώζεται τῶν υἱῶν του οὕτως ἐπωνομαζομένων. Ἐν τῷ παρόντι παρατηροῦμεν μόνον ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος Δημητριάδης κατέλιπε πλεῖστα χειρόγραφα πάντα φιλολογικῆς ὕλης, ἐν οἷς, τὸ κατωτέρω δη-

προσιεῦόμενον φιλοσοφικὸν διδασκτικὸν ἔπος εἰς τὸ σύνθηδες δεκαπεντασύλλαβον μέτρον, πανταχοῦ μὲν μετὰ βαθείας φιλοσοφικῆς περιπέψεως καὶ μεγάλης ιστορικῆς γνώσεως, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μεθ' ἱκανῆς χάριτος. Ἀπλότητα ἰδίως κεχαρισμένην δεικνυσιν ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τοῦ ἔπους περὶ τινος δῆθεν πανηγύρεως καὶ περὶ πωλήσεως διαφόρων ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ἐν αὐτῷ εἶνε πλὴν τοῦ γενικοῦ ὕφους τῆς ἐπικρατούσης τότε γλώσσης, οὐχὶ πολὺ ἀπεχούσης τῆς σημερινῆς, ἡ χρῆσις πολλῶν ξενικῶν λέξεων ἰδίως τουρκικῶν καὶ ἰταλικῶν καὶ μάλιστα περὶ τὸ τέλος, ὅπερ φάνεται ὀλίγον ἀνεπεξέργαστον ἢ μάλλον ἀτελές. Ἐκ τῶν λοιπῶν χειρογράφων τοῦ λογίου τούτου ἄλλα μὲν περιέχουσι λυρικὰ ποιήματα, ἐν οἷς καὶ τινὰ γαλλιστὶ γεγραμμένα, ἐξ οὗ ἐμφάνεται ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος Δημητριάδης εἶχεν εἰρεῖαν μάθησιν, ἄλλα δὲ περιέχουσι διατριβὰς παντοίας, ἐν αἷς μία περὶ τῆς νέας μας ποιητικῆς ἐπιγραφομένη. Ἀλλ' ὁ πολυγραφώτατος οὗτος συγγραφεὺς τόσῃν ταπεινοφροσύνῃν εἶχεν, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀπομεινῇ ὅλως ἀγνωστος, διότι διατριβὰς τινὰς ἄλλας φιλοσοφικῆς πάντοτε ὕλης ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετίᾳ ἀνωνύμως, μίαν δὲ προσφώνητιν εἰς ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Στέφανος. Ἡ προσφώνησις αὕτη τυπωθεῖσα εἰς φύλλον ἐξ ὀκτῶ σελίδων ἀποτείνεται ἀπρὸς τὸν Ὑψηλότετον Σοφώτατον, Μεγαλοπρεπέστατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίης κύριον κύριον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον Κοινσταντῖνον Μουρούζην Βοεβόδαυ μετὰ δύο ἐπιγραμμῶν ἐνὸς ἡμελεγειοῦ καὶ ἐνὸς ἱαμβικοῦ· τὸ δὲ κατωτέρω δημοσιεῦόμενον ἔπος εὗρέθη συνδευόμενον καὶ ὑπὸ τῶν ἐξῆς δύο ἐγγράφων ἐκ Κέας, ἐνθα ὁ Ἐπιφάνιος ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ ἐνθα ἀπέθανε. Ἡ φράσις τοῦ πρώτου ὅμως περὶ αἰωρίων ἀληθειῶν παρέχει ὑπόψιν μήπως περὶ ἄλλου συγγράμματος τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως πρόκειται. Ἐν τούτοις δημοσιεύομεν ὧδε αὐτά.

A. M.

«Διὰ τοῦ παρόντος δῆλον γίνεται ὅτι ἔλαβον εἰς χεῖράς μου ἐν πόνημα τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἐπιφανίου ἐπιγραφόμενον Περὶ αἰωνίων ἀληθειῶν, διὰ νὰ τὸ ἐκδώσω εἰς τύπον ἰδίᾳ μου δαπάνῃ με συμφωνίαν ὅτι νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῶν τῶν τυπωθησομένων βιβλίων ὁ ρηθεὶς διδάσκαλος πεντακόσια κομμάτια ἀνεξόδως εἰς ἀμοιβὴν τῶν κόπων του, διὸ καὶ γέγονεν ἡ παρούσα ἐνδειξις.

1814 Μαΐου: Τζία

Ἡλίας Καλιγᾶς ὑπόσχομαι

Ἐπιφάνιος Δημητριάδης διδ. βιβλίου.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ τιμὴ γνωριμίας τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Ἐπιφανίου Δημητριάδου τοῦ σχολαρχοῦντος ἐν τῇ νήσῳ Κέῳ μετ' ἀξιοπρεπῆ ὑπόλη-

ψιν και κοινήν ευχαρίστησιν τῶν ἐγκατοίκων, μοι ἐπροξένησε μεγάλην ευχαρίστησιν διὰ τὴν πολυμαθειάν του και ἠθικὴν του ἀρετὴν, ἀξίαν εἰς τὸ νὰ ἔλκη τὴν ἀγάπην και ὑπόληψιν ἀπὸ κάθε καρδίαν φιλομαθῆ και φιλόμουτον τοῦ ἑλληνικοῦ μᾶς γένους, φιλοτιμοῦμαι πρὸς τὴν ἀξιάγαστον αὐτοῦ σοφολογιότητα εἰς τὸ νὰ δώσω ὅλας ἐκείνας τὰς καθηκούσας εἰλικρινεῖς ἐνδείξεις μιᾶς φιλικῆς ἐγκαρδίου συνιστῶν αὐτὸν πρὸς πάντας τοὺς συγγενεῖς μου πατριώτας και φίλους μου και ἀπλῶς πρὸς πᾶσαν τὴν ἰδίαν μας γενεάν τῶν Καλιγᾶδων μὲ ὅποιονδῆποτε ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ἀνταμωθῆ και γνωρισθῆ, εἰς τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐκ μέρους των κάθε φιλικὴν δεξιῶσιν, ὑπεράσπισιν και προστασίαν εἰς κάθε περίστασιν και χρεῖαν βοηθείας του, ὡσὰν νὰ ἦμαι και ἐγὼ ὁ ἴδιος και εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν ἐκδίδωμι τὸ παρόν μοι φιλικὸν τυστακτικὸν τῆ σοφολογιότητί του.

τῆ 8 Μαΐου 1814 Τζα.

Ἠλίας Καλιγᾶς.

Ἐπήγαμεν μίαν φορὰν εἰς ἓνα πανηγύρι, ὅπου ἦτον παγκόσμιον νὰ κάμωμεν σεῆρι, και νὰ ἰδοῦμεν πράγμακτα, ὅπου τὰ ἐπωλοῦταν, και ὅλους τοὺς ἀγοραστὰς ἐκεῖ τοὺς προσκαλοῦταν.

Εὐθὺς δὺω φιλόσοφοι βλέπομεν και μᾶς κρᾶζουσι και μέσκα στ' ἀργαστῆρι τους νὰ ἐμβῶμεν προστάζουσι, διὰ νὰ ἀγοράσωμεν μὲ κάθε προθυμίαν πράγμακτα χρειαζόμενα εἰς κάθε ἡλικίαν.

Ὁ εἰς πωλοῦσεν ἀπ' αὐτοὺς γλώσσαις, ποῦ δὲν μιλοῦσαν, παρὰ ὅπόταν ἔπρεπε, και ὅλοι τὰς ἐπαινοῦσαν.

Ὁ ἄλλος ἐδίδεν αὐτὰ πολλὰ ἐπαινεμένα, ποῦ στὰ καλά ταν ἀνοικτά, στὰ δὲ κακὰ κλεισμένα.

Ἐνας ἄλλος μᾶς φώναξε, νὰ μᾶς πωλήσῃ γινῶσι, και ἐπήγαμεν εὐθὺς ἐκεῖ διὰ νὰ μᾶς τὴν δώσῃ. ἠρωτῶμεν πόσα μᾶς ζητεῖς, γιὰ νὰ μᾶς τὴν πωλήσῃ, ὅμως αὐτὸς ἐγέλασε, και ἄρχισε νὰ λαλήσῃ.

Ἐγινῶσις δὲν ἀγοράζεται, μὲ κόπον ἀποκτάται, και ἂν δὲν πιστεύεται ἐμέ, σύρτε, και ἄλλοῦ ῥωτᾶτε.

Ὁπου και ἂν ἐρωτήσαμεν, ἔτζι ὅλοι μᾶς εἶπαν, μ' ἄσπρα δὲν ἀγοράζεται αὐτὴ, ἀποκριθῆκαν,

γιατί ἂν ἀγοράζωνταν, ἤθελαν ἔχη ὅλοι,

ῥε ταις χώραις και εἰς τὰ χωριά, και εἰς αὐτὴν τὴν Πόλι.

Ἄλλος ἓνας μᾶς φώναξε τιμὴν νὰ μᾶς πωλήσῃ και εὐθὺς πόσῃν τιμὴν ζητεῖ εἶχαμεν τὸν ῥωτῆτη. αὐτὸς μᾶς λέγει, ἡ τιμὴ ποτὲ τιμὴν δὲν ἔχει, μόνον χαρὰ στὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ποῦ τὴν ἔχει.

Ἐνας ἄλλος μᾶς φώναξε μάτια νὰ μᾶς πωλήσῃ, μάτια, ὅπως ἔλεπαν διπλὰ, ὡς εἶχε παραστήσῃ.

Τί μάτια, εἶπα, εἰν' αὐτά, ὅπου διπλὰ θωροῦσι, και ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπουσιν οἱ ἄλλοι τὰ θωροῦσι;

Αὐτὰ τὰ μάτια, λέγει μου, εἰν' τῶν γραμματισμένων ποῦ βλέπουν κεῖνο τὸ καλὸν ποῦν' στὸ χαρτὶ γραμμένο.

Πόσον ἐτοῦτα τὰ πωλεῖς, εἶπα, νὰ τ' ἀγοράσω; και ἐκεῖνος μ' ἀποκρίθηκε, δὲν θέλω τ' ἀπολαύσω,

παρὰ μὲ μάθησιν, σπουδὴν, και μὲ διδασκαλία, λόγων τε, και ἐπιστημῶν μέσκα εἰς τὰ σχολεῖα.

Πολλὰ τὸν ευχαρίστησα σ' αὐτὴν τὴν συμβουλὴν του και εἶπα νὰ ἐμβῶ στὸ σχολεῖο και ἐγὼ μὲ τὴν εὐχὴν του.

Ἀκόμη τὸν ἐρώτησα, ποῖα μάτια μακρὰν βλέπουν.

τὰ μαῦρα; ἢ τὰ γκλανὰ; και εἰς ποίους αὐτὰ πρέπουν;

Τῶν φθονερῶν, μὲ εἶπ' αὐτὸς, βλέπουν μακρὰν τὰ μάτια ὅμως φυλάξου ἀπ' αὐτά, εἶνε κακὴ πρῆγματεια.

Ἔστερα τὸν ἐρώτησα ἀκόμη ἄλλο ἓνα,

ποῖα μάτια βλέπουν τὰ βαθυά, πολλα βαθυά κρυμμένα;

Τῶν συκοφάντων, εἶπέ μοι, μάτια τὰ ὠργισμένα ἐκεῖνα βλέπουν τὰ βαθυά, τὰ πλέον κερυμμένα.

Ἔστερα μᾶς ἐφώναξεν ἓνας εἰς ἄλλον τόπον, ὅπου πωλοῦτε Γιατρικὰ στὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων.

Εὐθὺς σ' ἐκεῖνον ἔτρεξεν τὸ γιατρικὸ νὰ λάβω και τὴν ῥετζέτα νὰ μὲ πῆ γιὰ νὰ τὴν καταλάβω.

Ἐχε ὀλίγ' ὑπομονὴν, ἐκεῖνος μ' ἀπεκρίθη, και ἔστερα ἄλλη δουλειὰ πῶς ἔχει προσποιήθη.

Ἐγὼ πάλιν ἐγύρευα τὸ γιατρικὸν ἐκεῖνο.

τὸν εἶπα, δῶσέ μου αὐτό, και ὅσα θέλεις δίδω.

Τὸ γιατρικὸν στὸ ἔδωσα, μὲ λέγει, κλήν δὲν θέλεις νὰ τ' ἀγοράσῃς, ὑπαγε, παιδί μου, ὅπου θέλεις.

Ὅμνῶ, καταλύομαι ἐγὼ, πῶς δὲν τὸ πῆρα,

ἐκεῖνος, πῶς μοῦ τῶδωσε, βεβζίωνε μὲ πείρα.

Σ' εἶπα, μὲ εἶπεν, ἄνθρωπε, ὑπομονὴν νὰ ἔχῃς,

αὐτὸ εἶναι τὸ γιατρικὸν, αὐτὸ ποῦ δὲν κατέχεις.

Αὐτὸ εἶναι τὸ γιαιτρικὸν στὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων,
ἢ μόνῃ ἢ ὑπομονῇ παντοῦ εἰς κάθε τόπον.
Λοιπὸν ἐγὼ στὸ ἔδωσα, ἔπαρτο, μὴν ἀργήσης,
στὰ πάθη κ' εἰς τὰς συμφορὰς εἶναι μεγάλη χρῆσις.

Ἔνας πάλιν μᾶς φώναξε βοτάνι νὰ μᾶς δώτῃ,
ὅπου τὰ ἐλαττώματα μπορεῖ νὰ διορθώσῃ.
Πῶς ὀνομάζεται αὐτὸ, τὸν λέμεν, τὸ βοτάνι,
Αὐτὸ εἶναι πτύελον ἐχθροῦ, λέγει, ὅπου μᾶς γιάνει,
τοῦ φίλου μᾶς τὸ πτύελον ἐνέργειαν δὲν ἔχει,
καθὼς τὸ πτύελον ἐχθροῦ τῆς γιαιτρικῆς μετέχει.
Οἱ φίλοι δὲν μᾶς λέγουσι τὰ ἐλαττώματά μᾶς,
μήτε γνωρίζωσι καλὰ ὅλα τὰ σφάλματά μᾶς,
οἱ φίλοι κολακεύουσι, μὰ δὲν μᾶς θεραπεύουν,
ὡς οἱ ἐχθροὶ ἐλέγχοντες ξυρουν νὰ μᾶς γιαιτρεύουν.
Πόσον ἐτοῦτο οἱ ἐχθροὶ τὸ γιαιτρικὸν πωλοῦσι,
ποῦ μέ αὐτὸ τόσο πολλὰ, εἶπα, μᾶς ὠφελοῦσι;
Αὐτοὶ, λέγει τὸ δίδουσι τζάμπα, χωρὶς παράδες,
ὅταν θυμώσουν, ὀργισθοῦν, καὶ κάμουν τοὺς καυγάδες.

Τώρα τὸ ἐκατάλαβα, λέγω, καὶ τ' ἀγοράζω,
κ' ἂν εἰς αὐτὸ ἐδίσταζα, τώρα πλὴν δὲ δισταζῶ.
Τώρα πηγαίνω παρευθὺς, σ' ἕναν καλὸν ἐχθρόν μου
νὰ τ' ἀγοράσω ἀμισθί, αὐτὸ τὸ γιαιτρικὸ μου
φθάνει νὰ δώσω εἰς αὐτὸν παρὰ μικρὰν αἰτίαν,
κ' εὐθὺς μοὶ δίδει σωρηδὸν αὐτὴν τὴν πραγμυτεῖαν
Ὅμως, εἶπέ μοι, ποῦ πωλοῦν, φίλε μου, τὴν φιλίαν,
Νὰ ἀγοράσω κ' ἀπ' αὐτὴν μὲ κάθε προθυμίαν.

Τοῦτο εἶναι πολὺτιμον πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ,
πλὴν δὲν πωλεῖται, εἶπέ μοι, μὲ ἄσπρα ἢ φιλία
φιλίᾳ ἢ ἀγοραστῇ τίποτε δὲν ἀξίζει,
εὐθὺς φεύγει καὶ χάνεται, εὐθὺς βρομὰ μυρίζει
καὶ μάλιστα τὴν σήμερον, ὅσον κ' ἂν ἐξετάσης,
τοῦτο τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ βρῆς στὸν κόσμον ν' ἀγοράσης.
Γιὰ τ' ἢ φιλίᾳ χάθηκε παντοῦ εἰς κάθε μέρος
μία φιλίᾳ βρίσκεται μόνον, ποῦ λέγουν ἔρωτες.
Ὅμως κ' αὐτὸς εἶναι τυφλὸς, τὸν ἔρωτα μᾶς δείχνει,
ἀλλ' ὅμως ταῖς σάτιαις του δὲν ξεύρει ποῦ ταῖς ῥίχνει.

Εἰξεύρεις τὴν ὑπόληψιν, τὸν λέγω, ποῦ πωλεῖται;
νὰ ἀγοράσω ἀπ' αὐτὴν, ὅπου πολλὰ ἐπικινεῖται.
Αὐτὴ πωλεῖται μακρὰ, κ' ἀπὸ μακρὰ τιμνέται
σὰν πλητιάση, λέγει μοι, πᾶραυτα ζετιμνάζεται.
Γιὰ τοῦτο βλέπομεν πολλοὺς μακρόθεν παινεμένους,
καὶ ὅταν πλησιάζωσιν ὡς καταφρονεμένους.
καθὼς καὶ τοὺς Ἐλέφντας, ὅποταν τοὺς ἀκοῦμεν
εἰς ἄκρον τοὺς θαυμάζομεν, παρ' ὅταν τοὺς ἰδοῦμεν.
Ὅμοίως καὶ τοὺς λέοντας, τόσο φρικτὰ θηρία,
ὅταν τοὺς συνηθίσωμεν, μᾶς φαίνονται ἀνίκα.
Τὰ πρᾶγματα τὰ σπάνια ὁ κόσμος τὰ θαυμάζει,
πλὴν ὅταν φαίνονται συχνὰ, πλὴν δὲν τὰ λογαριάζει.

Ἄς ἀγοράσω τὸ λοιπὸν κομμάτι ἐμπειρία,
καὶ ποῦ πωλεῖται λέγω τον, αὐτὴ ἢ πραγμυτεία;
Πρᾶγμα, μοὶ λέγει, τὸ λοιπὸν γυρεύεις ν' ἀποκτήσης,
ποῦ κάμνει χρεῖς πανταχοῦ τὸν κόσμον νὰ γυρίσης
μὲ εὐκολίαν δὲν μπορεῖς αὐτὴν νὰ ἀποκτήσης.
Πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα εἶδε καὶ νόον ἔγνω,
καὶ στὸ βιβλίον τοῦ παντὸς ὁ ἔμπειρος ἀνέγνω.
Δεῖξά μοι καὶ τὴν σιωπὴν, λέγω, νὰ ἀγοράσω,
νὰ σιωπῶ, νὰ μὴ μιλῶ, διὰ νὰ ἤτυχάσω.
Τὴν σιωπὴν μὲ σιωπὴν, λέγει, τὴν ἀγοράζεις,
δὲν χρησιμεύουν λόγια, ὅσα καὶ νὰ ξοδιάζεις.
σιώπησα λοιπὸν κ' ἐγὼ, ἄλλην ἀπολογίαν
δὲν ἠμποροῦσα νὰ εὐρῶ σ' αὐτὴν τὴν πραγμυτεῖαν.

Ὅταν ἀκούω κάποιον ἐκεῖ, καὶ διαλαλοῦσε,
πῶς τὴν καλὴν ταπεινώσει αὐτὸς τὴν ἐπαλοῦσε
καὶ μὲ πολλὰ ἐγκώμια αὐτὴν τὴν ἐπαινοῦσε
καὶ νὰ τὴν ἀγοράσωσιν ὅλοι, παρκαίνουσε,
λέγωνται πῶς ἢ ἀρετὴ αὐτὴ πολλὰ ὑψώνει,
καὶ ἕως εἰς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς ταπεινοὺς σηκώνει.
Ὅμως κανεὶς δὲν θέλησε νὰ πάγῃ ν' ἀγοράσῃ,
μάλιστα τὸν Πραγμυτευτὴν εἶχον τὸν περγελάση,
λέγοντες πῶς εἶν' ἄχρηστον αὐτὸ τὸ τερφάρικον,
καὶ πῶς αὐτὸ δὲν προξενεῖ κανένα ζαρφλίκον.
Ἐξ ἐναντίας μάλιστα, ἔτρεχον σ' ἕνα ἄλλον,
νὰ πᾶραυν περιφάνειαν, μ' ἕνα σεβδᾶ μεγάλον,

ἄνδρες, γυναῖκες, ἄρχοντες κριταὶ κατοικιάδες.
μάλιστα καὶ ἀρχιερεῖς, διάκονοι, παππάδες.

Ὅμως, τὸ πλεῖθ χειρότερον, ἕνας εἶχ' ἕνα μόνον,
πγκάκιστον, καὶ δυτειδῆ, κ' ἐφώναζε στὸν φόρον,
τρέξτε, ἀγοράσατε αὐτὸν τὸν θηριώδη,
ὁποῦ τὸν λέγουσι θυμόν, σκληρὸν καὶ μανιώδη.

Ἐτρεξαν ὅλοι πάραυτα, καὶ πῆγαν κ' ἀγοράσαν,
κανεὶς ἄδλος δὲν ἔμεινε, ὅλοι τὸν ἐμοιράσαν,
ὡσὰν νὰ ἦτον γλατζεντί, ζαμπέτι μυρισμένο,
μ' ὅλον ποῦ ἦτον βλαπτικὸν πρᾶγμα καὶ βρομισμένο.

Εὐθύς ποῦ τὸ κατὰλαβαν ὅλοι μετανοήσαν
πλὴν τί τὸ ὄφελος, αὐτοὶ μὲ τοῦτον συνηθήσαν.

Ἐστερ' ἀκοῦμεν, φώναξε, πωλῶ παστρικωσύνη
μία Γυναῖκα φρόνιμη, τὴν λέγουσι Φροσύνη.
κ' ἔλεγεν, ἡ Πραγματέλαττης εἶναι ὠραῖον πρᾶγμα
καὶ ἔχει χάριν περιττήν, εἶνε τῷ ὄντι θαῦμα,
καὶ χρησιμεύει πάντοτε εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας
καὶ φράγκισκας, καὶ τούρκισκας, βλάχισκας καὶ ρωμαίσικας.

Ὅμως ὀλίγοι ἔτρεξαν σ' αὐτὴν τὴν εὐφροσύνη
καὶ ἀγοράσαν μερικὰ ἀπ' τὴν παστρικωσύνη
οἱ ἄλλοι προφασίσθησαν τάχα πῶς ἔχει κόπον
καὶ πῶς νὰ μὴ χρειάζεται αὐτὴ εἰς κάθε τόπον.

Κι' ἀκόμη τὸ χειρότερον ποῦ εἶδα κ' ἀποροῦσα,
καὶ μέσα εἰς τὸν κόρφον μου κρυφὰ κρυφὰ γελοῦσα.
(Γιατὶ φοβούμενη νὰ εἰπῶ γι' αὐτοὺς τίποτες κάτσο,
διὰ νὰ μὴ μὲ δώσωσιν εὐθύς κανένα μπάτζο)
ἦτονε ὁποῦ ἔδλεπα τινὰς σὰν τραλισμένους
σὰν μαινομένους, σὰν τρελλοὺς, τοῦτέστι μεθυσμένους·
ἄλλοι ἐκλαίγαν σὰν μωροὶ καὶ ἄλλοι ἐγελοῦσαν
ἄλλοι φωνάζαν, μάλωναν, καὶ ἄλλοι τραγωδοῦσαν·
ὅμως οἱ περισσότεροὶ στραβοπεριπατοῦσαν
κι' οἱ πλεῖα πολλὰ συγχαμεροὶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ξερνοῦσαν,
καὶ ὄχι ἄνδρες μοναχὰ, καὶ γέροντες μὲ γένη.
ἀλλὰ καὶ γύναικ αἰσχροῦ, καὶ οὐδὲ τιποτένια.
Ἐρώτησα διὰ αὐτούς, καὶ τὴν κατάστασίν τους,
καὶ μ' εἶπαν ἄνθρωποι τινες ὁπ' οὐτὸν γνώριμοί τους.
Τὸ πῶς αὐτοὶ συχνάζουσι σὲ μνηὲ ποῦ λέγουν μέθη,
ὁποῦ πωλεῖ πάντα κρῆσι, καὶ πῶποτε δὲν γνέθη·

καὶ τοὺς κερνᾷ κούπαις πολλὰς; τοὺς πέρνει τοὺς παρᾶδες
κ' ὕστερα κατασταίνονται, ὡς βλέπεις, περβανάδες.

Ἄν ἀγαπᾷς, μοῦ λέγουσι, σύρε κ' ἄλλοῦ καὶ τζουῦζε
κ' ὕστερα πήδα, χόρευε καὶ φώναζε καὶ σουῦζε.

Νὰ μὲ φυλάξῃ ὁ θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζάλη,
νὰ καταντήσω καὶ ἐγὼ εἰς ἕνα τέτοιο χάλι·

καὶ πῶς, μὲ λέγουσιν αὐτοὶ, δὲν μέθυτες ποτέ σου,
μήτε στὰ πανηγύργια σου; μήτε σταῖς ἐορταῖς σου;

Εἶναι κανένας ἄνθρωπος ποτέ εἰς τὸ χωργιό του,
ποῦ νὰ μὴν ἔλαθε κ' αὐτὸς αὐτὸ τὸ μερτικό του;

Ναὶ εἶπ' αὐτὸ ἀκολουθεῖ, καμιά φορὰ συμβαίνει,
πλὴν ἔξις καὶ συνήθεια δὲν πρέπ' αὐτὸ νὰ γένη.

καὶ ἂν συμβῇ καμιά φορὰ εἰς κάποιον ζαμπέτι
ἀλλ' ὄχι πλέον νὰ γενῆ ἢ μέθη ταμπιέτι

Πήγαίνε, λείψε τὸ λοιπόν, μὲ λέγουν, μὴ σ' ἀδράξῃ
γιατὶ κυτάζει ὅποιον βρῆ αὐτὴ νὰ τὸν ἀρπάξῃ.

κι' ἀφοῦ τὸν βάλῃ μία φορὰ μέσα στὸ καπηλιό της,
τὸν κατασταίνει ὕστερα φίλον σωττὸν δικόντης.

Τὸν θάλλει παίζει καὶ χροτιά, καὶ κύβους, καὶ πιλιάρδο
καὶ κοντραδάντζο τῆς πηδᾶ, ὡσὰν τὸν λεονάρδο.

κι' ἀκόμη πλιὸ χερρότερον τὸν φέρει παλλακίδες
ποῦ τοῦ ἀρπάζουσι τὸν νοῦν, ὡσὰν αἱ νηριίδες,

καὶ τοῦ ἀδιάζουσι τὸ πουγγι σὰν ἀρπειαὶς μὲ τὰ νύχια
κ' ὕστερα τὸν ἀφήνωσι σὰν ψάρι μὲ στὰ δύντια.

ἤκουσα γὰρ τὴν Μάγισσαν ὁποῦ τὴν λέγουν Κίρκη
ποῦ κατοικοῦτε μιὰ φορὰ, δὲν ξεύρω, στὴν Φοινίκη

καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔκαμνε, καὶ γίνονταν γομάργια.
χοῖροι, μαϊμοῦδες, ἄλογα, γέρους καὶ παλικάργια.

Ἐτῆς κ' αὐτὴ ἡ μάγισσα, ἔτῆς τοῦς μεταβάλλει,
τοὺς φέρει σὲ κατάττασι, ὁποῦ δὲν ἔχουν χάλι.

Ἐφυγα γλήγωρα λοιπὸν ἐκύτταξ κ' ἐπίσω,
τόσος φόβος μ' ἐκόλλησεν, ὁποῦ νὰ ξεψυχίσω.

Ἐστερα βλέπομεν ἐκεῖ ἐπάνω σ' ἕνα δρόμον,
καὶ στέκονταν κ' ἐκοίταξεν ἕνας ποῦ λέγαν μῶμον

ἕνας μὲ τὰ σγουρὰ μαλιά, ὅλος ἀσβεστωμένος
γέροντας κακομούτζουνος καὶ κακομοιργιασμένος.

Εἶχε τὰ μάτια λήθωρα, κ' ὅσα κ' ἂν ἐθωροῦσεν,
ὅλα τοῦ φαίνονταν στραβὰ καὶ τὰ κατηγοροῦσεν.

Αὐτὸς μᾶς φώναξε κοντά, καὶ μᾶς παρκαينوῦσε
γὰρ νὰ τὸν ἀγοράσωμεν, καὶ ἐκρυφογελαῦσε,

νομίζοντας τοῦ λόγου του πῶς ἔχει πολὺ πνεῦμα
 κ' εἶναι περίεργος πολλά, καὶ νιώνει μὲ τὸ νεῦμα,
 λέγοντας, πῶς ἐξάϊρετον ἔχει προτέρημα
 καὶ ἴδιον ξεχωριστὸν τὸ πλεονέκτημά του,
 τῶν πάντων νὰ καθάπτεται, ἀνδρῶν λαμπρῶν μεγίστων
 ὡς καὶ τῶν πλέον θουμκστῶν, ὡς καὶ τῶν τρισκαρίστων·
 καὶ πῶς αὐτὸς τὸ εὗρηκε τὸ σφάλμα τοῦ Φειδίου
 ποῦ εἶχεν εἰς τὸ ἀγαλμα Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου,
 λέγοντας πῶς ἡ μύτη του ἦτον στραβὴ κομμάτι
 καὶ πῶς ἦτον ἀλλήθωρο καὶ τὸ δεξιὸν τοῦ μάτι.
 Μάλιστα καὶ τὸ ἀγαλμα ἐκεῖνο τῆς Πανδώρας,
 ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἥφαιστος στεμμένον μὲ τὰς ὥρας,
 αὐτὸς τὸ ἐκτάλαβε, πῶς κἄτι τι τοῦ πρέπει,
 ν' ἀχη στὸ στῆθος κάτοπτρον, καρδιὰν τινὰς νὰ βλέπη,
 κ' ἔλεγε πῶς προφήτευσε καλὰ ἐπ' ἀληθείας
 εἰς τὸν καθρέπτην πῶς πεπε νὰ ἔχη τῆς καρδιάς·
 γιὰτ' ἡ Πανδώρα ἔπειτα, μ' ὄλον πολλὰ ὥραία,
 ἔδειξεν ὅμως, πῶς καρδιὰ δὲν εἶχ' αὐτὴ γενναία·
 καὶ τὸ πιθάρι ἀνοιξε ποῦτον κακὰ γεμάτο,
 κ' ἔκαμεν αὕτη ἡ τρελλὴ τὸν κόσμον ἄνω κάτω.
 Καλὰ, τὸν εἶπμεν ἡμεῖς, ἐσὺ δὲν ἔχεις χάρι,
 καὶ κάθισαι καὶ ἐρευνᾷς κείνα ποῦ κάμνουν ἄλλοι.
 Ἀνόητοι, μὴς λέγει αὐτός, καλὸς γίνεσθαι Μῶμος;
 Δὲν ξεύρετε πῶς εἶν' κκεὸς χειροῦργος ἀνατόμος;
 Μὲ ὄλον τοῦτο φαίνεται ἔχει αὐτὴν τὴν χάριν,
 νὰ ἐξετάζη, νὰ βευνᾷ, σὰν τὸν κακὸν Πορτάρη,
 τὰ σφάλματ' αὐτῶν ἀλλονῶν, καὶ νὰ τὰ ξεσκεπάζη.
 τὰ ἰδικά του νὰ μπορῇ καὶ αὐτὸς νὰ τὰ σκεπάζη
 Δὲν μὴς χρειάζεσ', εἶπμεν, πῆγχινε στὴν δουλειά σου
 κ' ἐσὺ, καὶ ὄλα σου αὐτὰ τὰ προτερήματά σου.
 Φθάνει ποῦ ὀνομάζεσαι ὁ κκεοδίμων Μῶμος,
 καὶ καθὼς εἶπεν, κάκιστος χειροῦργος ἀνατόμος,
 καὶ ὅτι εἶσαι μισητὸς εἰς τε θεοὺς καὶ ἀνθρώπους
 κ' ἕνα ὀλέθριον κακὸν παντοῦ σ' ὄλους τοὺς τόπους.

Ἔστερα μὴς ἐφώναζε σ' ἕνα τζικμά σοκάκι
 μία ποῦ λέγουν ἠδονήν, καὶ ἐπώλια φαρμάκι·
 ἦτον φαρμάκι πλὴν γλυκό, κ' ἐσκώτωνεν ἀνθρώπους,
 καὶ ἀπ' αὐτὸ εὐρίσκεται παντοῦ σ' ὄλους τοὺς τόπους.
 Εἶχε μίαν στὸ σπῆτι τῆς, τὴν λέγαν Ἀφροδίτην.

σὰν κείνην ὁποῦ λάτρευαν μίαν φορὰν στὴν Κρήτην.
 Καὶ εἶχε μάτια πορνικά, μάγουλα μὲ φθισκίδι,
 καὶ μὲ πλεξοῦδες τὰ μαλιὰ καὶ φρίδα σὰν τὸ φίδι.
 Κοιτάξετε μὴς λέγ' αὐτὴ τί κόρη ζαφυρένια!
 μὲ πρόσωπον ζωγραφιστόν, καὶ χέργια κρυσταλένια!
 Ἐλάτε ν' ἀπολαύσητε τέτοιο ὥραϊον πρᾶγμα
 καὶ κάλλος ἀφροδίσιον ποῦσαι τῶ ὄντι θαῦμα.
 Πολλοὶ ἐσυναρπάσθησαν ἀπὸ τὴν θεωρίαν
 καὶ ἐπλησίασαν κοντὰ σ' αὐτὴν τὴν φαρμακείαν
 καὶ πίνωντας τὸ κώνιον ἔχασαν τὴν ζωὴν τους,
 ἔχασαν καὶ τὰ ἄσπρα τους μαζὺ μὲ τὴν ψυχὴν τους.

Μέσα στὸν ἴδιον μαχαλᾶν κάθονταν καὶ μιὰ ἄλλη
 ποῦτον καὶ αὐτὴ φαρμακερὴ στὸν κόσμον παρὰ ἄλλη.
 Τὰ λόγια τῆς ἦτον γλυκά, τὴν λέγαν Κολακεία
 καὶ ἔκαμεν νὰ τὴν ψαγοῦν πολλοὶ ἐν ἀληθεία.
 Μεγαλωσάνοι, Βασιλεῖς, Πρίγκιπες καὶ μινίστροι
 καὶ τοὺς τραβοῦσ' ὅπ' ἤθελεν, ὡσὰν μὲ τὸ καπίστρι·
 εἶχε κοντὰ τῆς μίαν παχειάν, μίαν χοντρήν φαντέσκα,
 ποῦ ἔμοιαζε σὰν τούρκισσα σὰν φράγκα, σὰν δεδέσκα
 καὶ ἐμιλοῦσε περισσὰς καὶ διαφόρους γλώσσας
 κ' ἔζευρε τζιριμόνιαις, τέχναις δὲν ξέρω πόσας.
 Καὶ ἔλεγε Παρσιτικὴ πῶς λέγουν τ' ὄνομά τῆς
 καὶ ἐπιτηδεύτατον εἶχε προτέρημα τῆς,
 νὰ προχωρῇ σ' ἀρχοντικά, σὲ πλούσια τραπέζια,
 νὰ ἐγλενδίζη σὰν Κυρά, νὰ κάμη φαρμακρέτια.
 Καὶ εἶπε, πῶς μὴς τὴν πωλεῖ καὶ βερσεσὲ σὰν θέμεν,
 διὰ νὰ ἐγλενδίζωμεν μ' αὐτὴν, ὁπόταν θέμεν.
 Εὐχαριστῶ, τῆς εἶπα ἰγὼ, κυρά μου Κολακεία,
 τζοκάγι δὲν θὲ νὰ γενῶ ποτὲ ἐν ἀληθεία,
 νὰ πάρω Παρσιτικὴν τέχνην πολλὰ ἀχρεῖαν,
 νὰ θεραπεύω ταῖς ἀυλαῖς μόνον γιὰ τὴν κοιλίαν.
 Καὶ πῶς, μὲ λέγει, βέβαια τὸ λὲς μὲ τὸν μπερδέ σου;
 Ἐσὺ, καλέ, δὲν διάβασες Λουκιανὸν ποτὲ σου;
 Καὶ μὴτε ναιώθεις παντελῶς μὲ νοῦν πεφωτισμένον,
 τὸ πῶς ἡ Παρσιτικὴ εἶν' πρᾶγμα ζακουσμένον,
 πῶς εἶναι τέχνη τῶν τεχνῶν, σύστημα συστημένον,
 ἐκ καταλήψεων καλῶν καὶ ἐγγεγυμνασμένων.
 Ὡς τόσον ἐγὼ ἔφυγα νὰ μὴ μὲ παγιδεύσῃ,
 ἀφ' οὗ καὶ περισσώτερον ἐκεῖ μὲ κολακεύσῃ.

Ἄπὸ ἐκεῖ δὲ φεύγοντας, περῶ σ' ἓνα μεῖδάνι
καὶ βλέπω πλῆθος περισσὸν ποῦ κάνανε σεργιάνη·
μία γυναῖκα ἔτρεχεν ἐπάνω σὲ μὲν σφαῖρα,
μήτε τὴν νύκτα ἔστειλε καὶ μήτε τὴν ἡμέρα.
Τὰ μάτιξ της ἦτον τυφλά, καὶ τὴν ἐλέγχν τύχη,
μοίραζε πλοῦτη, καὶ τιμαῖς, ὅπου ἤθελε τύχη
Ποῦ δὲ τὰ μοίραζεν αὐτά, δὲν ἔβλεπε καθόλου
καὶ φάνονταν ἀνόητη, τυρλή ὅλως διόλου.
»Μάλιστα ἀκατάστατη γύριζ' ἀπάνω κάτω,
ποτ' ἤρχονταν στὴν κορυφήν ποτ' ἔφθανε στὸν πάτο.
»Καὶ εἶχε χάξι, πῶτρεχαν πολλοί, ποιὸς νὰ προφθάσῃ,
τὴν τύχην ἀπὸ τὰ μαλιά, αὐτὸς νὰ τὴν ἀρπάξῃ.
»Μόλις μὲ κόπον περισσὸν ἐκεῖ πολλὰ ὀλίγοι,
τὸ φόρεμά της ἔπικσαν, πλὴν πάλιν εἶχε φύγει.
»Ἐθαύμαζα κοιτᾶζωντας, κ' ἐγὼ αὐτὴν τὴν τύχη
καὶ ἔλεγα τάχα μπορεῖ, καὶ εἰς ἐμὲ νὰ τύχη,
»νὰ ρίξῃ αὐτὴ ἢ τρελλὴ ἀπὸ τὸ μέταλλόν της,
ὅπου βαστᾷ στὸν κόρπον της, μέταλλον τὸ χρυσόν της.
»Ὅμως πλέον βεβήθηκα νὰ κερτερῶ κοντὰ της,
δὲν ἔρριψε ποσῶς σ' ἐμὲ τίποτε φάσκελά της.
»Ὡς τόσον ἐκαυχόμουν, ὡσὰν τὸν Διογένη,
κ' ἐκτένιζα τὰ γένειά μου κ' ἐγὼ μὲ ἓνα κτένι.
»Καὶ ἔλεγα καυχώμενος κ' ἐγὼ, ὡσὰν κ' ἐτοῦτον:
«Ὁὐδὲ διαμειψώμεθα, τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον,
»Ἐπει τὸ μὲν ὡς ἔμπροσθεν, αἰεὶ ὡσαύτως ἔχει.»
κτῆματα δὲ ἀνθρώπινα ἄλλοτε ἄλλος ἔχει
»Τί θέλω τέτοιο τάλκντον· τί θέλω τέτοιο ἔχειν
ἄλλοτε μὲν τὸ νὰ πλουτῶ, ἄλλοτε μὴδὲν ἔχειν.
»Ἄλλ' ὅμως τί τὸ ὄφελος! μόλις εἶχα πηγαίνῃ,
ὡς τρία μίλια μακρὰ, κ' εὐθύς βλέπω κ' εὐγαίνει
»Ἐκὼς ὅπου ἐφώναξε πιάττε τὸν Διογένη
αὐτὸς εἶναι ποῦ μ' ἐκλεψε, τὸ μπαγαδένιο κτένι.
»Κ' εὐθύς μὲ πᾶν στὴν φυλακὴν, στὰ σίδερα μὲ βάζουν
καὶ ἄρχισαν νὰ μὲ ἐρωτοῦν, καὶ νὰ μὲ ἐξετάζουν.
»Γιατὶ μωρὲ τὸ ἐκλεψες τὸ μπαγαδένιο κτένι;
γιατὶ, κακοφιλόσοφε, καὶ κακοδιογένη;
»Ὅμνύω, καταλύομαι, τὸ κτέν' εἶναι δικό μου
καὶ πῶς ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τὸ ἔχω μερτικό μου,
»Ποῶς δὲν ἀκούει λόγια ἀπὸ φιλοσοφίαν,
αὐτὴ ὅπου μὲ ἔκρινεν ἦτον ἡ τυραννίαν,

»καὶ ὄλη της ἡ παράτξις ἦτον συκοφαντία,
«Τὸν δαβατζῆ μου εἶχανε γενιὰ τὸν συκοφάντην
κ' εἰς ὅλα τὸν ἐπίστευσαν ὡσὰν Ἱεροφάντην.
»Πολλὰ μὲ τυραννίσανε, μὲ πᾶραν καὶ τὸ κτένι,
καὶ μὲ ξυλίσκανε καλὰ ὡσὰν τὸν Διογένη.
«Ὁχοῦ, καίμενη ἀρετὴ, ἔλεγα, σὺ καλὴσαι,
ὅμως δὲν σὲ ἀφίνουσιν ἡσυχία τοῦ νὰ ἦται
νοὶ Ἄνυτοι, καὶ Μέλιτοι· ἰδοὺ σὲ φαρυκῶνουν
σὰν τὸν Σωκράτην μὲνὰ φορὰ, καὶ σένα σὲ σκοτώνουν
καὶ σὲ φορτώνουσι ξυλαῖς, ὡσὰν τὸν Διογένη,
καὶ λέγουσι πῶς τοὺς ἐκλεψες τὸ μπαγαδένιο κτένι.
»Ὅμως ἡ γενναϊότης σου εἰν' ἀρετὴ, ἀνδρεία,
νὰ κατὰπιῇ καὶ κώνιον, δὲν ἔχει τὴν δειλίαν.
»Δὲν δειλιᾷ τὸν θάνατον ὁ νοερός Σωκράτης,
καὶ ταῖς ξυλαῖς κατὰφρονεῖ ὁ Κυνικός ὁ Κράτης.

»Μόλις γλυτῶν' ἐπ' τὸ κακὸ, καὶ πλὴν κακὸ μεγάλο
εὐρίσκω καὶ χειρότερον στὸν κόσμον, παρὰ ἄλλο.
Μία γυναῖκα παλαβὴ, τὴν λέγαν Ἀθεῖαν,
ξερνοῦτε κατὰ τ' οὐρανοῦ φαρυκί, βλασφημίαν,
»Ἐῖπε γὰρ αὕτη ἡ τρελλὴ ὅτι θεὸς οὐκ ἔστι,
καὶ ἀποστάτης τοῦ θεοῦ εὐθύς αὐτὴ κατέστη.
»Καὶ ἦτον τόσον βδελυρὰ, πῶκκρνε τοὺς ἀνθρώπους
νὰ κάμνουν ὅλα τὰ κακὰ, παντοῦ σ' ὄλου τοὺς τόπους.
»Αὐτὴ μὲ πιάκει, μὲ ρωτᾷ, μὴν εἶμαι θεολάτρης·
βέβαια, εἶπα, τοῦ θεοῦ βέβαια εἶμαι λάτρης.
»Καὶ πῶς; ὑπάρχουσι θεοὶ στὸν τόπον σου, μοὶ λέγει;
πῶς τοὺς θεοὺς εἶδὲ ποτε νὰ ἦναι, καὶ τοὺς λέγει;
»Θεοὶ μὲν δὲν ὑπάρχουσιν, ὅμως θεὸς ὑπάρχει,
τὸν ἀπεκρίθηκα ἐγὼ, ποῦ τῶν ἀπάντων ἄρχει.
»Ὅπου ἐδημιούργησεν ὅλα αὐτὰ τὰ ὄντα,
καὶ προνοοῦνται ἀπ' αὐτὸν θεὸν τὸν ἀεὶ ὄντα.
»Ακινθάνεται, μὲ λέγ' αὐτός, Δημιουργὸς δὲν εἶναι.
Ἄμῃ ποῖος τὰ ἔφερε, λέγω, αὐτὰ στὸ εἶναι;
»Γίνεται δημιούργημα χωρὶς Δημιουργόν του;
Γίνεται κτίσμα νὰ γενῆ χωρὶς κτίστην δικόν του;
Αὐτὸς ὁ ὠραιόμορφος κόσμος πῶς ἐπαρήχθη;
Χωρὶς Κτίστην, Δημιουργόν, πῶς ἐδημιουργήθη;
»Καὶ πῶς κινεῖται, φέρεται μὲ τὴν ἀρμονίαν;
Πῶς συντηρεῖται, στέκεται, χωρὶς πρόνοιαν θεῶν;
Τόμος Η'. β. — Μάιος 1884

» Ἐκ ταυτομάτου, λέγει μου, ἔγιναν ταῦτα πάντα,
 κ' εἶναι χωρὶς Δημιουργόν, καὶ κτίστην ταῦτα πάντα.
 » Μὰ τὸ ταυτομάτον Σινιὸρ, λέγω, δὲν κάμνει ὄντα
 εὐτακτα, ἑναρμόνια, κινούμενα καὶ ζῶντα,
 μήτε μπορεῖ νὰ συντηρῆ αὐτὰ ἐκ ταυτομάτου·
 τὸ προνοεῖν, καὶ συντηρεῖν δὲν εἶν' ἰδίωμά του,
 ὡσὰν ὁποῦ εἰς ἄτακτον δὲν δίδετ' εὐταξίαν,
 καὶ εἰς τὸ ἀκατάστατον δὲν δίδετ' εὐρυθμίαν.
 » Τῆς Ἰλιάδος οἱ γλυκεῖς, καὶ οἱ ὠραῖοι στίχοι
 δὲν ἔγιναν μονάχοι τους, καὶ μήτε κατὰ τύχην
 ἀλλ' ἕνας θεὸς Ὁμηρος μὲ ἄκραν ἐμπειρίαν
 τοῖς ἔδωκε τὴν σύνθεσιν, καὶ ὄλην τὴν ἁρμονίαν
 » Εἶδες πῶς τὸ αὐτόμακτον, Σινιὸρ, δὲν κάμνει ὄντα
 εὐτακτα, ἑναρμόνια, κινούμενα, καὶ ζῶντα;

» Λοιπὸν, μοὶ λέγει, τᾶκαμεν ὄλα αὐτὰ ἡ φύσις,
 ἂν τὸ αὐτόμακτον αὐτὸ δὲν θέλεις νὰ γνωρίσης,
 » κ' ἡ εἰμυκρῆνη τὰ κινεῖ, ὡς θέλ' αὐτὰ κινήσεις
 καὶ μήτε ἀνταπόδοσις εἶναι, καὶ μήτε κρίσις.

» Τί πρᾶγμα, λέγω τον ἐγώ, εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις;
 Θεὸς ἢ δημιούργημα; νὰ μὲ πληροφορήσης.
 » Δὲν ξεύρω, λέγει, τ' εἶν' αὐτὴ, πλὴν ἔτσι δίδει χέρι
 στὸ ἀθεῖας σύστημα ἔτσι αὐτὸ συμφέρει.

» Πῆγαινε λέγω ἀπ' ἐδῶ, τί λέγεις, δὲν εἰξεύρεις
 καὶ δίδαξαι τὸ σύστημα, τζουκόγια ἀφ' οὗ εὐρης
 » ἔκδοτα εἰς τὰς ἡδονὰς, δοσμένα εἰς τὰ πάθη,
 ὁποῦ τὸ συνειδήσεως δὲν ἔχουσι ἀγκάθι.
 » Ἐγὼ βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, ὁποῦ τὴν διηγοῦνται
 τὴν δόξαν τοῦ Δημιουργοῦ, κηρύττουν καὶ ἐξηγοῦνται.
 » Καὶ τὸ στερέωμα αὐτὸ τὸν ποιητὴν διδάτκει
 καὶ ὁποῖος εἶναι ἄθεος, ὡσὰν τρελλὸς ἄς χάσκη.
 » Μόλις ἐγλύτωσ' ἀπ' αὐτὴν τὴν Κακοδαιμονίαν,
 ἢ ἀδελφὴ τῆς μ' ἔπιασε ποῦ λέγανε Μωρίαν.
 » Κι' ἕνας σερσέμης ἀδελφὸς Πυρωνισμὸς τὴν κληῖσιν
 ὁποῦ ἀρνούντανε σχεδόν, ὡς κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν.
 » Κ' εἰς πάντα διεσκέπτετο, ἀμφίβολα ἐπεῖχεν
 καὶ ἔλεγε πῶς ὑπαρξίν οὐδὲν πρᾶγμα δὲν εἶχεν.
 » Ἄς εἶναι, λέγω, δίκαιον ἔχετε νὰ φρονεῖτε

καὶ ὡς οὐδὲν τὸ εἶναι σὰς αὐτὸ νὰ τὸ μετρήτε·
 » Ἄμῃ κ' αὐτὸν τὸν ἥλιον στὸν οὐρανόν, ἂν φέγκη,
 διὰ νὰ τὸ πιστεύσητε, χρειάζεται μελέγη;
 » Διασκεπτόμεθα, μὲ λέν, ἂν φέγκη, ἢ δὲν φέγκη,
 κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον πυρωνισμοῦ μελέγη.
 » Ἄμῃ μὲ τὸ μπαστοῦνι μου, ἂν εἶχα σὰς κτυπήση,
 θέλετε διασκέπτεσθε, ἂν εἶχα σὰς βραδύση;
 » Φύγετε, λέγω, τὸ λοιπὸν, νὰ μὴ σὰς καταβάσω
 εἰς τὰ κρανία σὰς καμνιά, καὶ σὰς τὰ κατασπάσω.
 » Ἐνδέχεται, Σινιὸρ αὐτό, μὲ λέγουν, νὰ τὸ κάμης,
 ἕμωσ θεὸς ν' ἀμφιβάλλωμεν καὶ πάλιν, ἂν τὸ κάμης.
 » Εἰς ὄλα τὸ ἐνδέχεται ἡμεῖς πάντα φρονοῦμεν,
 εἰς ὄλα ἀμφιβάλλομεν, εἰς ὄλα ἀποροῦμεν.
 » Μὲ πήρανε τὰ γέλοια μ' αὐτοὺς τοὺς μωραμένους,
 κ' ἔρυγα καὶ τοὺς ἄφησα ὡς καταφρονομένους.
 » Πλὴν ἐν τῷ φεύγειν, ἔλεγαν πῶς θέλαν ἀμφιβάλλει
 εἰς ὄλα τὰ βλεπόμενα. Ὅριστετε κεφάλι!

» Ὑστερα συναπάντησα ἕναν μὲ τὴν ματζοῦκα,
 σὰν τζαρκιτάνος ἦτανε, φοροῦσε καὶ περοῦκα.
 » Τὸν λέγαν δοκητίσοφον, καὶ ἔσερνε μαζὴ του
 τὴν δοκησιοσοφίαν του, τέχνην τὴν ἐδικὴν του.
 » Πάρτε μὲ λέγει γλατρικὰ, σεκρέτα φημισμένα
 ἔλα κοντὰ νὰ σὰς εἰπῶ τῆς μοίρας τὰ γραμμένα.
 » Ἐγὼ ξεύρω τὰ μέλλοντα, ξεύρω καὶ τὰ παρόντα,
 κ' ἐκεῖνα ὁποῦ πέρασαν, ἦτοι τὰ πρῶτ' ἔδοντα·
 » μπορῶ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὕψος νὰ μετρήσω
 καὶ πόσα εἶναι τὰ ἄστρα του νὰ σὰς τὰ παρκετήσω.
 » Ὅταν θελήσω καὶ αὐτὴν τὴν πούλιαν καταβάξω
 καὶ πάλαι εἰς τὸν οὐρανὸν εὐθὺς τὴν ἀνεβάξω.
 » Βλέπετ' αὐτὸν τὸν ποταμόν, ποῦ λέγουν Γαλαξίαν,
 τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ ἔχει ἑνομασίαν,
 μ' ἀντὶ νὰ τρέχη τὸ νερό, ἐκεῖ τρέχει τὸ γάλα.
 Ὅριστετε νὰ σὰς εἰπῶ καὶ ἄλλα πλιὸ μεγάλα;
 » ἂν θέλετε καὶ γιὰ τὴν γῆν νὰ σὰς εἰπῶ ἀκόμη
 πρᾶγματα ἀναρίθμητα ποῦ γίνονται δυὸ τόμοι,
 » Σταῖς Ἰνδίας εἶναι σάτυροι, καὶ Σεληνοὶ καντάρ;
 ἄνθρωποι μὲ τὰ κέρατα· τὸ ἔχετε χαμπάρι;
 » Στὴν Κίνα θρίσκονται πολλοὶ Κύκλωπες μ' ἕνα μάτι
 κ' ἐπάνω εἰς τὴν Ἀφρικὴν ποντίκια σὰν δερμάτι.

»Εἶναι καὶ ἵπποκένταυροι, φοροῦσι καὶ σαμάργια,
ποῦ οἱ μισ' εἶναι ἄνθρωποι, καὶ οἱ μισοὶ γομάρια.
»Εἶναι δὲ καὶ τραγέλαφοι, ὅπου μισ' εἶναι τράγοι,
καὶ οἱ μισ' εἶναι ἔλαφοι, πλὴν εἶν' ἄνθρωποφάγοι.
»Ἐχει καὶ χίμεραις πολλαῖς, τριῶν λογίων θηρίο,
λέοντας, γῆδα, δράκοντας, πρᾶγμα φρικτόν, πῆρ Δίο!

»Ἄν θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς θαλάσσης,
εἶναι μεγάλα καὶ πολλά, καὶ θέλεις τὸ θαυμάσιον.
»Ἐχει καὶ σκύλας, χάρυβδους, καὶ ἔχει καὶ σειρήνας,
π' οὐναὶ γυναικοψάρια, τέρατα σὰν ἐκείνας,
»ποῦ τρώγουν τὰ καράβια μαζὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους,
νὰ σὲ φυλάξῃ ὁ θεὸς νὰ τύχῃς τέτοιους τόπους.
»Δὲν εἶναι τόσα μοναχά, εἶναι καὶ τόσαις ἄλλαις
γελῶνες, τόσαις περισσαῖς, σὰν τὰ νησιά μεγάλαις.
»Ποῦ ὁ Σεβῆχ ἠκλασσινὸς ἐπῆγεν ἄνω κάτω,
ὅταν ἐβούλιζεν αὐταῖς καὶ πήγανε στὸν πάτο.
»Ἀφίνω το νὰ σᾶς εἰπῶ διὰ τὰς Νηριίδας,
διὰ ταῖς Λάμιας τὰς σκληραῖς καὶ διὰ τὰς Δρυίδας,
»ὁμοίως γὰρ βρουκόλακας, καὶ διὰ τὰ στοιχεῖα,
ὅπου παντοῦ εὐρίσκονται εἰς χώρας καὶ χωρία,
»διὰ νὰ μὴ νομίσητε πῶς εἶναι παραμύθια,
καὶ δὲν πιστεύσητε σωστὰ σ' αὐτὰ πῶς εἰν' ἀλήθεια.
»Μὰ ἂν κλοξετάσητε, ἔχω καὶ Μανδραγόρα,
ὅπου σχεδὸν δὲν βρίσκετε εἰς σὲ καμμίαν χώρα.
»Συμφέρει εἰς τὸν ἔρωτα, συμφέρει εἰς τὸ πλοῦτος,
ἔχει ἐνέργειαις πολλαῖς, θαύματα κάμνει οὗτος.

(Εὐγάζει καὶ τῷ δείχνει τὸν Μανδραγόραν μίαν βίξαν τετορνευμένην, μὲ γένεια,
καὶ μουστάκια κατεσκευασμένα καὶ μὲ χάνδρινα μάτια ἔχωντας καὶ αἰδοῦα)

»Βλέπεις ἐτοῦτο φίλε μου, βλέπεις τὸ θαῦμα τοῦτο;
Εἶδες ποτέ σου, νὰ μὲ πῆς; ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τοῦτο;
»Ὅμως ἀκόμη νὰ σ' ἐπῶ, ἔχω ἓνα βοτάνι,
ταῖς στεῖραις ἐγκαστρώνει ταις, παιδιὰ εὐθὺς ταῖς κάνει,
»καὶ τὰ κορίττικα αὐτὰ σ' ἀγόργικα μεταβάλλει,
εἶναι παλκαροβότανο μ' ἐνέργειαν μεγάλην.
»Ξεύρω ἀκόμη, φίλε μου, καὶ λεκανομαντεία,
ποῦ βρίσκει κρυπτοὺς θησαυροὺς, ἀσῆμι καὶ φλωρία.
»Πιστεύω, λέγω τὸν ἐγὼ, πῶς λέγεις παραμύθια,
μὰ πῶς εὐρίσκεις θησαυροὺς, αὐτὸ δὲν εἶν' ἀλήθεια.

»Τὴν τέχνην ἂν τὴν ἔξυρες ν' αὐρῆς φλωρία κρυμμένα,
δὲν περπατοῦσες μὲ αὐτὰ βούχα τὰ ξεσχισμένα.
»Πήγαιν' ἄλλοῦ καὶ πούλησε τέτοιας ματζουκαῖς σου,
γιατὶ σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐταῖς ἢ προγκματειαῖς σου.
»Καὶ πῶς, μὲ λέγει, μὰς θαρρεῖς, φίλε μου ματζουκαῖδες,
γιατὶ μὲ βλέπεις καὶ φορῶ τέτολους πτωχοὺς ἀμπάδες;
»Εἶναι καὶ ἄλλοι σὰν ἐμὲ πολλοὶ μὲ τὰ τζακσῆργια,
ὅπου βαστοῦν στὸ χέρι τοὺς ὀμπρέλλαις, μυγιαστήρια.
»Ἰξεύρω, λέγω τοῦ ἐγὼ, πολλοὶ ἐν ἀληθείᾳ,
πῶς εἶναι δοκησίσοφοι μὲ πλάνης φαντασίαι.
»Ἐγ' ὅμως, δοκησίσοφε, ἐν τοῦτο μόνον οἶδα,
ὅτι οὐδὲν ἐπίστασαι, καὶ ἄλλο οὐδὲν οὐκ οἶδα.
»Καὶ στὴν δουλειάν σου πήγαινε ἐσὺ, ὅπου ὀρίσεις,
τὴν δοκησιοφίαν σου διὰ νὰ τὴν πωλήσης.

»Φεύγ' ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἀπερνῶ μπροστὰ σ' ἓνα σπητάκι
καὶ βλέπ' ἓνα σεβάσιμον φρόνιμον γεροντάκι.
Ποῦ διάβαζε μὲ προσοχὴν ἓνα χρυσὸ χαρτάκι
καὶ ἐκράτει εἰς τὰ χέρια τοῦ καὶ ἓνα βετζετάκι.
»Βλέπεις, παιδί μου λέγει μου, ἔχω ὀγδόντα χρόνους
ὅπου στὸν κόσμον ἔζησα μὲ βάσανα καὶ πόνους.
»τὸ ὅλον ὅπου ἔμειθα αὐτ' εἶναι ἡ βετζετα,
ἄλλα δὲν ξέρω νὰ σὲ πῶ περίφανα σεκρέτα.
»Δὲν εἶμαι δοκησίσοφος ὡσὰν τὸν γείτονά μου
νὰ λέγω πῶς τὰ ἔμαθα ὅλα μὲ τὰ σωστά μου.
»Ἄν ἀγαπᾷς λοιπὸν αὐτὴν ἔπαρε τὴν βετζετα
καὶ ὅσα γράφει γιατρικὰ ὅλα ἐτοίμασέ τα,
»κάμε τὰ καταπότια τὰ πάθη σου νὰ γιάνης,
πλὴν πρόσχε ὅσον μπορεῖς; καὶ βέγολα νὰ κάνης.
»Εὐθὺς ἔτρεξα καὶ ἔπικτα ἐκείνην τὴν βετζετα
καὶ βλέπω καὶ εἶχε θαυμάσια πολύτιμα σεκρέτα.

(ἀκολουθεῖ)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ (ΞΟΔΙΑ) ΘΗΡΑΣ

Ἐκ τῆς συλλογῆς Κ. Πεταλά.

- 1 ὦ χάρε, κλέφτη, ἄπονε, μὲ τὸ σπαθὶ γυρίζεις,
Τὴ μάνα ἀπὸ τὸ παιδί ἔρχεσαι καὶ χωρίζεις.
- 2 ὦ χάρε, κλέφτη κι' ἄπονε, ἔντα καταλαβαίνεις
Ἡ μάνα κάνει τὸ παιδί καὶ σὺ νὰ τσῆ τὸ παῖδης.
- 3 ὦ χάρε, καὶ τί τό ἄρεφες τοῦτο τὸ παλληκάρι,
Κι' ἔπειτα τὸ μετάνοιωσες κι' ἤρθες νὰ τσῆ τὸ πάρος;
- 4 ὦ Παναγιᾶ τοῦ Μισηριῦ καὶ σὺ Σταυρὲ τσῆ Πάλης
Καὶ γιάντα δὲν τσῆ χάριτες ἀκόμη δέκα χρόνοι;
- 5 ὦ Παναγιᾶ κι' ἔντὸς ἴσως σὲ τοῦτο δὲ τὸ σπίτι,
Καὶ ἤριξ' ὅλη τὴν ὀργὴν κι' ἠπόμεινε ἡ λύπη;
- 6 Καὶ δὲ φουρτοῦνα φοβερὴ καὶ συφορὰ μεγάλη,
Ἴντα θωροῦ τὰ μάθια μου κι' ὁ νοῦς μου δὲν τὸ βάζει;
- 7 Ποῦ πᾶς, κολόνικ τοῦ λουτροῦ καὶ μάρμαρο τσῆ βρύσης;
Ποῦ πᾶς, ἀγγελικὸ κορμί, στὸν Ἄδην ν' ἀποσώσης;
- 8 Ποῦ πᾶς, κκμπάνα Φράγκικη, Ῥωμαϊκά νὰ σημάνης,
Μαλαματένιέ μου σταυρὲ, ἴστων Ἄδην νὰ σκουριάσης.
- 9 Σημαίνου ἴστων Ἀνατολὴ, σημαίνου καὶ ἴστων Δύσι,
Σημαίνουν ὅλα τὰ χωρὶά γιὰ σένα, κυπαρίτσι.
- 10 Ἡ κλειδίωσ' ἡ Ἀνατολὴ κι' ἠάνοιξε ἡ Δύσι,
Ἴστω Ῥηνοδίκη τὴν αὐλὴν πέφτει μεγάλη θλιψί.
- 11 Ἄ δὲν ἀστράφη, δὲ βροντᾶ, κι' ἄ δὲ βροντᾶ, δὲ βρέχει,
Κι' ἄ δὲν τὴν κλάψουν οἱ δίκαι, οἱ ξένοι πῶς θὰ κλαῖσι;
- 12 Θωρῶ κι' ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, θωρῶ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη,
Μηδὲ ὁ ἥλιος φαίνεται, μήτε καὶ τὸ φεγγάρι.
- 13 Θωρεῖς ἀτοῦ ποῦ θενὰ πᾶς, ἄλλοτε μὴ γυρέψης,
Μόναχα τὸ Μανόλη μου γιὰ νὰ σὲ ἴμορφοθέξῃ.
- 14 Νὰ ἴχα μελάνι καὶ χαρτί, νᾶχα καὶ καλαμάρι,
Νὰ γράψω ποῦ πολλαγαπῶ ἕναν καλὸ χαμπάρι,
Σήμερ' ἀρρεβωνιάζουσε τὸ πρῶτόν του καμάρι.
- 15 Σήμερο ἄσπρος οὐρανὸς, σήμερο ἄσπρη ἴμερα,
Σήμερα ξεχωρίζεται ὁ νεῖος τὴν περιστέρα.
- 16 Κλειδώσετε τὰ σπιθιὰν τση καὶ δὲς τση τὰ κλειδιὰν τση,
Σήμερ ποῦ χωρίζεται ἡ μάνα τὰ παιδιὰν τση.

- 17 ὦ πόρταις καὶ παράθυρα, σήμερο νὰ σπαττῆτε,
Ποῦ φεύγει ὁ πρῶτός μου γυιὸς νὰ τονὲ λυπηθῆτε.
- 18 Μὰ σὰ θενὰ ῥθ' ὁ Γιάννης μου, θενὰ ῥθῃ κι' ὁ Μανόλης
Ἔλα καὶ σὺ, μπρὲ Γαμπάρη, νὰ κάμετε συριάνι,
Νὰ σὰς ἐγκράζ' ἡ μάνα σας, νὰ σὰς ἐκαμαρώνη.
- 19 Μαῦρο ἀνέφι ἴμπρόδωλε ἀπὸ μεριὰ στὴν Κρήτη,
Ἄστροπελέκι ἤφερε (ἢ ἤπεσε) εἰς τοῦ Νταγκρῆ τὸ σπίτι.
- 20 Ἐναν καρὰβ' ἴμπρόδωλε ἀπὸ μεριὰ στὴ Νιάδα,
Ὁ ἀδερφός μου ἤπεψε ἕναν κλαδάκι βᾶγια,
Γιατὶ ἤξεχωρίσετε, παιδάκι μου, γιὰ πάντα.
Ἡ πάντα ἢ προσωρινὰ, σ' ἐμὲ τὸ ἴδιο εἶνε,
Ἄφοῦ θὰ σ' ἀποχωριστῶ, μυριστικέ μου κρίνε.
- 21 Τὰ κόλλυβ' ἢ ἡ μάνα σου, κι' ἡ ψίχαις ἀδερφή σου,
Κι' ἡ ἀποδέλοιπη στολὴ ἢ ἡ ἀγαπητικὴ σου.
- 22 Σὰ θενὰ πᾶς ἴστων κάτω γῆς, νὰ κάμετε μιὰ ντέντα,
Κι' ἔπαρε καὶ τσῆ τρεῖς μου γυιοὶ νὰ κάμετε κουβέντα.
- 23 Γυιέ μου, ποῦ σ' ἀναιθρεύγαμε μάνα καὶ δὲ ἀδερφάδες.
Μὲ χρουστοπράσιναις φασκιαῖς, μὲ βελουδέσιναις πάναις.
Κι' ἄς ἤθελε τὸ ξέρουμε νὰ πέψουμε ἴστων Πόλι,
Νὰ μαρὲ φέρουν μαρμαρο νὰ κάμουμε μνημόρι.
- 24 Καὶ σὰ θὰ πᾶς ἴστων κάτω γῆς, στὸ μαυρισμένον Ἄδην,
Τότες καὶ σὺ, Μαρὶδῆ μου, σὺρε φωνὴ μεγάλη.
- 25 Γιὰ φέρτε τση τὸν ἄντραν τση, φέρτε καὶ τὰ παιδιὰν τση,
Καὶ τὸ Καλομοιράκιν τση νὰ πιάση τὰ βυζάν τση.
Γι' ἀμέτε νὰ τση φέρετε ὅλοι τσοὶ χωρκαῖδες,
Νὰ πᾶνε νὰ τση φέρουνε ὅλοι τσοὶ δεσποτᾶδες.
- 26 Γύριτε δὲ κι' ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ δὲ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη,
Νὰ συνχτοῦνε τὰ πικιδιὰ κι' ἀπομονὴ νὰ λάβης.
- 27 Μὰ κάνε, μάν' ἀπομονὴ καὶ κάνε τὸ σταυρό σου,
Κι' ἡ Παναγιᾶ θενὰ θωρῆ νὰ σβύνη τὸν καμὸ σου.
- 28 Μὰ κάνε, μάν' ἀπομονὴ καὶ σοῦ ζητῶ μιὰ χάρι,
Ὁ γυιός σου σὺν παντρεύγεται νὰ στείλῃς νὰ μὲ πάρης.
- 29 ὦ γυιέ μου, ὄντας ἠπνίουσου κι' ἠτράβας τὰ μαλλιά σου,
Τάχατες δὲν ἠγύρεψες τὴ μάνα σου κοντὰ σου;
Θάλασσα ὄντας τὸν ἔδερνε καὶ κῦμα ὄντας τοῦ χτύπας,
Μάνα γλυκερὰ ἠφώναζες κι' ἐκείνη δὲν ἠγροῖκα.
- 20 Καὶ σὰ σὲ καταιβίσουσε τρία σκαλιὰ στὸν Ἄδην,
θενὰ ἔρης τὸν ἀφέντη σου ἀντάμικ νὰ σὲ πάρη.
- 31 Νὰ ἴταν ἡ γῆς μπαμπακωτὴ κι' ὁ καναπὲς στρωμένος,
Νὰ βάλουν τὸ κορμάκι σου τ' ἀδικοσκοτωμένο!

- 32 Καὶ σὰ θᾶ σὲ σηκώσουνε τέσσαρα πικληκάρια,
Τότες, τριανταφυλλένιά μου, δέρονος μὲ τὰ λιθάρια.
- 33 Καὶ σὰ θενά σου δώκουνε τὰ κόλλυβά μου, φᾶ'τα,
Καὶ 'πέ γιῶ μακαρίσ' τονε τὸ νεῖδ' ὁποῦ μὲ 'γάπα.
- 34 Καὶ σὰ σὲ καταθάτουνε τρεῖς σκαλιὰ 'στὸν Ἄδῃ,
Βλέπου σε νὰ μὴν ξεσπαστῆς καὶ ἄλλος θὰ σὲ πιάσῃ.
- 35 Σήκωσε τὸ κεφάλι σου ἀπὸ τὸ μαζοῦλαρι,
Καὶ δὸς μὰς μιὰν παρηγοριὰ κι' ἀπέκειο, πέσε πάλι.
- 36 Καὶ σὰ σὲ κατακιθάζουνε τὰ τρεῖς καλα 'στὸν Ἄδῃ,
Μάθιά μου, μὴν παραπαρθῆς, γιὰτι θενά 'βρης κι' ἄλλα.
Θενά 'βρης νερούς, θενά 'βρης νεκίς, θενά 'βρης παλληκάρια,
Θενά 'βρης 'κείνον π' ἀγαπᾷς 'ποῦ 'τανε μέσ' τὰ χάδια.
- 37 Μαμμουνία, ψοφομάμουνα, μὴ φᾶτε μαῦρα μάθια,
Μὴ φᾶτ' ἀχειλι κόκκινο καὶ μάουλα δροσάτα.
- 38 Γιὰ μὴνυτέ μου, μάθιά μου, πῶς σου φανῆα' ὁ νάδης,
Τ' ἀχαμηλὸ προσκέφαλα καὶ τ' ἄστρωτο κρεβδάτι;

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ*

1. Τὰ ξύλα δὲν πρέπει νὰ τίθενται εἰς τὴν παρεστίαν (κάμινον) πρὸς καύσιν φερομένου τοῦ πρὸς τὴν βίζαν μέρους πρὸς τὰ ἔξω, τοῦ δὲ ἀντιθέτου τῆς βίζης πρὸς τὰ ἐντός. Τοῦτο δὲ διότι καὶ ἀπρεπὲς εἶνε καὶ τὰ ἐπίτοκα ζῶα τῆς οἰκίας καὶ αὐτὴ ἢ γυνή, γεννώσι τὰ νεογνὰ ἀντιθέτως, ἐξερχομένων πρῶτον τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐκ τῆς πυέλου, ὅπερ εἶνε λίαν ἐπικίνδυνον σύμπτωμα τοῦ τακετοῦ.

2. Ἐὰν ὁ νεκρὸς ἀποθανόντος τινός, ἐνῶ φέρεται πρὸς ταφὴν ἔχει τὸν ἕνα ἢ καὶ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, πιστεύουσι ὅτι ἐκ τῆς συγγενείας (ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος) θέλει τὸν ἀκολουθήσῃ τις εἰς τὸν τάφον μετ' ὀλίγον. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τοιοῦτου ἀτόπου, καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν βλεφάρων πρὸς τῆς ἐκφορᾶς τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ τῆς ἔλξεως τῶν μεγάλων δακτύλων τῶν ποδῶν ἐνῶ εἰσέτι ὁ νεκρὸς εἶνε νωπὸς (ζεστός) καὶ διὰ τῆς ἐπικολλήσεως τῶν βλεφάρων διὰ κηροῦ.

3. Ὅταν ἡ θρασόμυγξα (χρυσόμυια ἐκ τῆς τάξεως τῶν διπτέρων) πλησιασῇ ἐκτάκτως τινὰ καὶ βομβεῖ περὶ αὐτὸν προαναγγέλει ὅτι οὗτος θέλει δειπνήσῃ ἢ γευθῆ κρέας. Ἄλογομυγξα δὲ (μυῖα πικράτιος τῶν ἵππων, ἡμίονων καὶ ὄνων, παχύδερμος ἐκ τοῦ γένους τῶν οἰστῶν) καθεσθεῖται ἐπὶ τινος, συλλαμβάνεται καὶ δένεται εἰς τὴν γωνίαν τοῦ χειρομάκτρου μέχρις οὗ ἔλθῃ ἢ εἰδησις τὴν ὁποῖαν προαναγγέλλει καὶ ἂν μὲν αὕτη

* (Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Γ. Κ. Ζωγραφάκη).

εἶνε εὐχρηστος ἐλευθεροῦται, ἂν δὲ δυσάρεστος καὶ λυπηρὰ φονεύεται.

4. Πιστεύεται ὅτι εἰς τὴν νῆσον ἐντὸς τῆς γῆς κέρυπται μέγας τις θησαυρὸς ὀνομαζόμενος κατ' ἐξοχὴν ατῆς Κρήτης τὸ λογάρι, τὴν ὁποῖον οἱ Φράγγοι ἔχουσι σημασιωμένον εἰς τὰ βιβλία των. Ἐν ὅσῳ οὗτος μένει ἄγνωστος, ἡ νῆτος ὑποφέρει ἀπὸ δυστυχίαν, θέλει πλουτήσῃ δὲ εὐθὺς ἅμα ἀνακαλυφθῆ. Κατὰ τὰς παραδόσεις ὁ ἀνακαλύψων αὐτὸν θὰ εἶνε «χῆρ' ἰς γυλις, χοιροβοσκός», ὁ δὲ θησαυρὸς κέρυπται «ἀνάμεστο Λάκμοντας καὶ Χάσκοντας» αἵτινες εἶναι τοποθεσίαι πλησίον τοῦ χωρίου Μοναστηράκι (τῆς Ἱερυπέτρου) ὀνομαζόμεναι Λαμιὰ (Λαμία) καὶ Χὰς (Χάος, Χαυχας).

5. Τὰ κρομυδόφυλλα (φλοιοὶ τῶν κρομύων) δὲν πρέπει νὰ καίωνται, διότι οἱ λαγῶοι περὶάουσι τὰ σπαρτὰ, κατατρώγοντες αὐτὰ ἐν ᾧ φυτόν κούουσι. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν καίουσι καὶ ἄλλα τινὰ φυτὰ, ὅπως τὸν ἀκρέβατον (εἶδος ἀσπαλάθου), διότι οἱ βόες πατοῦντες αὐτὸν ἐβλάπτουτο τοὺς πόδας διὰ τῶν τρομερῶν ἀκνῶν του. Δὲν καίουσι καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ ὅσα ἤθελον εὐεργετηθῆ, μετχειριζόμενοι αὐτὰ ὡς φάρμακα ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν των, ὅπερ πολλάκις ἐπικυροῦσι διὰ συνθήκης ὑποσχομένοι νὰ μὴ κλύσωσιν αὐτὰ ἐὰν ἤθελον τοῖς ἀποβῆ τελεσφόρα καὶ ὠφέλιμα· τοιοῦτον εἶνε τὸ βηγιούκλημα (ἀγιόκλημα *Ionicera Etrusca*), τὸ ὁποῖον συχνάκις μεταχειρίζονται ὡς θεραπευτικὸν ποτόν, κόπτοντες αὐτὸ ἐνῶ ἐπιλέγουσι τὸ ἄγιον σύμβολον τῆς πίστεως (τὸ Μεγάλο Πατερημῶν) τρεῖς ἢ ἐννέα φορές. Εἶνε δὲ καὶ ἄλλα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκ παραδόσεως προσφέρουσι τὸ σέβας τοῦτο· τοιαῦτα εἶνε ἡ Ἀύσουμυλιά (*Euphorbia dendroides* Lin), τὰ καλάμια, καὶ ἄλλα.

6. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ κυνηγίου καὶ τῆς ἀγρῆς τῶν ἰχθύων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκείνου ὅστις ἤθελεν ἰδῆ πρῶτος τὸν κυνηγὸν ἢ τὸν ἀλιεὶ ἀξερχόμενον ἐκ τῆς οἰκίας του πρὸς ἀγρὰν ὡς ἐκ τούτου οἱ ἄνθρωποι διακροῦνται εἰς τοὺς ἔχοντας καλὸ μάτι, οἵτινες λέγονται καὶ γουρλήδες καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας κακὸ μάτι οἵτινες λέγονται καὶ γρουσοῦζιδες. Δύναται δὲ ὁ κυνηγὸς νὰ ἀποτρέψῃ τὸ κακὸν τοῦτο βλέμμα ἐὰν βλέπων τὸν κακὸφθαλμον ἀντιτείνει κατ' αὐτοῦ σπάκελλον, ἢ δυσφημιστικὴν τινὰ λέξιν. Ἡ πρόληψις αὕτη ἐπικρατεῖ καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

7. Ἡ νύξ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ θεᾶς τινός ἧτις ἔχει τὰς ὥρας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της, τιμωροῦσα καὶ ἐκφοβίζουσα ἐκείνους τοὺς ὁποῖους ἤθελε καταλάβει ἐργαζόμενος παρακαίρω ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐμφανίζεται πρὸ πάντων κατὰ τὴν νύκτα τῆς Πέμπτης, διὸ ἔχει καὶ τὸ ὄνομα Πεφταργὰ (=πέμπτη βράδυ). Παρίσταται γὰρ ἡ ὑπερμεγέθης, ἔχουσα ὀδόντας σπιθαμιαίους καὶ στρέφουσα ἄτρακτον. Συνήθως ἐμφανίζεται εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες τὴν πέμπτην τὸ ἑσπέρας κλώθουσι πολὺ ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ προαναγγέλλει τὴν ἀριζίντης διὰ τοῦ ἀτράκτου της, ὅπερ κρεμᾷ ἐκ τοῦ φεγγίτου (ἀνηφορὰ), ὅστις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ δώματος διὰ τοῦτο αἰ εἰς τοῖ-

αύτας ἐσπερίδας ἐργαζόμεναι ἐφεῦρον καταλλήλως τὸ ἀκόλουθον ἀστειὸν παιημάτιον.

Ἔλα νὰ πὰ νὰ θέσωμε
νὰ πὰ νὰ κοιμηθοῦμε,
μὴν ἔρθ' ὁ νυχτοπάρωρας
κ' ἢ νυχτοπαρωρίνα,
νὰ δαίρη σένα μὲ τ' ἀσκι
κ' ἐμὲ μὲ τὴ γκοπάννα...
Καλαὶς ἦσανε κ' ἐμένα μὲ τ' ἀσκι,
μὰ καὶ σὲ μὲ τὴ γκοπάννα!

ΕΚΘΕΣΙΣ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΕΩΝ

Πρὸς τὸ τμήμα τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσῶ.

Ἡ ἐπιτῆς ἐκθέσεως ἀνθῶν καὶ φυτῶν ἐπιτροπὴ ὑποβάλλουσα σημείωσιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ πίνακα τῶν κατ' αὐτὴν ἐκθετῶν καὶ ἐκθεμάτων ἀπαραίτητον νομίζει νὰ προσθέσῃ ὀλίγα τινὰ σχετικὰ.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἄμα τῇ συστάσει αὐτῆς ἤτοι ἀπὸ τῶν τελευταίων μηνῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους, κύριον μέλημα αὐτῆς ἔσχε νὰ καταστήσῃ τὴν ἐκθέσιν εὐρυτέραν καὶ γενικωτέραν τῆς πρώτης. Πρὸς τοῦτο διώρισε μὲν ἀντιπροσώπους ἐκ μελῶν ἀντεπιστελλόντων τοῦ συλλόγου, ἐν πλείστοις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος, ἵνα φροντίσωσι περὶ συλλογῆς ἐκθεμάτων, ἀπέστειλε δὲ καὶ προσκλήσεις ἰδιαιτέρως εἰς ἑκατοντάδα ὄλην κηπουρῶν, ἀνθοκόμων καὶ φιλανθῶν.

Ἄλλ' αἱ ἐνέργειαι αὗται μεθ' ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν τῶν κατὰ τόπους ἀντιπροσώπων, πρὸς οὓς ἡ ἐπιτροπὴ πλείστας ὀφείλει χάριτας ἀπέβησαν ἄκαρποι· καθ' ὅσον ἐκτὸς τῶν Πατρῶν, αἵτινες ἀντεπροσωπεύθησαν δι' ἐνὸς ἐκθέτου, οὐδαμῶς ἄλλη πόλις τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλέ τι ἀξίον ἢ ἀνάξιον λόγου εἰς τὴν Ἐκθεσιν.

Ἐκ δὲ τῶν κληθέντων ἰδιαιτέρως οἱ πλείστοι ἀπέσχον, ὀλίγοι δὲ διὰ τῆς προθύμου αὐτῶν συμμετοχῆς συνετέλεσαν ὄντως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐκθέσεως.

Ὅταν δὲ ὁ χρόνος τῆς Ἐκθέσεως ἐπλησίαζεν, ἡ ἐπιτροπὴ μὴ ἀρκεθεῖσα εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας, προσέβη καὶ εἰς ἄλλας δραστηριώτερας καὶ περιελοῦσα τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν διὰ ζώσης ἀνέπτυξε πρὸς πάντα κηπουρῶν καὶ ἀνθοκόμων καὶ κερκμοποῖδων τὸν σκοπὸν τῆς ἐκθέσεως καὶ τὸ ὀφελίμον αὐτῆς καὶ παρεκίνει πρὸς συμμετοχὴν. Ἀλλ' αἱ μὲν ξηρῶς ἤρνοῦντο δυσφοροῦντες καὶ διότι ἐπὶ μικρῶν ἀπεσπάζθησαν τῆς ἐργα-

σίας τῶν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, οἱ δ' ἐντρομοὶ ὀπισθοχώρουν πρὸ τοῦ τεύχους τοῦ περιέχοντος ἐντυπον τὸν κανονισμὸν τῆς Ἐκθέσεως, ὅπερ προσέφερον αὐτοῖς ἡ ἐπιτροπὴ, νομίζοντες ὅτι περὶ νέου τινὸς φόρου πρόκειται ἢ περὶ συγκλήσεως ἐφέδρων καὶ στράτευσίμων. Τινὲς δ' ἐδέχθησαν πρόθυμοι καὶ ὑπεσχέθησαν μετὰ πάσης θετικότητος ὅτι θὰ προσκομίσωσι καὶ πλείστα προϊόντα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκθέσεως... οὐδεὶς ἐτήρησε τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν.

Οὕτως ἡ φετεινὴ ἔκθεσις ἀπέμεινε ὡς ἡ περυσινὴ στενὴ καὶ περιορισμένη, καὶ ὑπερτέροι μὲν ἐκείνης κατὰ τι, ἀλλ' οὐχὶ τοιαύτη, οἷον θὰ ἐπεθύμουν οἱ διοργανοῦντες αὐτήν.

Φαίνεται δὲ ὅτι οὐχὶ τὸ μικρὸν τοῦ χρόνου διάστημα, ὡς πέρυσιν, διότι φέτος ὑπῆρχον μῆνες ὅλοι ἐξ πρὸς παρασκευὴν, ἐμποδίζει τῆς ἐκθέσεως ταύτης τὴν πληρυστέραν καὶ γενικωτέραν ἐπιτυχίαν, ἀλλ' αἰτίαι ἄλλαι, εἴτε τὸ ἀκατάλληλον τῆς ὥρας καθ' ἣν τελεῖται, εἴτε ὁ στενὸς κύκλος τῶν ἐκθεμάτων ἅτινα περιελάμβανεν, εἴτε κυρίως τὸ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐννόησεν ἔτι ἀρκούντως τῶν τοιούτων ἐκθέσεων τὸ κοινωφελές.

Ὅθεν ἡ ἐπιτροπὴ φρονεῖ ὅτι τὸ τμήμα κελῶς θὰ πράξῃ ἂν μὴ προκηρῶξῃ ἀπὸ τοῦδεγ'. Ἐκθεσιν ἀνθῶν καὶ φυτῶν, ἀλλ' ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ μελῶν ἰδικῶν καὶ πεπειραμένων τὴν μελέτην τῆς ἐκθέσεως καὶ τὴν τροποποίησιν αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι, οὕτως ὥστε νὰ κατασταθῇ ἀνταξίαι καὶ τῶν κόπων καὶ τῶν δαπανῶν, αἵτινες καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς τοῦτο.

Ἀθήνησι τῇ 20 Μαΐου 1884

Ἡ ἐπιτροπὴ
I. I. Σκυλίτσας
Γ. Δουρούτης
N. Μπαλάνος
K. Κουτσαλέξης
Γεώργιος Δροσίνης

ΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΔΙΚΩΝ

Ἀναλαβόντες τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν ἐντολήν, ὅπως κρίνωμεν τὰ εἰς τὴν Β'. ἐκθεσιν τῶν φυτῶν καὶ ἀνθῶν ἀποσταλέντα ἀντικείμενα καὶ ἀπονείμωμεν ἐκάστῳ αὐτῶν τὰ ὑπ' ὕμῶν ὀρισθέντα ἀθλα ὑποβάλλομεν ὑμῖν τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀπόφασιν ἔχουσαν ὡς ἐξῆς.

Τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 5 συλλογὴν φυτῶν κρίνομεν ἀξίαν τοῦ ἀνώτατου διπλώματος τιμῆς, ὡς περιέχουσιν πλείστα πρωτοφανῆ καὶ σπάνια εἰς τὴν Ἑλλάδα φυτὰ, καὶ ταῦτα ἐπιστημονικῶς κατανομασθέντα. Συγχρόνως δ' ἐπαινοῦμεν τὴν ἐπιτυχὴν ιδέαν τῆς εἰσαγωγῆς ἀγρίων ἑλληνικῶν φυτῶν ἅτινα τὸ πλούσιον αὐτῶν φύλλωμα καθιστᾷ κατάλληλα ὡς διακοσμητικά, οἷον ἡ *Saivia Argentea* κτλ. Τὰς ὑπ' ἀριθμοὺς 50 καὶ 35 συλλογὰς

κρίνομεν αξίας τοῦ αὐτοῦ βραβείου Α'. τάξεως. Τὴν μὲν πρώτην ὡς περιλαμβάνουσιν πολλὰ διακοσμητικὰ φυτὰ διὰ τὸ φύλλωμά των καθὼς καὶ Νανώδη ὀπωροφόρα, τὴν δὲ δευτέραν διὰ τοὺς μεγάλους καὶ ὠραιότητας πανθάνους, ἰδίᾳ ὅμως διὰ τὴν λαμπροτάτην *Agaucaria* καὶ τὴν πλουσιωτάτην ἀνθητικὴν *Βουζινιδίαν*.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 38 συλλογὴν ἀπονέμομεν βραβεῖον *δευτέρας τάξεως* διὰ τὸ σπάνιον φυτὸν *Lagania*, τὰς Ἀμαρυλλίδας καὶ τὴν πλατύφυλλον πετέριδα.

Τὸ χρηματικὸν ἄθλον τῶν 200 δραχμῶν ἀπονέμομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 49 συλλογὴν, ἧς ὁ ἐκθέτης φαίνεται κυρίως ἐπιτυχάνων εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν πετιδῶν καὶ τῶν Καμελιῶν ὧν πολλὰ εἶδη ἀνθισμένα ἔτι ἐξέθηκε.

Τὸ δὲ τῶν 100 δραχμῶν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 11 διὰ τὰ πολυπληθῆ ἀνθισμένα φυτὰ *Cineraria*. Συγχρόνως δ' ἐπαινοῦμεν τὴν ἐν γένει λαμπρὰν διατήρησιν καὶ τὸν κόσμον τῶν ἐκτεθέντων.

Ἄθλον δραχμῶν 50 ἀπονέμομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 1 Συλλογὴν διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐκτεθέντων φυτῶν, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸν ἐκθέτην.

Ἄθλον 25 δραχμῶν ἀπονέμομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 29 ἐκτεθεῖσαν ἀπκληπιάδα μήκους πέντε μέτρων.

Ἐπαινοῦμεν τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 13 συλλογὴν *Troaeolum*, (Καπουκίνων) τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 10 διὰ τὰς ῥόδους καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 8 διὰ τὰς ἀνθισμένας καὶ μεγάλας βιγονίας.

Ἐκ τῶν συλλογῶν τῶν κεκομμένων ἀνθῶν τὴν μὲν ὑπ' ἀριθμὸν 49 κρίνομεν ἀξίαν βραβείου Α'. τάξεως διὰ τὴν πληθὺν καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ἐκτεθέντων ῥόδων ἅτινα ἀνῆκον εἰς πλείους τῶν 50 παραλλαγῶν τὴν δὲ ὑπ' ἀριθμὸν 59 βραβείου Β'. τάξεως ὡς ὑστεροῦσαν τῆς προηγουμένης κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παραλλαγῶν τῶν ῥόδων. Ἐπαινοῦμεν τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 43 συλλογὴν 15 εἰδῶν τριχρόων ἕων τὰς ὑπ' ἀριθμὸν 48 καὶ 35 συλλογὰς ῥόδων.

Τὸ βραβεῖον ἀνθοδετικῆς Α'. τάξεως ἀπονέμομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 50 ἀνθοδέσμην διὰ τὴν εὐφυᾶ διάταξιν ταύτης καὶ τὸ εὐκοσμον τοῦ συνόλου, β'. δὲ τάξεως εἰς τὰς ὑπ' ἀριθμ. 42 ἀνθοδέσμας ἐν αἷς πολλὰ καὶ ὠραῖα ῥόδα περιέχοντο, ἧ ἐν γένει ὅμως μετακρύβις στερεῖται κομψότητος.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 40 χρηματικὸν ἄθλον δρ. 50 πρὸς ἐνθάρρυνσιν.

Ἐκ τῶν συλλογῶν τῶν ξηρῶν ἀνθῶν βραβεύομεν δι' ἄθλου 25 δραχμῶν τὴν ὑπ' ἀρ. 30 συγχειμένην ἐκ καλύκων τοῦ ἀστεροειδοῦς ἀγρίου τριφυλλίου καὶ ἄλλων ἀγρίων φυτῶν κατεσκευασμένων εἰς σταυρόν.

Ἐπαινοῦμεν δὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 24 καὶ τὴν ὑπὸ ἀνωμόμου ἐκτεθεῖσαν συλλογὴν 250 εἰδῶν ξηρῶν ἀνθῶν τῆς Ἀττικῆς.

Ἄθλον χρηματικὸν 100 δραχμῶν ἀπονέμομεν εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 50 ἐκτεθέντα χαμαικέρατα καὶ τοὺς ἀσπαράγους. Ἐπαινοῦμεν δὲ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 5 ἐκτεθέντα χαμαικέρατα.

Ἄθλον χρηματικὸν 25 δραχμῶν καὶ βραβεῖον Β'. τάξεως ἀπονέμομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 36 ἔκθεσιν ἐντοπίων λαχανικῶν. Καὶ ἰσοτίμον ἄθλον εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθμ. 58 ἀσπαράγους, καὶ ἔπαινον εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 44 λεμόνια καὶ εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 52 ἐκθέτην διὰ τὴν εἰσπαγωγὴν καλῶν ποιότητων ὀπωρῶν.

Εἰς δὲ τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 7 ἄπικ ἀνήκοντα εἰς μίαν τῶν εὐχυμοτέρων παραλλαγῶν ἀπονέμομεν βραβεῖον Α'. τάξεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 23 Ἀπριλίου 1884.

Οἱ Ἑλληνοῦχοι
Θ. Χελιδράκης
Η. Γεννάδιος
Ν. Χ. Ἀποστολίδης.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Μάιος 1884.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Εἰς δύο συνήλθε τακτικὰς συνεδρίας ὁ Σύλλογος τὸν λήξαντα μῆνα.

Τὴν 26 τοῦ μηνὸς ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν παρόντος τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας μετὰ τῶν οἰκείων τμηματάρχων καὶ ἄλλων φιλομούσων. Ὁ ἐκ παιδῶν τῆς σχολῆς ἄρτι συστάς μουσικὸς θίσκος τοῦ Ὠδείου ἐπαιάνισε διάφορα τεμάχια, μεθ' ὃ ὁ ἔφορος τῆς Σχολῆς κ. Κ. Βάμβας ὠμίλησε περὶ τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος γενομένων ἐν τῇ σχολῇ προόδων. Μαθηταὶ καθ' ἕνα τὸ ἔτος ἐνεγράφησαν 647 ἦτοι 62 πλειότεροι τῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν δὲ τῷ ταμειωτηρίῳ τῆς σχολῆς παρουσιάσθησαν 312 καταθέται, οἵτινες κατέθεσαν δρ. 2,231,35 ἐξ ὧν ἀπεδόθησαν δρ. 863 καὶ ἀπομένους δρ. 1368. 35.

Τὴν 19 Μαΐου τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἐώρτασαν διὰ κοινοῦ συμποσίου ἐν νέῳ Φαλήρῳ τὴν ἐπέτειον τῆς συστάσεως τοῦ σωματείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπιτίμου τοῦ Συλλόγου προέδρου κ. Κ. Παπαρηγοπούλου.

Προτάσει τοῦ κ. Ἰω. Τυπάλδου ἐγένετο δεκτὴ ὅπως ἡ ἐπὶ τῶν φυλακῶν ἐπιτροπὴ τοῦ Συλλόγου ἀνκλάβῃ τὴν φροντίδα τῶν ἀποφυλακισομένων.

Γενομένων τῶν ἀρχαιοεσιῶν τοῦ Συλλόγου διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου ἀρχόμενον κ'. ἔτους τοῦ Συλλόγου ἐξελέχθησαν ἐπίτιμος μὲν πρόεδρος ὁ κ. Κωνστ. Παπαρηγόπουλος, τακτικὸς πρόεδρος ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος, ἀντιπρόεδροι οἱ κκ. Ἰω. Βάμβας καὶ Α. Μικούλης.

γενικῶς γράμματεὺς δ' κ. Μιχ. Π. Λάμπρος, εἰδικοί γράμματεῖς οἱ κκ. Α. Α. Ράγκαβης καὶ Α. Κουρτίδης, ταμίαι δ' κ. Α. Βαρζέλης, διευθυντῆς τοῦ ἀναγνωστηρίου δ' κ. Π. Ι. Φέρμπος καὶ ἐπιμελητῆς τῆς βιβλιοθήκης δ' κ. Στ. Βάλβης.

Ἐφορος τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων παιδῶν ἐξελέχθη δ' κ' Ἐμμ. Δραγούμης κοσμητορὸς δ' οἱ κκ. Γ. Δουρούτης, Γ. Ζέζος, Γ. Κασδόνης, Θ. Μπαλτῆς, Κ. Κουτζαλέζης καὶ Ν. Κουρῆς.

Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν φυλακῶν ἐπιτροπῆς ἐξελέχθη δ' κ. Ἰω. Τυπάλδος ταμίαι δ' κ. Σπ. Κονοφάκος καὶ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Κ. Βάμβας, Γ. Ἀγγελόπουλος καὶ Δαμ. Βορρές.

Μέλη δὲ τέλος τῆς ἐλεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Δ. Κοκκίδης, Κ. Μπαλίλης καὶ Α. Καράλης.

Ἀπέβιασεν δ' **Πέτρος Ζάνος** ἐν Λαρίσση, μέλος ἐπίτιμον τοῦ Συλλόγου ἀπὸ τοῦ 1875 πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ ἐργασθεὶς καὶ πολλαχῶς αὐτὸν ὤφελῆσας.

Ἐξελέχθησαν μέλη τακτικῶν πάρεδρα τοῦ Συλλόγου οἱ κκ. Δ. Μ. Καλλιφρονᾶς, Σπ. Μηλιαράκης, Κ. Παλαμάς, Π. Θωμᾶς, Ν. Παπαδόπουλος, Δ. Μόστρας, Χρ. Χρηστίδης, Α. Κοντόσταυλος, Κ. Δαμιανός, Εὐστ. Π. Πίσσας, Ἡρ. Γεωργόπουλος, Π. Κοντογιάννης, Στ. Λεκάτης, ἐπίτιμον δ' κ. Βερνάρδος Ὁρνσταῖν, καὶ ἀντεπιστέλλοντα ἐν Πειραιεὶ δ' κ. Ἀγ. Μαλαμίδης καὶ ἐν Κερκύρᾳ δ' κ. Α. Βροκίνης.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Τμήμα Φυσιογνωστικόν. — Μία συνεκροτήθη συνεδρία τοῦ τμήματος. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην δ' κ. Α. Χρηστομάκος ὠμίλησε περὶ τῶν αἰτίων τοῦ σεισμοῦ τῆς 28 Ἰουλίου 1883 ἐν Καζαμίτσιολᾷ τῆς Ἰσχίας. Μετὰ γενικὴν περὶ τῶν σήμερον πρεσβευομένων σεισμικῶν θεωριῶν εἰσαγωγὴν καὶ παραλληλισμὸν τῶν σεισμῶν τῆς Παρνασσίδος, τῆς Χίου καὶ τῆς Ἐρυθραίας μετὰ τοῦ τῆς Ἰσχίας ἀνέπτυξε τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐχὶ εἰς νέαν τινὰ ἠφαιστείον ἐνεργεῖαν ὤφειλετο ἡ διατάραξις ἐκείνη τοῦ ἔδαφους, ἀλλ' εἰς τὴν βραδείαν καὶ ἐνδελεχῆ ἐκπλυτικὴν καὶ διαλυτικὴν δρᾶσιν τῶν πολλῶν ἐν Ἰσχίᾳ θερμῶν πηγῶν, δι' ὧν διεβρώθη τὸ ἔδαφος· ἡ δὲ εἰς τὴν σθεννομένην δραστηριότητα τοῦ ἄλλοτε ἐνεργοῦ ἠφαιστείου τῆς νήσου, τοῦ Ἐπομέου, ὀφειλομένη ἄλλοτε ἄλλη θερμότης, δι' ἧς θερμαίνονται αἱ μνησθεῖσαι θερμαὶ πηγαὶ, παροξυνθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐντεῦθεν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπὶ τόπου γενόμεναι παρατηρήσεις τοῦ κυρίου Χρηστομάκου ἐπὶ πηγῶν, θερμῶν ἄμμων, θειωνῶν καὶ θερμῶν ἀερίων, ὧν γέμει ἡ νῆσος, ἦτο ἡ προφανὴς αἰτία, ἡ ὠθήσασα τὸ σαθρὸν καὶ ὑπονεομευμένον ἔδαφος εἰς κατὰπτωσιν. Τούναντίον δ' ἀποδίδει τοὺς σεισμοὺς τῆς Χίου καὶ τοῦ Τζεσμέ, ὡς καὶ τὸν τοῦ 1870 ἐν Παρνασσίδι, εἰς

τὴν συρρίκνωσιν καὶ ἀδιαλείπτως προβαίνουσιν ψύξιν καὶ συστολὴν τῆς γῆινης σφαίρας. — Ἀνεκοίνωσε δὲ καὶ δύο ἀναλύσεις τοῦ ἐπὶ τῶν παρ' αὐτοῦ συλλεγέντων ὑδάτων τῶν ἰκματικῶν πηγῶν τῆς Santa Restituta καὶ Della Rita ἐν Ἰσχίᾳ.

Μετὰ ταῦτα ἀνεγνώσθη ἔκθεσις τοῦ κ. Ι. Χατζηδάκη, δι' ἧς ἐλέγχονται ὡς πλημμελεῖς αἱ σταλεῖται τῷ τμήματι ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Ἰωαννίδου φοιτητοῦ τῶν μαθηματικῶν νέαι λύσεις θεωρημάτων γεωμετρίας καὶ τοῦ αἰτήματος τοῦ Εὐκλείδου.

Ὁ κ. Δ. Κοκκίδης προέτεινεν ἐκ μέρους τῆς μετεωρολογικῆς ἐπιτροπῆς νὰ διακριθῶσιν οἱ μετεωρολογικοὶ σταθμοὶ εἰς τρεῖς κατηγορίας, α') εἰς σταθμοὺς διεθνεῖς, β') εἰς καθαρῶς μετεωρολογικοὺς καὶ γ') εἰς σταθμοὺς κλιματολογικοὺς ἐνθα θὰ γίνωνται πρόχειροι παρατηρήσεις. Ἀνήγγειλε δ' ὅτι προσεχῶς ἄρχεται ἡ δημοσίευσις μετεωρολογικοῦ δελτίου ἐν ᾧ θὰ δημοσιεύονται αἱ παρατηρήσεις τῶν σταθμῶν.

Ὁ κ. Ν. Χ. Ἀποστολίδης ἐπέδειξε μαλακόστρακον ἀλιευθὲν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Βώλου, καλούμενον Σκύλαρος, ἀνήκον εἰς τὸ γένος τῶν ἀστακῶν, δικφῆρον δ' ἐκείνων ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ αὐτοῦ κεραχίαι εἶναι πλατύταται. Τοιαῦτα μαλακόστρακα ἐν τῇ Μεσογείῳ εἶναι σπάνια, ἐνδιαίτωνται δὲ κυρίως ἐν τῷ εἰρηρικῷ Ὠκεανῷ.

Ὁ πρόεδρος τοῦ τμήματος κ. Γ. Καραμήτσας ὑπέβαλε τὸν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων σταλέντα ταχυδρομικὸν χάρτην καὶ ἐκήρυξε τὴν λήξιν τῶν συνεδριῶν.

Νομικὸν τμήμα καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. — Μίαν συνεκρότησε συνεδρίαν καθ' ἣν ἠκροάσατο τοῦ κ. Δημ. Βορρέ ἀναπτύξαντος τὰς ιδέας αὐτοῦ περὶ τοῦ ὀρκωτικοῦ συστήματος καὶ προτειναντος διαφόρους τροποποιήσεις εἰς τὸ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὑποβληθὲν ἐν τῇ βουλῇ νομοσχέδιον περὶ ἐνόρκων. Εἶτα δ' κ. Α. Παπαφράγκος ἀνέπτυξε τὰς ἐν τῷ νομοσχεδίῳ περιλαμβανομένας μεταρρυθμίσεις, ἀντικρούσας εἰς πολλὰ τὸν κ. Βορρέ, καὶ κατέληξε προτείνας ἵνα τὸ τμήμα δι' ἐπιτροπῆς τοῦ μελετήσῃ τὸ νομοσχέδιον καὶ ὑποβάλλῃ ἀρμοδίως καὶ τὰς ἰδίας γνώμας ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου. Τὸ τμήμα ἀπεδέξατο τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἐξελέξατο ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Α. Παπαφράγκου, Κ. Ν. Κωστή, Σ. Μπαλάνου, Δ. Βορρέ καὶ Α. Πικπαδιαμαντοπούλου εἰς ἣν ἀνέθηκε τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Τμήμα τῶν Καλῶν τεχνῶν. — Μίαν συνεκρότησε συνεδρίαν. Ὑπεβλήθησαν οἱ λογαριασμοὶ τῆς Ἐκθέσεως τῶν Φυτῶν καὶ Ἀνθῶν, συνεζητήθη δὲ τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐν τῷ προσεχεῖ ἔτει γενησομένης γ' ἐκθέσεως. Τὸ τμήμα ποθοῦν ὅπως αἱ ἐκθέσεις αὗται προσλάβωσι πρακτικώτερον χαρακτῆρα, συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Θ. Χέλδραχ, Π. Γενναδίου, Σπ. Μηλιαράκη, Ν. Ἀποστολίδου, Γ. Ζέζου καὶ Γ. Δουρούτη ἵνα

μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ ἐκφέρῃ γνώμην, ἀρχομένων κατὰ Σεπτέμβριον τῶν συνεδριάσεων τοῦ τμήματος. Ὁμοίως τὸ τμήμα ἐπιθυμοῦν ἵνα ἀπὸ τοῦ προτεχοῦς Σεπτεμβρίου ἀρξῶνται γιγνόμενα αἱ διὰ τὸν λαὸν συναυλικὴ κλασικῆς μουσικῆς ἐξελέξατο πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κ. Δ. Κοκκίδου, Ν. Ρῶν καὶ Α. Α. Ραγκαβῆ ἥτις θέλει συνεννοηθῆ μετὰ μουσοφίλων καὶ μουσικῶν ἐξ ἐπαγγέλματος διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐν τέλει ὁ πρόεδρος κ. Μ. Μελάς ἐκήρυξε τὴν λήξιν τῶν συνεδριῶν.

Τμήμα ἀρχαιολογικὸν καὶ φιλολογικόν. — Μίαν συνεκρότητες τὸ τμήμα συνεδρίων καθ' ἣν ὁ κ. Θεμ. Νικ. Φιλαδελφεὺς ἀνέγνω ἀνέκδοτον ἐπιγραφὴν τοῦ Κορκῆ πρὸς τὸν Βάμβην ἐν ἣ γίνεται μνεῖα σημαντικῆς λέξεως; ἐλλειπούσης; ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν λεξικῶν. Ὁ αὐτὸς ἀνέγνω ἐγκύκλιον τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ ς' τοῦ ἀπὸ Νεοκαισαρείας πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν περὶ τραχωμάτων καὶ ἐξήγησε τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης σημεινούσης τὴν πχρεχομένην προῖκα τῆ νύμφη.

Ὁ κ. Σταμάτιος Δ. Βάλβης ποιεῖται λόγον περὶ δύο στίχων τοῦ Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους τῶν ἐξῆς:

Οὐ γὰρ ποτ' οὐτ' ἂν ἐν πόλει νόμοι καλῶς
φέρουσιντ' ἂν, ἐνθα μὴ καθεστήκει δέος

(1073—1074), προτείνει δὲ ὅτι ὁ δεῦτερος στίχος ὀφείλει νὰ γραφῆ ὡδε:
φρουροῖντ' ἂν ἐνθα κτλ.

Ὁ κ. Ἰάκ. Χ. Δραγατσης ποιεῖται λόγον διεξοδικὸν περὶ τῶν ἐν Πειραιεὶ τελευταίως γενομένων ἀνοσκαφῶν καὶ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἀρχαιοτήτων κατὰ τὰ θεμέλια τοῦ αὐτόθι θεάτρου.

Ὁ αὐτὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν νέων ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου Πειραιῶς, κεφαλῆς ὠριοτάτης ἡμιτελοῦς παριστάσης Ποσειδῶνα καὶ ὕδρας μαρμαρινῆς μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως καὶ ἐπιγραφῆς ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ. Ἔτι δὲ καὶ περὶ ἀρχαιωτάτης ἐπιγραφῆς ἀνευρεθείσης εἰς τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας Κονταράτου καὶ λίθου πωρώδους περιέργου σχήματος ὅστις ἐξηγήθη ὑπὸ τοῦ κ. Δαῖρπελδ ὡς χειρόμυλος.

Ὁ κύριος Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος ὁμιλεῖ περὶ τινος χαλκοῦ νομίσματος τῆς Λακεδαιμόνος ἐν ᾧ ἀπαντᾷ ὀπισθεν κεφαλῆς Δήμητρος ἢ ἐπιγραφῆς ΓΕΡΟΝΤΩΝ. Ὁ Πάππς ἀναγράφει ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τὸ ὄνομα ΓΕΡΟΝΙΩΝΩ ΝΟΞ ἐσφαλμένως. Τὴν γραφὴν ταύτην ὁ Πάππς λαμβάνει ἀπὸ τὸν Mionnet «Περιγραφή ἀρχαίων νομισμάτων τόμ. 2ος σελίς 220 ὥστε ἐπκνορθοῦται ἤδη ἡ γραφὴ οὕτω:

ΓΕΡΟΝΤΩΝ ἀντὶ ΓΕΡΟΝΙΩΝ — ΩΝΟΞ

καὶ ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ λεξικοῦ τῶν κυρίων ὀνομάτων.

Ὁ κ. Κ. Παπαῤῥηγόπουλος ποιεῖται ἀνάλυσιν τοῦ τελευταίου ἔργου τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου «Μετάλλια καὶ Νομίσματα τῆς Ἐπκνήσου πολιτείας;» μεθ' ἧ κηρύττει τὴν λήξιν τῶν συνεδριῶν τοῦ ἔτους τούτου.